

77884

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MİLLÎ MÜCADELE DE
DOĞU TRAKYA**

DOKTORA TEZİ

**Hazırlayan
Muhammet ŞAHİN**

**Danışman
Prof.Dr. Reşat GENÇ**

ANKARA-1992

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	1
KAYNAKLAR ARAŞTIRMALAR VE SÜRELİ YAYINLAR	3
KISALTMALAR	4
GİRİŞ	5
I. BÖLÜM : MONDROS MÜTAREKESİNDEN SİVAS KONGRESİNE KADAR DOĞU TRAKYA.....	23
A- 1. DÜNYA SAVAŞININ SONU VE MONDROS MÜTAREKESİ....	23
a- Mondros Mütarekesine Doğru...	25
b- Mütarekenin İmzalanışı.....	28
B- MÜTAREKENİN UYGULANIŞI VE MEMLEKETTEKİ TEPKİLERİ....	34
C- DOĞU TRAKYA İLE İLGİLİ GELİŞMELER...	40
a- Doğu Trakya'da İlk İşgaller...	40
b- Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'eti Osmaniyesinin Kuruluşu...	42
c- Yunanlıların Doğu Trakya ile İlgili Teşebbüsleri...	44
d- Paris Barış Konferansında Trakya meselesi...	46
e) Doğu Trakya Üzerindeki Tehlikelere Karşı Alınan Tedbirler...	48
1- Diplomatik Teşebbüsler.....	48
2- Basın ve İlmî Faaliyet Yoluyla Alınan Tedbirler...	49
3- Askerî Tedbirler.....	50
D- MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN ANADOLU'YA GEÇİŞİ,....	51
ANADOLU İLE BİRLİKTE DOĞU TRAKYA'YA AİT DÜŞÜNCE VE FAALİYETLERİ...	51

**II. BÖLÜM : MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN SAMSUN'A ÇIKIŞINDAN
İSTANBUL'UN İŞGALİNE
KADAR DOĞU TRAKYA İLGİLİ FAALİYETLER....**

5 4

- A- MİLLİ BİRLİĞİ KURMA ÇALIŞMALARI VE AMASYA TAMİMİ... 5 4
- B- SİVAS KONGRESİ VE DOĞU TRAKYA'NIN DA MİLLİ MÜCADELEYE KATILMASI.... 5 7
- a- Sivas Kongresi, Anadolu ve Rumeli'deki Milli Cemiyetlerin Birleştirilmesi... 5 7
- b- Amasya Mülakatı ve Doğu Trakya.... 5 8
- C- MİSAK-I MİLLİ'NİN KABULÜ VE İSTANBUL'UN İŞGALİ.... 6 0

**III. BÖLÜM : İSTANBUL'UN İŞGALİNDEN ANADOLU VE TRAKYA'DA YUNAN
TAARRUZUNA KADAR
DOĞU TRAKYA İLE İLGİLİ FAALİYETLER..**

6 3

- A- İSTANBUL'UN İŞGALİNİN DOĞU TRAKYADAKİ TEPKİLERİ... 6 3
- a- Kamuoyunun Tepkisi ve Edirne Mitingi... 6 3
- b- Askeri Tepkiler ve Alınan Tedbirler... 6 4
- B- KONGRE FAALİYETLERİ... 6 8
- a- Lüleburgaz Kongresi... 6 8
- b- Büyük Edirne Kongresi... 7 2
- c- Trakya Hey'etinin Avrupa'daki Faaliyetleri... 7 5

IV. BÖLÜM : DOĞU TRAKYA'DA TÜRK YUNAN SAVAŞI...

7 7

- A- TRAKYA PAŞAELİ MÜDAFAA-I HUKUK CEMİYETİNİN
SAVUNMA HAZIRLIKLARI.... 7 7
- B- BİRİNCİ KOLORDUNUN SAVUNMA HAZIRLIKLARI... 7 8
- a- Mondros Mütarekesinden 1920 Mayısına Kadar Doğu
Trakya'daki Türk Kuvvetlerinin Durumu... 7 8
- b- I. Kolordunun Savunma Tedbirleri ve Seferberlik İlanı.... 8 0
- c- I. Kolordunun Doğu Trakya'yı Savunma Planları... 8 4
- C- DOĞU TRAKYA'NIN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİ VE
I. KOLORDUNUN BULGARİSTAN'A ÇEKİLMESİ... 8 6
- a- Yunan Taaruzu... 8 7
- b- I. Kolordunun Bulgaristan'a Çekilmesi... 9 1

**V. BÖLÜM : YUNAN İŞGALİNDEN MUDANYA
MÜTAREKESİNE KADAR DOĞU TRAKYA...**

94

A- SEVRES ANDLAŞMASI VE DOĞU TRAKYA'NIN YUNANİSTAN'A BIRAKILMASI....

94

B- YUNANLILAR'IN TÜRKLER'İ SİNDİRME VE DOĞU
TRAKYA'YA YERLEŞME FAALİYETLERİ...

99

C- İŞGALDEN SONRA TRAKYA PAŞAELİ MÜDAFAA-I
HUKUK CEMİYETİNİN DOĞU TRAKYA İLE İLGİLİ FAALİYETLERİ...

101

D- İNÖNÜ VE SAKARYA ZAFERLERİNDEN SONRAKİ
KONFERANSLARDA DOĞU TRAKYA...

107

**VI.BÖLÜM : MUDANYA MÜTAREKESİ VE DOĞU TRAKYA'NIN
T.B.M.M. HÜKÜMETİNE TESLİMİ...**

112

A- BÜYÜK TAARRUZ SIRASINDA VE MUDANYA MÜTAREKESİNDE DOĞU TRAKYA...

112

B- DOĞU TRAKYA'NIN T.B.M.M. HÜKÜMETİ TARAFINDAN TESLİM ALINMASI...

116

SONUÇ...

119

DİPNOTLAR..

123

EKLER...

134

BİBLİYOGRAFYA..

150

ÖNSÖZ

Milli Mücadele, Türk Milletinin varolma azim ve iradesini ortaya koyarak yeni bir Türk Devleti kurma mücadelesidir. Yeni devletin milli bir devlet ve sınırlarının stratejik olarak savunulabilecek askeri sınırlar olmasına dikkat edilmiştir. Bu sınırlar Osmanlı Devleti'nin çok ağır yenilgiye uğradığı da bile koruduğu sınırlardı. Bu savunma stratejisinde boğazlar ve Doğu Trakya mühim bir rol oynar. Bu sebeple Mustafa Kemal Milli Mücadelenin başından itibaren bölge ile ilgili gelişmeleri yakından takip etmişti.

Taşıdığı önem dolayısıyla Doğu Trakya, Osmanlı Devleti ile ilgili milletlerarası konferanslardaki başlıca gündem maddelerinden biri olmuştur. Bu sebeple bölgeye sahip olma mücadelesi askerî sahaya münhasır kalmamış, diplomasi alanında da çetin mücadeleler verilmiştir. Durum böyle olmakla birlikte şimdiye kadar bu konunun askeri yönü kısmen ele alınmış, diplomatik faaliyetler ise topluca ele alınmamıştır. Biz incelememizde her iki yönü de ele almaya çalıştık.

Bu çalışmamız önsöz'den sonra Kaynaklar, Araştırmalar, Giriş ve altı bölüm olarak düzenlenmiştir.

Kaynaklar ve Araştırmalar kısmında çalışmamızda başvurduğumuz kaynaklar ile araştırmaların kısa tanıtımları yapılmıştır. Girişte, konuyla ilgili olarak Doğu Trakya'nın Coğrafi sınırları çizilip, Doğu Trakya'ya Türk yerleşmesi ve Mondros Mütarekesine kadar buranın siyasi tarihi ele alınmıştır.

Birinci Bölüm'de, Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine Kadar geçen zaman zarfında Anadolu'daki genel durum ile Doğu Trakya'daki işgaller bu işgallere tepkiler ve alınan tedbirlere yer verilmiştir.

İkinci bölüm; Mustafa Kemal Paşa'nın Samsuna çıkışından

İstanbul'un işgaline kadar Doğu Trakya ile ilgili Anadolu'da ve İstanbul'daki faaliyetlere ayrılmıştır. Burada Amasya Tamimi ile milli birliği kurma çalışmaları, Sivas Kongresi ile mahalli cemiyetlerin birleştirilerek Doğu Trakya'daki faaliyetlerin de Anadolu'nun kontrolüne alınması hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde İstanbul'un işgalinden Doğu Trakya'ya yapılan Yunan taarruzuna kadar geçen dönemde Trakya'daki gelişmeler ele alınmıştır. Önce İstanbul'un işgalinin Trakya'daki akislerine ve olayı protesto eden mitinglere yer verilmiş kongre faaliyetleri anlatılmış daha sonra da büyük Edirne kongresinde seçilen Trakya Hey'etinin çeşitli Avrupa merkezlerindeki faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde Yunanlıların Doğu Trakya'ya karşı giriştikleri askeri taarruz buna karşı alınan tedbirler, fakat bazı hatalar ve İstanbul hükümetinin tutumu yüzünden uğranılan başarısızlık hakkında bilgi verilmiş, ayrıca buradaki Türk kuvvetlerinin tamamen imha olmasını önlemek için I. Kolordunun Bulgaristan'a çekilmesi ve bu çekilme esnasındaki zorluklar anlatılmıştır.

Beşinci Bölümde, Yunan işgali döneminde Yunanlıların Doğu Trakya'ya yerleşme çabaları ile Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Doğu Trakya, Bulgaristan, İstanbul ve Ankara'daki faaliyetlerine yer verilmiştir.

Altıncı bölümde, büyük taarruz ile Anadolu'daki orduları yenilgiye uğrayan Yunanlıların mütareke istekleri, Anadolu'daki Yunan ordularının yenilmesinde Trakya'daki Türk müfrezelerinin rolü Mudanya Mütarekesinin en önemli konusu olan Doğu Trakya ile ilgili tartışmalar ve Meriç nehrine kadar Doğu Trakya'nın teslimi konusu işlenmiştir.

Konuyu araştırırken karşılaştığımız güçlüklerin halledilmesinde kendisinden her zaman yardım gördüğüm Prof. Dr. Reşat Genç Bey'e teşekkürlerimi arz ederim.

Ankara, 1992

KAYNAKLAR, ARAŞTIRMALAR VE SÜRELİ YAYINLAR

1- Arşiv Vesikaları Çalışmamızda Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı (ATASE) Arşivi ile Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü arşivlerinden istifade edilmiştir.

ATASE Arşivi İnkılâp Tarihi ilgili vesika adedi bakımından daha zengindir. Adı geçen arşivden büyük ölçüde istifade edilmiştir. ATASE Arşivindeki bazı belgelerin yayınlandığı Harp Tarihi vesikaları dergisinden de faydalanılmıştır. Bu dergide tıpkıbasım olarak yayınlanan bazı vesikalar EKLER kısmında verilmiştir.

Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivinde konuyla ilgili Büyük Edirne Kongresinin zabıtları ve bizzat Trakya'daki faaliyetlerin içinde bulunan şahısların verdikleri belgeler başta olmak üzere kıymetli vesikalardan istifade edilmiştir.

2- Araştırmalar : Milli Mücadelerde sadece Doğu Trakya konusunu ele alan müstakil bir eser yazılmamıştır. Ancak Doğu ve Batı Trakya'yı birlikte konu alarak ele alan iki eser yayınlanmıştır. Bunlardan en önemlisi Tevfik Bıyıklıoğlu'nun Trakya'da Milli Mücadele I.II. (Ankara 1955-1956) isimli eseridir. Tevfik Bıyıklıoğlu eserinin I. ciltinde Trakya'daki Milli faaliyetleri bir bütün olarak ele almıştır. Orjinal kaynakların kullanılmasının, yanısıra bizzat Trakya'daki mücadelenin içinde bulunan şahıslarla da yapılan konuşmalara yer verilmiştir. Eserin ikinci ciltinde konuyla ilgili belgelere yer verilmiş olup bu belgeleri bir kısmı A.Ü. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünde bulunmaktadır.

Yine Doğu ve Batı Trakya'daki olayları konu edinen bir diğer eser de Nazif Karaçam tarafından kaleme alınmıştır. Nazif Karaçam'ın Ulusal Kurtuluş savaşında Trakya (İstanbul 1984) adlı eserinde daha çok bu mücadeleye katılanlar ve onların yakınlarının elinde bulunan hatıralara yer verilmiştir.

Fahri Belen, İstiklal harbinde Trakya Harekatı (Askeri Mecmua, C.VII, Sayı 101) adlı makalede Mondros Mütarekesinde, 1920 Temmuz'unda Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından işgaline kadar geçen zaman zarfındaki askeri gelişmelerden bahsedilir.

Fevzi Kurtoğlu, Doğu Trakya'nın az bir kısmı için Gelibolu ve Yöresi Tarihi (İstanbul 1938) isimli eserinde bilgi vermiştir.

3- Süreli Yayınlar : Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'eti Osmaniyesi kurucularından Ali Seyfi (Tülümen) Bey 10 Eylül 1918'den 29 Eylül 1920'ye kadar geçen zaman zarfında Türk basınında Trakya ile ilgili neşriyatı tesbit etmiştir. A.Ü Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivinde bulunan bu basın derlemelerinden istifade edilmiştir. Alemdar, Hakimiyet-i Milliye, İkdam ileri, Muvakkit Sabah Tasvir-i Efkar Yenigün gazetelerinin bulunabilen sayıları taranmıştır. Ayrıca Ömer Sami Coşar tarafından yeni harflerle yayınlanan İstiklal harbi gazetesinde de konuyla ilgili bilgiler vardır.

KISALTMALAR

Ag.e	Adı geçen eser.
A.g.m,	Adı geçen makale.
ATASE,	Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi.
Bıyıklıoğlu, T.M.M,	Tefvik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Milli Mücadele I-II.
C,Cilt.	
D, Dosya.	
F, Fihrist.	
İ.A,	İslam Ansiklopedisi.
M.M.B,	Tayyib Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken, I-II.
T.İ.T.E,	A.Ü. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi.
Tansel, M.M.K,	Selahattin Tansel Mondrostan Mudanya'ya Kadar I-IV.
T.B.D,	Milli Mücadelede Trakya Meselesine Dair Türk Basınından Derlemeler.
T.H.İ.T.M,	Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası.
T.İ.H,	Genel Kurmay Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Türk İstiklal Harbi.
T.K.S.K,	Gotthard Jaesehke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi I-II.
K.S.İ.İ.B,	Gotthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşıyla ilgili İngiliz Belgeleri.
K1.	Klasor.

GİRİŞ

Balkan yarımadasının Güneydoğu ucunda bulunan ve Doğu Trakya veya Paşaeli adı verilen bölge, bünye ve iklim bakımından Anadolunun bir parçasıdır. İstanbul ve Çanakkale Boğazları arasında üç köşeli bir yarımada olan Doğu Trakya'nın tabii hudutları; Kuzeydoğuda Istranca dağları, Batıda Aşağı Meriç Vadisi Güneyde de, Gelibolu Yarımadasıdır. Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ vilayetlerini içine alan Doğu Trakya'nın yüzölçümü 19000 km² dir.

Doğu Trakya, Osmanlıların Gelibolu Yarımadasına ayak bastıkları günden itibaren başlattıkları Rumeli fütuhatının ilk basamağını teşkil etmiştir. Rumelide fetihler geliştikçe iskân faaliyetlerine de önem verildi. Timur istilâsı Anado'ludan Rumeli'ye büyük bir göç hareketine sebep olmuş, Osmanlılar bundan sonra Rumeli'yi gerçek yurtları saymağa başlamışlardır. Bu göçler xv. asır ortalarına kadar devam ederek, Doğu ve Batı Trakya Makedonya, Meriç ve Tunca Vadileri ile Dobruca, Varna ve Deliorman'ın kuvvetle Türkleşmesini temin etmiştir. (4)

Doğu Trakya, Osmanlı devleti teşkilatlandırılırken de önemli roller oynamıştır. Osmanlıların ilk Rumeli Beylerbey'liği merkezi Edirne idi. (5) Daha sonra Osmanlı Devletinin ilk beylerbey'liği olan Rumeli Beylerbey'liği diğer beylerbey'likler teşekkül ettikten sonra da hususi önemini korumuştur.

XV.Yüzyılda Balkanlarda yapılan bütün fetihler Rumeli Beylerbey'liğine eklenmiş bunun tabii neticesi olarak idari teşkilât da genişlemişti. XVI. Yüzyılda bu genişlemeye bağlı olarak Edirne, Rumeli eyaletini teşkil eden 24 Livadan biri olan Çirmen Livasına bağlanmıştır.(6)

XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti ıslahat hareketlerine girişince., mülkî idare de değişikliğe uğradı. İdari bölünüşte, 1864'de ilk vilayet teşkilatı yürürlüğe konduğu zaman, Edirne yine ön plana çıktı ve Edirne, Tekirdağ, Gelibolu, Filibe, İslimiye sancaklarını içine

alan beş sancaklı Edirne Vilâyeti kuruldu. (7)

Doğu Trakya Türk idaresine girdikten sonra ilk defa 1828/1829 Türk Rus savaşında düşman işgaline uğradı. Bu tarihlerde Rus Çarı olan I. Nikola da selefleri gibi Osmanlı Devletini yıkıp boğazlara hakim olmayı düşünüyordu. Avrupa devletlerinin takip ettiği düşmanlık siyasetinden cesaret ile 1828'de Osmanlı Devletine harp ilan eden Rusya 20 Ağustos 1829 'da Edirne'yi işgal etti.

Edirne'nin işgali ile devlet merkezinin tehdit altına girdiğini gören Osmanlı devlet adamları barış yapmayı uygun gördüler. Bunda idarecilerin bilgisizliği de etkili olmuştur. Buraya gelinceye kadar Rus ordusu perişan bir hale düşmüş olduğundan daha ileriye gidecek hali kalmamıştı. 20 bin kişilik bir kuvvetle Edirne'ye girmiş olan Genaral Diyebiç, 20-25 bin kişilik kuvvetle buradan çıkarılıp harbin seyrini değiştirmek mümkündü. Fakat Osmanlı Devlet adamlarının Rus ordusu hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, İstanbul'da bir panik havasının hakim olmasına sebep olmuş ve Rusların barış teklifi hemen kabul edilmiştir.

14 Eylül 1829 tarihinde yapılan Edirne Muahedesi, Rusya'ya Balkanlarda daha rahat hareket etme imkânı verdikten başka, Yunanistan'ın istiklaline kavuşmasına ve diğer balkan kavimlerine örnek olup, Osmanlı Devletinin dağılmasının başlangıcını teşkil etti. (9)

Edirne Andlaşması ile Balkan yarımadasından çekilen Rusya, 1877/1878 savaşında yıkıcı faaliyetlerine ara vermeden devam edip, Osmanlı devletini büyük ölçüde yıprattı. Rusya'nın bu faaliyetlerine büyük Avrupa devletleri de menfaatleri icabı göz yumdular. Hatta zaman zaman destek bile oldular. Rusya, Balkanlarda Osmanlı Devleti aleyhinde yürüttüğü faaliyetlerinde, Panslavizm fikrinden büyük ölçüde istifade etmiştir.(10) Başlangıçta bir kültür hareketi olarak ortaya çıkan Panslavizm zamanla Rusya'nın elinde siyasi bir hüviyet kazandı. Önce Avusturya idaresinde yaşayan slavlar arasında yayılmaya başlayan Panslavizm, Osmanlı idaresinde yaşayan Slavlarda da sirayet etmiş, Slovenler, Hırvatlar, Sırp ve Bulgarlar bu akımından etkilenmişlerdir. 1848'de Prag'da toplanan ilk milletlerarası Panslavistler kongresinde, Balkanlardaki Slavları Osmanlı idaresinden kurtarma kararı alınmıştır. Prag'dan sonra Panslavizmin ikinci merkezi haline gelen Maskova'da bu fikir, tam bir Türk düşmanlığı olarak gelişti.

Avrupa devletleri de bu tarihlerde, Rusya'ya karşı bir kuvvet olarak kullanmak gayesiyle Bulgarlar arasında geniş faaliyetlere

giriştiler. Bilhassa Batılı misyonerler, Bulgarların eğitim ve uyanış hareketlerinde büyük bir rol oynamışlardır.(11) Fransız ve İtalyan misyonerleri Filibe'de faaliyet göstermekte idiler. 1857 'de Filibede bir konsolosluk açan Fransızlar buradaki misyonerlere para yardımı yapıyorlardı.(12) 1863-1864 yıllarında, Fransa'nın yardımı ile burada ilk katolik Bulgar okulu açıldı. 1870 yılında da Edirne'de Bulgar okulu açılmıştıdır. Bu okullarda vazife yapan öğretmenlerin büyük bir kısmı, Avusturya'da özel olarak yetiştirilmiş kimselerdi. Katolik misyonerlerden başka, İngiltere. Almanya ve Amerika'dan gelen Protestan misyonerler de kendi gayeleri doğrultusunda faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Fakat batılıların bu gayretlerine rağmen, Bulgarlar üzerinde aynı din ve mezhepten geldiklerine inandıkları Rus Panslavistleri daha etkili olmuşlardır. (13)

Rusya bir tarftan bu faaliyetlerine devam ederken bir taraftanda da Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu buhrandan istifade ile Balkanlardaki Türk toprakları ile İstanbul'u istila etmeyi düşünüyordu. Bu hususta İngiltere'nin açıkça tavır koymamasından cesaretlenen Rusya ,Osmanlı Devleti'ne harp ilan ederek bu emeline ulaşmaya çalıştı.

1854 Haziran'ında Ruslar'ın Boğdanı'ı işgali ile başlayan Kırım Harbi, Çar'ın hiç tahmin etmediği bir şekilde gelişip Rusya'nın tam bir mağlubiyeti ile neticelendi. Çar I. Nikola., Avusturya ve Prusya'nın Rusya'ya cephe almayacaklarını, İngiltere'nin sesiz kalacağını, Fransa'nın da tek başına harbe giremeyeceğini hesap ediyordu. Fakat Rusya'nın Boğazlarda yerleşmesinin kendileri için nasıl sonuçlar doğuracağını çok iyi bilen İngiliz ve Fransız devlet adamları birleştikleri gibi, Avusturya da Rusya'nın Balkanlar'da üstünlük sağlamanın kendisi için ortaya koyacağı tehlikeyi hemen anlayıp, Rusya'ya düşmanca bir siyaset takip etmeye başladı. Kısa bir süre sonra İngiltere ve Fransa Osmanlı Devletinin yanında harbe katılıp, Rusya'yı mağlup ettiler.

1854-1855'deki Kırım Harbinden sonra 1856 'da imzalanan Paris Antlaşması ile Osmanlı Devleti "Avrupa Devletleri Camiasına" alınıp, toprak bütünlüğü garanti altına alındı. Antlaşmanın 9.maddesi ile Karadenizde hiçbir devletin harp gemisi bulundurmasına müsaade edilmeyerek, Osmanlı Devleti üzerindeki Rus tehlikesi şimdilik durdurulmuştu. (14)

Fakat 1860'lardan itibaren, Türk- İngiliz münasebetlerinin bozulmaya başlaması ve Avrupa'nın Alman Birliğine giden

gelişmelerle meşgul olması, Rusya'ya fırsat verdi.(15) Rusya 1871'de Paris Andlaşmasının Karadeniz'de donanma bulundurulmasını yasakayan maddesinin tek tarafı olarak kaldırdığı ilân edip, tekrar Türkiye aleyhinde faaliyetlerde bulunmaya başladı. 1864 'de İstanbul'a Rus elçisi olarak tayin edilen İgnat'yev bu faaliyetlerde birinci derecede rol oynamıştır.

Rus Dışişleri Bakanlığının "Yakın Şark Masası" başında dört yıla yakın vazife yapmış olan, İgnat'yev tam bir Panslavist olup, Balkan meseleleriyle yakından ilgileniyordu. O Rusya'nın Balkanlar'da ve Boğazlarda sağlamca yerleşebilmesi için, bilhassa şu üç hususun gerçekleştirilmesi için çaba sarf etmiştir. 1. Paris Andlaşmasının Karadeniz'de donanma bulundurulmasını yasaklayan kısmının kaldırılması, 2. İstanbul ve Boğazlarda Rus nüfuzunun kurulması, 3. Balkanlar'daki Slav kavimlerinin doğrudan doğruya Rusya'nın nüfuzu altına konması.(16) Kurnaz ve mahir olan bir diplomat olan İgnat'yev İstanbul'a girdikten kısa bir süre sonra , saraya da nüfuz edip sadrazam Mahmud Nedim paya'yı avucunun içine almayı başarmıştır.

Balkanlar'da daha I. Petro zamanında başlayarak daha sonraki tarihlerde hızını artıran Rus propogandaları neticesinde patlak veren Karadağ, Sırp ve Bulgar isyanları Balkanlardaki Osmanlı hakimiyetini kökünden sarstı. İgnat'yev entrikalarıyla Slavlar arasındaki kaynaşmalar daha da arttı. Onun direktifleriyle Panslavist ajanlar Balkanlara akın ediyor, Rusya'nın çeşitli şehirlerinde Sırp Karadağ ve Bulgar ihtilalcileri yetiştiriliyor. Rusya tarafından bol miktarda para ve silah yollanıyordu. Bu ülkelerdeki Rus konsoloslukları bu tarihlerde bir casusluk merkezi olarak faaliyet gösteriyorlardı. Osmanlı hükümeti bütün bu faaliyetlerin arkasında İgnat'yev 'in bulunduğunu bilmesine rağmen ona karşı açıkça tavır almaktan çekiniyordu.(17)

1875 de İgnat'yev'in tertipleriyle Bosna- Hersek 'te ayaklanma çıktı. Bosna- Hersek olayları 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinin çıkmasına kadar gitti. (18) Bosna'daki isyancılara Rusya'dan gelen gönüllüler ile Sırbistan ve Karadağlılar da yardım etti. Osmanlı Devleti Sırbistan ve Karadağ'ı asilere yardım etmemeleri konusunda ihtar edince , bu iki devlet Rusya'nın Rusya'nın kışkırtmaları ile Osmanlı Devletine harb ilan ettiler. Bu harb Osmanlılar lehine gelişip, Osmanlı Devleti durma hakim olunca, Rusya doğrudan müdahale edip ırkdaşların kurtardı. Avusturya ve Prusya da işe karışarak, Bosna Hersek'te reformlar yapılmasını talep edip, mesele

bir Avrupa meselesi haline getirilmeğe başlandı. (19) 1876 Mayıs'ında patlak veren Bulgar isyanının sert bir şekilde bastırılmasının, Ruslar tarafından Avrupa'ya mübalağalı bir şekilde aktarılması, Türk düşmanlığı ile tanınan İngiliz Başbakanı Gladstone'ın Osmanlı Devleti Devleti aleyhine bir başlatmasına ve İngiliz kamuoyunun Türkiye aleyhine dönmesine sebep oldu.

Bu tarihlerde Osmanlı idarî mekanizmasında da büyük buhranlar yaşanıyordu. 29 Mayıs 1876 'da Mithat Paşa'nın da dahil olduğu "Yeni Osmanlılar Cemiyeti" mensupları bir darbe ile Abdülaziz'i tahtan indirip V. Murad'ı hükümdar yapmışlardı. Yeni padişahın akli muvazenesinin yerinde olmaması ve sıhhatinin iyice bozulması, uzun müddat tahta kalmayacağına gösterince, meşrutiyeti ilân etmesi şartıyla II. Abdülhamid 31 Ağustos 1876'da tahta çıkarılmıştı. II. Abdülhamid tahta çıktığı zaman, Bosna- Hersek'te reformlar yapılması, Sırbistan harbi, Bulgar isyanları gibi ağır meselelerle karşı karşıya bulunuyordu.

Bilhassa İngiltere'nin Türkiye'ye karşı düşmanca bir siyaset takibetmeye başlaması, Rusya'nın cesaretini artırdı. 1876 Ekiminde Osmanlı Devletine bir ültimaton verip, isteklerini kabul ettirmeye çalıştı. Osmanlı Devleti Rus baskısına boyun eğmek zorunda kalarak, Sırlarla mütakere yapmayı kabul etti. Fakat Rusya bunu yeterli görmeyip, Osmanlı Devletini içten yıkacak kararlar olan ıslahatların yapılmasında ısrar ediyordu. Osmanlı Devleti bunu reddedince İngiltere Rus tehdidinin daha da artacağından endişe edip, Balkan buhranının çözümü için teşebbüste bulunarak., İstanbul'da milletlerarası bir konferansın toplanmasını sağladı. 23 Aralık 1876'da "Tersane Konferansı" adı verilen konferans toplandığı gün, Osmanlı Devleti I. Meşrutiyeti ilan ederek, büyük devletlerin baskısını önlemeye çalıştı. Konferansa katılan Osmanlı Hariciye Nazırı Saffet Paşa " meşrutiyetin ilanı ile bütün Osmanlı tebasının hürriyetlerinin kefalet altına alındığını Müslüman ve Hıristiyan teb'a arasında fark kalmayacağını, bu sebeple ıslahat teklif ve tavsiyelerinin yapılmasına lüzum kalmadığını" söyledi.(20) Konferans üyeleri meşrutiyetin ilanına önem vermeyerek toplantılara devamla ıslahatların kabul ettirilmesine çalıştılar. Osmanlı makamları, Sırbistan ve Karadağın topraklarının genişletilmesi, Bosna-Hersek ve Bulgaristan'da muhtar idareler kurulması, ıslahatların tatbiki için yabancı gözlemcilerinin bulunması gibi (21) ıslahat tekliflerini reddedince konferans Ocak ayında bir sonuç alamadan dağıldı.

1877-1878 Osmanlı -Rus Harbi ve Doğu Trakya

İstanbul konferansının başarısızlıkla sonuçlanmasına en çok sinirlenen İgnat'yev olmuş, Türkiye hakkında beslediği düşmanca fikirlerini, şöyle açıklamıştı. "Şu hususu beyan etmek isterim ki, sulh müzakerelerinin kesilmesi taktirinde , Avrupa'nın önlemek istediği Bâb-ı Ali ile Sırbistan ve Karadağ arasındaki savaş yeniden patlayacak ve Hristiyanların güvenliği asgarî bir tehlikeye maruz kalacak olursa , iç şehirlerde olsun iskele ve limanlarda olsun, hükümetim bu olayları, Avrupa'yı savaşa itmek amacı olarak mülhaza edecektir.(22) İgnat'yev bundan sonra, Viyana, Paris ve Londra'ya giderek yeni tertiplere girişti. Daha konferanstan önce Rusya, Balkan Hristiyanları hakkında isteyeceği ıslahat ve teminat Bâb-ı Ali tarafından kabul edilmediği taktirde tek başına harekete geçeceğini bildirmişti.

Rusya, Osmanlı Devleti ile harbe girmeden evvel Avrupa Devletleriyle anlaşmayı lüzumlu gördü. Önce Avusturya ile anlaşmaya, varıp onun tarafsızlığını temin ettikten başka harp sırasında Galiçya'dan faydalanabilecekti. Bu andlaşmada Almanya da büyük bir rol oynadı. Bismarck, Rusya'nın 1870-1871 Alman-Fransız harbindeki tarafsızlığının karşılığı olarak tarafsız kalacağına dair teminat verdi. Fakat Rusya bu devletlerin tarafsızlığını kafi görmüyor,, Türkiye'ye karşı yapılacak savaşta, Avusturya ve Almanya dışındaki büyük devletleride bu hususta ikna etmeyi düşünüyordu. Bunu telmin etmek gayesiyle Londra Paris, Berlin, Viyana ve Roma'da teşebbüslerde bulunan İgnat'yev ve Rusya'nın Londra büyükelçisi Şuvaloff, 31 Mart 1877'de, Londra'da Bâb-ı Ali'yi vaadettiği ıslahatı tatbik etmeye zorlamak üzere altı büyük devletin arasında bir protokol imzalamalarını sağladılar.(23)

Bâb-ı Ali meşrutiyetin ilânı ile ıslahat talep edilen eyaletlerinde mebusları vasıtasıyla parlamentoda temsil edildiğini, şikayetlerini kendilerinin bildireceklerini, bu sebeple artık Avrupa devletlerinin Hristiyanlar lehine herhangi bir müdahalesinin hukuki temelden mahrum olduğunu açıkladı. 12 Nisan'da bir nota ile ilgili devletlere Londra protokolü'nün reddedildiğini bildirdi. Bunun üzerine Rusya bir takım bahanelerele 24 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devletine harp ilan etti. 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinde Doğu Trakya tekrar Ruslar tarafından istila edilmek felaketine uğradı.

Rusya İstanbul Konferansında tespit edilen tekliflerin Osmanlı

Devletine kabül ettirilmesi için harb açtığını beyan etmişti. Hakikatte ise Rusya'nın niyeti; bir taraftan Balkanlar'da slavlarla meskun eyaletleri Osmanlı hakimiyetinden kontrolü altına koymak kurtarmak, İstanbul ve Boğazları ya ele geçirmek veya Rusya'nın kontrolü altına koymak, diğer taraftan da, Kars, Ardahan ve Batumuu işgal ile İskenderun yönünde yayılma imkanı sağlamaktı. (24)

Ruslar Balkanlar' da bir kolordu ile Tuna'yı aşip Dobruca'yı geçerek Türk Kuvvetlerinin, Tuna'nın doğu kısmında ikmal yollarını tehdit etmesini önlemeyi, geri kalan kuvvetleriyle de Rusçuk-Niğbolu arasından Tuna'yı geçip Edirne üzerine yürümeyi planlamışlardı. Bu plana uygun olarak Romanya'ya giren Rus kuvvetleri, ciddi bir mukavemet görmeden Rusçuk'la Niğbolu arasından Tuna'yı geçtiler. Genaral Gurko idaresindeki bir Rus ordusu, Balkan geçitlerini ve Bulgaristan'ı ele geçirip Bulgarları ihtilale teşvik etmek ve sonra Sofya- Edirne demir yolunu kontrol altına alarak Osmanlı ulaşım yollarını kesmek gayesiyle, 1 Temmuz 'da Tırnova'yı ele geçirip Şıpka geçidini de işgal etti. (25) Fakat bu sıralarda Balkan komutanlığına tayin edilen Süleyman Paşa, Genaral Gurko'nun kuvvetlerinin sağ kanadını Eski Zağra'da mağlup edince, Rus ilerleyişi bir müddet durdu. Ruslar Balkanlar üzerine çekilip Kızanlığı tahliye ederek Tırnova ve Gabrova'da bir savunma hattı kurdular. (26)

Harb başladığı zarnan, Rus ordusunun sayı ve melzeme bakımından üstünlüğü göz önünde bulundurularak Türkiye'nin kısa zamanda mağlup olacağı ve Rusların süratle İstanbul önlerine varacakları sanılıyordu. Harbin başlarında da durum böyle idi. Fakat Süleyman paşa'nın Gurko'nun kuvvetlerini mağlup etmesi ve Sofya üzerinden Plevneye gelen Osman Paşa (Gazi Osman Paşa) nın 40.000 kişilik kuvvetle gerçekleştirdiği Plevne müdafaası Rusları hayal kırıklığına uğrattı. Bulgaristan'ın batısında, Balkan geçitlerine giden yolların kavşak noktası olan Plevne, Osman Paşa tarafından toprak tabyalarla müstahkem bir mevki haline getirilmişti. 20 temmuzda Plevne'yi almak isteyen Ruslar ağır bir darbe yediler. Daha sonra buraya sevk edilen üstün Rus kuvvetleri "Osman Paşa'nın, dahiyane kumandası ve cesareti; Türk askerlerinin kahramanlıkları karşısında " büyük kayıplara uğradılar. Rus ordusunda yılgınlık ve ümitsizlik baş göstermişti. Kendisine yardım edilse idi , Rusları mağlup edip, Tuna'nın öbür tarafına atmak mümkündü. Fakat Plevne'ye herhangi bir yardım gönderilemedi.

Plevne'de ummadıkları bir mukavemetle karşılaşmaları Rus

Ordusunun moralini bozmuştu. Fakat Çar her ne pahasına olursa olsun, Plevne'yi zaptetmeyi düşünüyordu. Kesin bir taarruz için yeni takviye kıtaları getirildi. Romanya'dan da Çar II. Aleksander yardım istedi.40.000 kişilik Romen askeri de Plevne'ye sevk edildi.Buna rağmen Plevne yine dayanıyordu.Çar'ın doğum yıl döneminde başlayıp şiddetle gelişen Rus taaruzu, Çar ve başkomutanları da ordunun başında bulunmasına rağmen, Osman Paşa ve Türk askerlerinin kahramanlığı karşısında işe yaramadı. Ruslar ve Romenler girdikleri yerlerden çıkarılıp, perişan edilerek geri çekilmeye zorlandılar. Çar, kuvvetlerinin perişanlığını gözyaşlarıyla seyretti. Plevneyi taarruzla alamayacaklarını anlayan Ruslar, kuşatıp teslim olmaya zorladılar. Hiçbir yerden yardım alamayan Osman Paşa'nın durumu gün geçtikçe kötüleşiyordu. Açlık başlayınca, bir yarma hareketi ile kurtulmaya çalıştı, fakat muvaffak olmayarak, yaralanıp, Rus'lara esir düştü. (10 Aralık 1877) (27) Plevne kahramanları harbin mukaderatını değiştiremediler, fakat Türk ordusunun şerefini kurtarmış oldular. Çar II. Aleksander, Osman Paşa'ya kılıcını teslim ederek kendisine ve Türk Ordusuna karşı saygısını göstermekten kendini alamamıştır.

Plevne'nin düşmesiyle harbin mukadderatı belli olmuş gibi idi. Plevne'nin sukutundan bir gün sonra Süleyman Paşa Maçka' da mağlubiyete uğradı. Ruslara yardımcı olmak gayesi ile 14 Aralıkta Sırbistan Osmanlı Devletine harp ilan etti. Ruslar bundan sonra,Rusçuk,Şumnu ve Vidin'deki Osmanlı kuvvetlerini bırakarak Sofya-Edirne yönünde hareke geçtelir. 4 Ocak 1878'de Sofya'yı ele geçirdiler. Süleyman Paşa Filibe önlerinde Rusları durdurmaya çalıştı ise de muvaffak olamadı. Her ne pahasına olursa olsun Balkanları aşması emredilen Rus kuvvetleri bu şekilde Türk mukavemetini bertaraf ettikten sonra 20 Ocak'ta Edirne'ye girdiler. (28)

Balkanlarda harp Rusya lehine geliştiği sıralarda doğu Anadolu da Osmanlı kuvvetleri mağlup olmuşlardı. Kafkas cephesinden büyük kuvvetlerle harekete geçen Ruslar Gazi Ahmet Muhtar Paşa tarafından ağır kayıplara uğratılıp durduruldu ise de 16/28 Kasım 1877 tarihinde Kars kalesinin düşmesinden sonra, Rus harekâtı Erzurum istikametinde gelişerek Anadolu'yu doğudan da tehdit altına sokmuştu.

Edirne'nin işgalinden sonra Çatalca önlerine kadar gelmiş olan Ruslar'a İstanbul yolu açılmıştı. Daha sonra Daha önce harbin durdurulması için, İngiltereye yaptığı müracattan bir netice

alamayan Osmanlı Devleti çaresizlik içinde, Rusların şartlarını kabul ederek 30 Ocak 1878 tarihinde Edirne'de mütareke yaptı.(29) Ayastefanos Andlaşmasının ön hazırlığı olan Edirne mütarekesi ağır şartlar ihtiva ediyordu.Mütareke şartlarının en ağırı çizilen mütareke hattıydı Buna göre; Osmanlı kuvvetleri Çatalca,Hadımköy ve Büyükçekmece'deki müstahkem mevkillerinden Terkos-Küçükçekmece hattına çekilecekler, bu hattın beş kilometre ilerisinde Ruslar yerleşecek ve iki ordu arasında tarafsız bir bölge bulunacak, Ursa-Şarköy hattı da Gelibolu yarımadasının sınırını teşkil edecekti.(30)

Bu zamana kadar olayların gelişmesine seyirci kalan İngiliz Hükümeti, Rusların Çatalca'yı alıp Büyükçekmece'ye kadar gelmesiyle, Rus tehlikesinin vehametini görüp donanmayı İstanbul önlerine yollamayı kararlaştırdı. Ruslarla barış görüşmeleri devam ederken, İngiliz donanması da 15 Şubat 1878 tarihinde Marmaraya girerek İstanbula yakın adalar karşısında demirledi. Rusların İstanbul üzerine yürümeleri, bir İngiliz Rus harbine kadar gidecek duruma gelmişti. Harpte çok yıpranmış olan Rusya böyle bir harbi göze alacak durumda değildi. Ayrıca Avusturya da Rusyanın birdenbire Balkanlarda üstünlük sağlamasından rahatsız olup, Rusya aleyhinde teşebbüse geçmişti. (31) Bundan dolayı Rusya daha ileri gitmeyip, Osmanlı Devleti ile Edirne'de imzalanan mütareke şartlarını kesinleştiren Ayastefanos Andlaşmasını 3 Mart 1878 tarihinde imzaladı Ayastefanos Andlaşması ile Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki hakimiyeti hemen hemen sona eriyor, Doğu Trakya toprakları da yeni kurulan Bulgaristana bırakılıyordu. Buna göre, Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne ne bağlı bir prenslik haline getiriliyor, sınırları doğuda Karadeniz'e, güneyde Ege denizine, batıda da, Üsküp, Manastır, Debre ve Ohri gölünü içine alarak Arnavutlu'ğa dayanıyordu. Bulgaristanda Osmanlı askerinin bulunması yasaklanacak, Bulgar idarî teşkilâtı kuruluncaya kadar iki yıl müddetle, Bulgaristan Rusyanın işgalinin altında kalacaktı. (32) Osmanlı askerinin bulunmasının yasaklandığı böyle bir beyliğin, Rus nüfuzuna gireceği aşıkardı. Bu sebeple, Lüleburgazın Bulgaristana bırakılmasıyla İstanbul ve Boğazlar, Rus tehlikesine açık bırakıldığı gibi, Ege denizine çıkan bir Bulgaristan vasıtasıyla Rusya gerçekten Akdenize ulaşmış bulunuyordu.. Andlaşmanın Doğu Anadolu ile ilgili maddelerinde Batum, Ardahan, Kars Sancakları ve Doğu Bayezit ile Eleşkirt'in Rusya'nın eline geçmesi ile Rusyaya bu istikamette de İskenderun körfezine giden yol açılmış görünüyordu. Rusya'nın bu

kadar kazançlar sağlaması İngiltere ve Avusturya- Macaristan'ın menfaatlerini zedelediği için Ayastefanos Andlaşmasını değiştirmek üzere harekete geçtiler. Almanya'nın arabulucuğu ile Berlin'de bir Kongre toplanması kararlaştırıldı. Bu Kongreye 1856 tarihli Paris andlaşmasını imzalayan devletler katılacaklar, dolayısıyla Türk-Rus ihtilafı bir defa daha bir Avrupa meselesi haline getirilmiş olacaktı.

13 Haziran 1878 tarihinde toplanan Berlin Kongresi bir ay çalıştıktan sonra Ayastefanos andlaşmasının hemen hemen bütün maddelerini Rusya'nın aleyhine olarak değiştirdi. Herşeyden evvel Bulgaristan küçültülüyor, daha önce Rusya'nın kurdurduğu Bulgaristan üç bölgeye ayrılıyordu; Bunlardan birincisi, Balkan Dağlarının kuzeyinde Osmanlı Devletine vergi veren muhtar bir prenslik, ikincisi, Hristiyan bir vali tarafından ve özel bir statü ile idare edilecek olan Doğu Rumeli (Güney Bulgaristan) vilayeti, diğeri de Islahat yapılmak şartıyla Osmanlı Devletine bırakılan Makedonya idi. (33) Bosna- Hersek Osmanlı hakimiyetinde kalıyor, fakat Avusturya idaresine veriliyordu. Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u alıyor, Doğu Beyazıt ve Eleşkirt ovasını Osmanlı Devletine iade ediyordu. Karadağ, Sırbistan ve Romanya'nın istiklalleri Osmanlı devleti tarafından tanınıyordu. Ayrıca Osmanlı devleti Anadoluda Ermenilere meskun yerlerde ıslahat yapmayı ve yabancı devletlere bilgi vermeyi kabul ediyordu. Böylece 1856 Paris Andlaşmasının ön gördüğü Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün muhafazası sözden ibaret kalıyordu.

1829 savaşıdan aşağı yukarı yarım asır kadar sonra tekrar Rus işgaline uğrayan Edirne, bu işgalden 13 Mart 1879 'da kurtuldu. Balkanlarda Osmanlı Devletinin kaybettiği topraklar dışında Rusların çekilmesinden sonra Osmanlı idaresinde kalan Trakya topraklarında da idarî değişiklikler yapıldı. İslimiye ve Filibe sancakları Doğu Rumeli vilayetine bağlanıp, Edirne vilayetinden ayrılınca, bu vilayet Edirne, Tekirdağı ve Gelibolu sancağına bağlı bir kaza olan Gümülcine, İskeçe, Darıdere, Sultanyeri ve Ahi Çelebi kazalarının birleştirilmesi ile Edirne vilayetine bağlı birinci sınıf Gümülcine Sancağı kuruldu. (34)

Berlin Andlaşmasında Aşağı Tuna'dan Marmara ve Ege denizine, batıda Karasu'dan Vidin'e kadar uzatılan bir hatla Trakya'nın birliği sağlanmıştı. Bulgaristan hududunun Balkan Dağlarının kuzeyine kadar çekilmesi, Doğu Rumeli vilayetinin Osmanlı Devletine bağlı olması, Osmanlı Devletinin ve boğazların emniyetini sağlayacak halde idi. Fakat Doğu Rumeli'de Osmanlı askerinin bulunmaması, iç

asayişin yerli milisler ve Jandarma tarafından sağlanması ve Bulgaristan'ın başına bir prens seçilinceye kadar, Rus işgalinde kalması yakın bir zamanda Doğu Rumeli'nin Osmanlı idaresinden ayrılacağını gösteriyordu. Nitekim öyle de oldu.

Bulgaristan'ın idaresine tayin edilen Rus Dondukov görev yaptığı zaman içinde, Bulgaristan'ın Rusya'nın himayesi altına koymak ve Doğu Rumeli'yi Bulgaristan'a kazandırmak için çalıştı. Osmanlı Devleti tarafından Doğu Rumeli valiliğine tayin edilen hem Rus hem de Bulgar asıllı (35) Aleko Paşa da davranışlarıyla, Bâb-ı Ali'nin otoritesini sarsarak burayı Osmanlı Devletinden ayırmaya çalışıyordu. Aleko Paşa görevden almayı düşündü. Fakat Rus baskısı sebebiyle 1884 Mayıs'ı başlarına kadar görevden alamadı. 1884'de Aleko Paşa görevden alındı ama, onun beş yıllık valiliği esnasında Bulgarlar Doğu Rumeli'nin idaresini hemen hemen her sahada ele geçirmişlerdi. Durumun kendileri aleyhine geliştiğini gören İngilizler, Ruslar'ın çekilmesinden sonra, Osmanlı kuvvetlerini Burgaz'ı işgal etmelerini istiyorlardı. Fakat Sultan II. Abdülhamid'in İngiltere ve Avusturya'ya itimadı sarsılmış olduğundan Doğu Rumeli'ye asker göndermek niyetinde değildi.

Rusya Bulgaristan'da Dondukov'un Prens seçileceğini ve Balkanlar'dan Trakya'ya kadar hiçbir mukavemetle karşılaşmaksızın sarkacağını umuyordu. Ancak 1879'da Bulgaristan Prensiğine seçilen Aleksander Battenberg, bağımsız hareket etmeye başlayınca Rusya'nın hesapları yanlış çıktı.

Daha önce yapılan kıskırmalar neticesinde Doğu Rumeli 1885 Eylül'ünde Bulgaristan'la birleşti. Bu birleşmeye en çok kızan devlet Rusya olmuştu.; çünkü kendi nüfuzu altından çıkan Bulgaristan'ın güneye doğru sarkarak kendisine engel olmasını istemeyordu. Bulgar Prensi Aleksander bu birleşmeyi kabul etmesi için, büyük Avrupa devletlerinin Osmanlı devletine baskı yapmalarını istemiş, Osmanlı Devleti'nin harekete geçeceğini hesap ederek Bulgar ordusunun silah başına ve Bulgar Sobranya Meclisin de toplantıya çağırmişti. Hakikaten Osmanlı devleti de Doğu Rumeli'nin Bulgaristanla birleştiğini öğrenince Edirne'ye bir miktar kuvvet yolladı. Fakat büyük Avrupa devletlerinin müdahalesinden çekindiği için müdahalede bulunamadı. Çünkü İtalya, Avusturya, Fransa, Almanya ve Rusya, Bâb-ı Ali'ye verdikleri 13 Ekim 1885 tarihli müşterek notada " Büyük Avrupa Devletlerinin, Balkanların iki cihetinde, hükümet kuvvetlerini ellerinde tutanları, heyecanın civar bölgelere sirayetini mucip olacak her türlü taarruz ve hareketden mesul

tutacaklarını" bildirmişlerdi. (36)

Bulgaristan'la Doğu Rumeli'nin birleşmesi Berlin Andlaşmasına aykırı idi. Osmanlı Devleti bu noktadan hareketle, Doğu Rumeli'nin eski durumunu iade etmek üzere meseleyi büyük devletlerin aracılığı ile harpsiz olarak çözmek istedi. Bu maksatla Berlin andlaşmasını imzalayan devletlerin delegelerinden meydana gelen bir konferans toplanmasına temin etti. 5 Kasım 1885'de toplanan İstanbul Konferansı uzun müzakerelerden sonra, ahalisi Müslüman olan Rodop bölgesinin köyleri ile Kırcaali kazasının, Doğu Rumeli'den ayrılarak Osmanlı devletine verilmesi şartıyla, Bulgaristan'la Doğu Rumeli'nin birleşmesini kabul etti. (37) Bu suretle Osmanlı devleti Rumeli de Trakya ve Makedonya dışındaki toprakları kaybetti.

Büyük devletlerin yardım ve destekleri ile Doğu Rumeli'yi gasp eden Bulgaristan, bununla yetinmeyip yeni teşebbüslerde bulundu. Bu, bütün Trakya ve Makedonya'nın Bulgaristan'a kazandırılması idi.

Ayastefanos Andlaşmasının Doğu ve Batı Trakya'nın mühim bir kısmını Bulgaristana verdiğini unutmayan, Bulgaristan bunu gerçekleştirebilmek için 1890 tarihinde Sofya'da " Merkezi Edirne Komitesi"ni kurdu. (38) Görünüşte Makedonya'dan Bulgaristan'a göç etmiş olan Bulgarlara yardım etmek amacıyla kurulan bu komitenin asıl gayesi, önce Makedonya'nın muhtariyetini daha sonra Bulgaristan'a ilhakını sağlamaktı. Yine Makedonyalı Bulgarlar tarafından 1893 yılında Selanik'te " Makedonya Dahili İhtilal Teşkilatı" kuruldu. 1896'da bu komitenin Selanik'te yaptığı ikinci Kongrede Makedonya muhtariyeti içine Edirne'de katılmıştı.(39) Bulgarların bu faaliyetlerini örnek alan Yunanlılar ve Sırp lar da onlarınkine benzer ihtilal Rusya ve komiteleri kurdular.

Büyük devletler bilhassa Avusturya, Makedonya olaylarına seyirci kalmak niyetinde değ ilerdi. 1897 Mayıs ında bu iki devlet Makedonya nın statükosunun korunması, bu mümkün olmazsa Avusturya nın Bosna-Hersek i ilhak etmesi, Arnavutluğa muhtariyet verilmesi ve Makedonyanın Balkan devletleri arasında paylaşılması hususunda anlaşmaya vardılar. (40) Berlin Kongresinde ortaya çıkan Makedonya meselesi, bu tarihten itibaren, Birinci Dünya savaşı na kadar, Osmanlı ve Avrupa Devletlerini uğraşt ıran bir mesele olmuş, o bölgede çıkan çatışmaların kaynağını teşkil etmiştir.

Rusya ve Avusturya'nın niyetlerini sezen Bulgarlar meseleyi bir emr-i vaki ile halletmeye çalıştı. 1902 Ekiminde Makedonyada büyük bir ayaklanma çıkarıp, Makedonya'nın muhtariyeti için

Osmanlı devletini sıkıştırdıktan sonra, Edirne'de de 1903 Nisanında büyük bir Bulgar ayaklanması çıktı. (41)

Tethişin artması ile Balkanlarda bir savaş havası esmeye başlamıştı. Bunu önlemek için, Avusturya ile Rusya bir ıslahat programı hazırlayak Osmanlı Devletine kabul ettirdiler. Ayrıca Bulgaristanla Osmanlı Devleti arasında, asayişi sağlamak üzere 8 Nisan 1904 tarihinde bir antlaşma imzalandı. Buna göre Bulgaristan kendi topraklarında komite ve çete kurulmasını yasak ederek, Osmanlı topraklarında asayişi bozmaya çalışanları cezalandıracaktı. Osmanlı Devleti de Bulgaristan'a kaçmış olan ihtilalcileri affedecek bunların geri dönmelerine mücadele edecekti. Bulgaristan bu andlaşmaya samimi olarak bağlı kalmadı. Komitecilerin faaliyetlerine resmen mücadele etmemekle birlikte, görmezlikten gelmiştir. Çetecilik faaliyetleri ancak 1909' da reformadan geçirilmiş jandarma ve polis düzeni ile kısmen sona erdirilebildi. Bulgarlar, Avusturya ve Rusya tarafından Rumeli'de tatbik edilecek ıslahat bölgesinin içine Edirne'nin de dahil edilmesini istemişler, fakat Osmanlı Devletinin buna mukavemeti karşısında bu isteklerinden vazgeçmek zorunda kalmışlardır. Bulgarlar bu hareketleriyle "Edirne Vilayati yani Doğu ve Batı Trakya'yı" her fırsatta ilhak etmeye çalıştıklarını gösteriyorlardı. Bu emellerini geçici bir zaman için de olsa Balkan Harpleri sırasında gerçekleştirme fırsatı buldular.

Balkan Harbinde Doğu Trakya

Şarki Rumeli Vilayetinin elden çıkması ile Osmanlı Devleti, Avrupadan gelecek bir tehlikeye karşı, Tuna nehri ve Balkan dağları gibi tabii bir hudut ve savunma hattından mahrum kalmıştır. Boğazların ve İstanbul'un müdaafasında artık bu tarihten itibaren Doğu Trakya 'da bir önem kazandı. Daha Bizanslılar zamanında, aynı gayelerle Doğu Trakya'da Kırklareli ve Edirne bir baskına karşı birer kale olarak silahlandırılmışlar ve Çatalca'da bir savunmahattı meydana getirilmişti. (42) Fakat Osmanlı Devleti, Bulgar ordusunu küçümsediği ve Balkan devletlerinin kendi aleyhindeki faaliyetlerinden haberar olmadığı için, Trakya'nın savunulması hususunda hiçbir ciddi faaliyette bulunmadı. 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilanından sonra ordunun ve donanmanın politika aleti olarak kullanılması bunda büyük bir amil olmuştur.

II. Meşrutiyetin ilânından kısa bir süre sonra Osmanlı devleti,

Bosna-Hersek'in Avusturya tarafından ilhakı (5 Ekim 1908) Bulgaristan'ın istiklâlini ilanı (6 Ekim 1908), Girit'in Yunanistan'la birleşmesi, 31 Mart Vak'ası gibi, ağır iç ve dış buhranlarla karşılaştı. Daha bunların tesiri silinmeden Arnavutluk isyanı Trablusgarp harbi gibi hadiseler devleti çok sarstı. Balkan Harbi bu karışık durumunda çıkmıştır. Balkan harplerinin kaynağı Ayastefanos Andlaşmasına kadar çıkarsa da esas sebep Avusturya'nın Balkanlardaki genişleme faaliyetini bir halkası olan Bosna-Hersek'in işgaline, Rusya'nın Balkan Slavların birleştirerek karşı koyma ve Balkanlardaki Osmanlı Topraklarını ele geçirme isteğidir.

Avusturya - Macaristan'ın Bosna - Hersek'i ilhakından endişelenen Rusya, 1909 'dan itibaren, Bugaristan ve Sırbistan'ı Avusturya'ya karşı bir irtifak yapmaya teşvik etti. Bunun neticesinde Sırlar ile Bulgarlar Makedonya topraklarını paylaşmak üzere anlaşıp bir ittifak yaptılar. (13 Mart 1912) 29 Mayıs 1912'de Yunanistan ve Bulgaristan arasında imzalanan andlaşmaya, Karadağ ve Sırbistan da katılıp, Osmanlı Devletine karşı bir "Balkan Bloku" (43) teşekkül etti. Görünüşte bu ittifak Avusturya'nın Balkanlar'da daha fazla yayılmasını önlemek, hakikatte ise Osmanlı Devletinin Rumeli topraklarını paylaşmak için yapılmıştır. Bu ittifak'ın mimarı olan Rusya'nın asıl gayesi ise Avrupa'da çıkması artık kaçınılmaz gibi görünen harp patlak verdiği zaman, Balkanlarda üstünlüğü ele geçirmek ve Türkiye'yi işgal etmektir. Fakat Balkan Devletleri menfaatlerini hemen elde etmek için, beklemeden 1912 Ekiminde Osmanlı Devletine harp ilan edince Rusya'nın hesapları alt üst oldu.

Balkan Blok'unun en küçük üyesi olan Karadağ 8 Ekim 1912'de Yeni- Pazara hücum ederek harbi başlattı. Diğer ittifak üyeleri 13 ekim 1912'de Rumeli'de yapılacak islahatın büyük devletlerle birlikte kendi kontrolleri altında yapılmasını isteyen notayı Osmanlı Devletine verdiler. Osmanlı Devleti bunu rededince, 17 Ekim'de Bulgaristan, , az sonra da (18 Ekim'de) Sırbistan harp ilan ettiler. Bu harpten Balkan ülkelerinin 715.000 askere sahip olmasına karşılık, Osmanlı ordusu 320.000 kişi idi. Türkiye harbe çok kötü şartlar içinde girdi. Ordu'nun seferberliği bile yapılmamış ulaşım ve askerin beslenmesi bir mesele olmuştu. Bundan daha kötüsü komutanlar arasında anlaşmazlık vardı. Doğu Trakya cephesini tutan ve ırkçı bir propaganda ile beslenen Bulgarlar bilinen vahşetlerini bir defa daha ortaya koyduktan sonra Çatalca önlerine kadar ilerlemeyi başardılar. 22-23 Ekim 1912'de Kırklareli - Edirne

hattında ağır bir yenilgiye uğrayan kuvvetlerimiz,Vize - Lüleburgaz dolaylarına kadar çekildiler. 28 Ekim 2 Kasım 1912'de Lüleburgaz muharebelerini kaybederek Çatalca hattının gerisine kadar çekilmek zorunda kaldılar.(44) Bu arada Batı Trakya'yı savunmakla görevli, Ali Yaver Paşa Kolordusu Bulgar'lara teslim olmuş,Halepli Zeki Paşa kumandasındaki Ordu da Sırlara karşı Kumanova Meydan muharebesini kaybetmişti.(23-24 Ekim).Diğer taraftan bir kısım Bulgar kuvvetleri,Tekirdağ'ı işgal edip Bolayır önlerine ulaşmışlardı.(45) Bu suretle,birkaç hafta içinde İstanbul ,Edirne,İşkodra ve Yanya şehirleri ve civarları hariç,Rumeli'de bulunan Osmanlı toprakları elden gitmiş bulunuyordu. Balkanlarda bilhassa Makodonya ve Trakya'da onbinlerce Türk hunharca katledilmiş yüzbinlercesi topraklarını ve evlerini bırakarak Anadolu'ya doğru kaçmaya zorlanmışlardır. (46) Bu şartlar altında Osmanlı Devleti mütakere istedi. Bulgarlar Çatalca mevzilerine karşı Kasım ayı ortasında giriştikleri taaruzdan bir netice alamayınca mütakereyi kabul ettiler. (3 Aralık 1912) 17 Aralık 1912'de Londra'da toplanan barış konferansı, Midye- Enez hattının batısında bulunan toprakları Edirne dahil Balkan ülkelerine vermek şartı ile bir antlaşmaya varmak üzere iken Osmanlı Devletinin içinde meydana gelen olaylar durumu birden bire değiştirdi. Edirne'nin Bulgarlara verilmesine razı olacağı sanılan Kamil Paşa kabinesi 23 Ocak 1913 günü Enver Paşa emrinde silahlı bir grup tarafından "Bâbîâli Baskını" adıyla bilinen Hükümet darbesiyle istifaya mecbur edilmişti. Bu olaydan sonra tekrar sadrazamlığa getirilen Mahmut Şevket Paşa kabinesi Edirneyi kurtarmak gayesiyle 2 Şubat 1913'de harbi tekrar başlattı. Bundan bir netice alınamadığı gibi, Selânik Rumların, Edirne de 161 günlük kahramanca bir savunmadan sonra 16 Mart 1913'de Bulgarların eline geçti. Durumun daha ağırlaştığını gören Osmanlı Devleti 16 Nisan'da mütarekeyi kabul edip barış görüşmelerine başladı. Bunun neticesinde 30 Mayıs 1913'de imzalanan Londra Andlaşması ile Osmanlı Devleti Midye-Enez hattının batısındaki toprakları, Girit dahil Balkan Devletlerine terk etmek zorunda kaldı.(47)

Osmanlı Devletinin Balkanlardan çekilmesi bölgede bir boşluk ve dengesizlik meydana getirdi. Bu durum, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında, Makedonya yüzünden ikinci Balkan Harbi adı verilen bir harbe sebeb oldu. (29 Haziran 1913) Bulgaristan'a karşı Sırbistan ve Yunanistan tarafından kurulan cepheye bu defa Romanya da katılmış ve Bulgaristan çok güç durumda kalmıştı. Bu yeni durum

karşısında Londra Andlaşmasının hükümsüz kaldığını kabul eden Osmanlı Devleti de, Bulgarların zaafından istifade etti. Bazı hükümet üyelerinin tereddütlerine rağmen, Enver Paşa'nın kararlı tutumu sayesinde, Edirne ve Kırklareli dört aya yakın süren düşman istilasından kurtarıldı. (21 Temmuz 1913) Edirne'nin geri alınması, Birinci Balkan Harbinde mağlup ve perişan olan Türkiye'nin itibarını kurtarması bakımından büyük bir önem taşır. Büyük devletler baskı ve tehditle Türkleri Edirne'den çıkarmaya teşebbüs ettilerse de bir netice elde edemediler. (48) İkinci Balkan Harbinde ağır bir mağlubiyete uğrayan Bulgaristan, 10 Ağustos 1913'te imzalanan Bükreş Andlaşması ile birinci harpte kazandığı toprakların büyük bir kısmını diğer Balkan ülkelerine bırakmak zorunda kaldı. 29 Eylül 1913'te Osmanlı Devleti ile imzaladığı andlaşma ile de Edirne ve Doğu Trakya'yı hakiki sahibine bıraktı.

Bulgaristan bundan sonra her fırsatta bunu sınırı Türkiye aleyhine genişletmeye çalışarak Doğu Trakya üzerindeki emellerinden vazgeçmedi. I. Dünya savaşı yıllarında Bulgaristan'ı ittifak devletleri zümresine alabilmek için Osmanlı Devleti 29 Eylül 1913 sınırından Bulgaristan lehine bir takım tavizler verdi. 1914 Ağustosunda Avrupa'da I. Dünya Savaşı patlak verdiği zaman, Osmanlı Devleti, tarafsızlığını ilan etmiş fakat 2 Ağustos 1914'de gizli bir ittifak andlaşması imzalamıştı. Bununla birlikte Osmanlı Devleti, itilaf Devletleri ve Balkan devletleri ile de anlaşma zemini aramıştı. (49) İtilaf Devletleri ile yapılan müzakerelerden bir sonuç alınamazken, Bulgarlarla 19 Ağustos 1914'de bir ittifak imzalandı. Bu andlaşma ile taraflar 29 Eylül 1913'de tesbit edilen hudutlara riayet edeceklerdi. Bu andlaşma Almanya'nın teşvikiyle, Bulgarlar'ı üçlü ittifak grubuna dahil etmek için yapılmıştı. Fakat buna rağmen Bulgaristan, üçlü ittifaka katılmak için kararsızlık içinde idi. Bulgarlar, Almanya, Avusturya Osmanlı İttifakına katılmak için, Osmanlı Devletinden toprak tavizi isteyince, Osmanlı Devleti hudut düzeltmesi için müzakerelere başladı. 6 Eylül 1915'de "Osmanlı-Bulgar hudut düzeltme andlaşması" imzalandı. Bu andlaşma ile, Meriç nehri ve Edirne'nin kuzey batı ve güney batısında bazı topraklarla Karaağaç Kuleliburgaz demiryolu Osmanlı Devletinden ayrılmıştır. (50) Osmanlı Devleti 1916 ve 1917 yıllarında Doğu Trakya hududunun 29 Eylül 1913'deki haline getirilmesi için bazı teşebbüslerde bulunmuş ise de bir netice elde edememiştir. Ancak Romanya'nın I. Dünya savaşında yenilerek imzaladığı Bükreş Andlaşması ve daha sonra 24 Eylül 1918'de Berlin'de imzalanan

müttefikler arası Berlin Andlaşma ile Balkanlar'da yapılan sınır düzenlemelerinde Osmanlı Devleti, Meriç'in doğusunda Bulgarların elindeki 2 km genişliğinde bu nehrin sol kıyısına bitişik yerleri alabilmiştir.

Birinci Dünya Harbi yıllarında Trakya, itilaf devletlerinin Balkan Devletlerini kendi yanlarına çekebilmek için vaad ettikleri topraklar olmuştur. Daha 1913 ve 1914 senelerinde, Osmanlı Devletinin topraklarını Avrupa devletleri paylaşmışlardı. Üzerinde anlaşmaya varılamayan tek önemli bölge, İstanbul, İzmit ve Edirne bölgesi idi. (51) I. Dünya Savaşının çıkması bu yıllarda bu projelerin tatbikine imkan bırakmadı. Fakat herp yılları boyunca Doğu Trakya itilaf devletlerinin ilgisini çekmeye devam etti. Osmanlı Devleti daha fiilen harbe girmeden evvel, 1914 Ağustosunda sonlarında itilaf devletlerinin Midye-Enez hattının doğusundaki toprakları Bulgaristan'a vermeyi vaad ettikleri duyulmuştu. Rusya Bulgaristan'ı memnun etmek için Ayastefanos Andlaşmasının'da tesbit edilen toprakları teklif etti. Aynı şekilde 4 Kasım 1914'de Fransız dışişleri vekil de tarafsız kalması için, Bulgaristan'a Midye-Enez hattına kadar Doğu Trakya'yı ve para yardımı teklif etti. (52) 1915 başlarında Yunanistan da konuya ilgi duymaya başlayınca Rusya buna karşı çıktı. Bu endişenin neticesi olarak, Rusya kağıt üzerinde de olsa boğazlar ile Doğu Trakya'nın bir kısmını aldı. İstanbul andlaşması adı ile bilinen vesikaya göre; İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Marmara denizi, Gelibolu yarımadası, Midye-Enez hattına kadar Trakya, Bozcaada ve İmroz ile Sakarya ırmağına kadar Kocaeli yarımadası Rusya'ya bırakılıyordu. (53) Diğer taraftan 27 Mart 1915'de İngiltere'nin Rusya elçisi bu andlaşma dışında kalan Doğu Trakya'nın Bulgaristan'a verileceğini açıklamıştı. (54) Fakat Bulgarlar itilaf devletlerinin harp sonrasına ait vaadlerine itibar etmeyerek, kendilerine Edirne tarafından fiili toprak tavizi sağlayan Osmanlı Devleti ve buna bağlı olarak ittifak grubu yanında 11 Ekim 1915'de harbe girince, itilaf devletlerinin teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştır.

İtilaf Devletlerinin, harpten sonra Doğu Trakya'yı Osmanlı Devletine bırakmayacakları muhakkaktı. İttifak devletleri ve onlarla birlikte Osmanlı Devleti de Birinci Dünya Savaşında yenilerek, çok ağır hükümlerle mütareke yapmaya mecbur kalınca, O zaman Osmanlı idaresinde bulunan Doğu Trakya ile Bulgarların elindeki Batı Trakya'nın mukadderatı galip devletler arasında uzun müddet tartışma konusu olarak kalmıştır. Türkler Wilson prensiplerine güvenerek, Doğu Trakya'nın hatta Batı Trakya'nın bile Türk

hakimiyetine bırakılacağını düşünüyordı. Gerçekte ise Hıristiyan Batı dünyası, Şark Meselesi olarak bilinen, Osmanlı İmparatorluğu ve onu kuranları yok etme fikrini kökleşmiş taassup ve düşmanlığını en insafsız bir şekilde tatbik etmeye hazırlanıyordu.

I. BÖLÜM

MONDROS MÜTAREKESİNDEN SİVAS KONGRESİNE KADAR DOĞU TRAKYA

A - I. DÜNYA SAVAŞININ SONU VE MONDROS MÜTAREKESİ:

Birinci Dünya savaşı sonunda, Osmanlı Devleti'nin varlığı da fiilen sona ermiştir. 1683'den itibaren Avrupa karşısında zayıf kaldığını gören Osmanlı Devleti, XIX ve XX. yüzyıllarda kendisine yöneltilen saldırıların varlığını da tehlikeye soktuğunu görmüştü. Bilhassa Balkan Harpleri, küçük Balkan devletlerinin bile, Türkleri Avrupa'dan çıkarmakla yetinmeyip, devletin başşehrine göz diktiklerini ortaya koymuştu. Yine bu harplerle Ege adalarının Yunanlılar tarafından ele geçirilmesi, başta Batı Anadolu olmak üzere, Anadolu'da ki Rumların "Megali-İdea" ülküsünü canlandırmıştı. Diğer taraftan, Akdeniz'e inebilmek için İstanbul ve Boğazları ele geçirmek isteyen Rusya Osmanlı Devletini çok yıpratmıştı. Bunlarla birlikte, Rusya ile batılı devletlerin ortaya çıkardığı Doğu Anadolu'daki "Ermeni Meselesi" devleti bu yönde de tehdit etmeye başlamıştı. İşte bu şartlar altında Osmanlı Devleti Birinci Dünya savaşı arefesinde bir ölüm kalım meselesi ile karşı karşıya bulunuyordu. Varlığın devam ettirebilmek için bu tehlikeleri ortadan kaldırması lazımdı. Nitekim 2 Ağustos 1914'te Almanya ile imzalanan ittifakın temelinde bu endişeler yatıyordu. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya savaşı giriş şekli ve zaman üzerinde değişik fikirler ileriye sürülmektedir. Ancak, harbin dışında kalınamıyacağı er veya geç bu harbe girileceği fikrinde

birleşilmektedir. (55)

Birinci Dünya savaşında Türk orduları büyük kahramanlıklar göstermişlerdir. Bilhassa Çanakkale'de Küt-ül-Amare'de çok mühim başarılar elde edildi. Çanakkale'de, başta Mustafa Kemal olmak üzere diğer kumandan ve erler, milli şuur içinde müstakil bir vatanda hür yaşamak azmi ile, zamanın en iyi donanmasına ve üstün silahlarına sahip İngiliz-Fransızlara karşı savaşmış, Türklüğün askeri şerefini korumuşlardır. Çanakkale'de yeni Türkiye'nin ilk temelleri şuurlu bir şekilde atılmış. Mustafa Kemal'in büyük kabiliyetleri de ortaya çıkmıştı. 1918 yılında Kafkasya cephesinde elde edilen başarılarla harbin başında düşünülen fikirler gerçekleşecek durumda idi. Büyük sıkıntılara, Türk olmayan unsurların harb aleyhindeki fikir ve hareketlerine rağmen, devletin dayanağı olan Türk unsuru, bir ölüm kalım mücadelesi verdiği inanarak, bütün imkanları kullanarak nihai zafere ulaşmak azminde idi. (56)

1916 senesi ortalarına doğru Erzincan'ı ele geçirmelerine rağmen Ruslar Güneye inmek planını gerçekleştirmemişlerdi. Türk tarihini 1917 olduğu kadar, dünya tarihini de etkileyen bolşevik ihtilali olduğu kadar dünya tarihini de etkileyen bolşevik ihtilali, 1917 yılında Rus cephesini içinden yıkarak, Doğu Anadolu üzerindeki askeri baskıyı kaldırmıştır. 3 Mart 1918'de Merkezi Devletlerle Brest-Litovsk Sulh Andlaşmasıyla Rusya, Doğu Anadolu'yu Türkiye'ye iade edip, Kars Ardahan ve Batum'u boşaltmayı taahhüt etti. Rusların bu yerleri boşaltmasıyla Ermeniler, Kafkaslar'da ve Doğu Anadolu'da müslüman ahaliyi katle girişince, Osmanlı ordusu Brest-Litovsk Andlaşmasına uygun olarak Kars Ardahan ve Batum'u ele geçirdi. Bu arada Kafkasya'da Azerbaycan Türkleri, Ermeniler ve Gürcüler Bolşevik rejimini tanımayarak "Mavera-yı Kafkas Birliği Cumhuriyetini kurmuşlar, (57) kısa bir zaman sonra bu birlik üçe bölünmüştü. Enver Paşa bu durumdan istifa ederek, Kafkasların içlerine doğru ilerlemek istemişse de, Almanlar buna engel olmuşlardır. (58)

Kafkaslardaki bu müsbet gelişmelere karşılık güneydeki Osmanlı cepheleeri sür'atle gerilemeye başlamıştı. Rus cephesinin çökmesiyle başarı ümitleri artan Almanya ortadoğu'da İngilizlere yeni bir darbe indirmek için, Osmanlı kuvvetlerinden meydana gelen Yıldırım Ordular Grubu'nu kurarak, İngilizler'i Irak'tan atmaya teşebbüs etmişti. Fakat Suriye ve Filistin cephesindeki İngiliz taarruzları neticesinde Yıldırım Orduları Grubu geri

çekilmiş, İngilizler 1918 Mayıs'ında Kerkük'ü ele geçirmişlerdir. Filistin Cephesinde İngilizler'in 1918 Nisan'ında Amman'ı ele geçirme teşebbüsü sonuçsuz kalmış ise de, General Allenby emrindeki İngiliz Ordusu Eylül 1918'de şerî'a nehrini hızla geçerek kuzeye doğru ilerlemeye başlamıştı. 19 Eylül 1918'de Filistin Türk cephesinin yarılmasıyla (60), Ekim başlarında Halep düşmüş, Fransızlar'ın Beyrut'u işgal etmeleri ile düşman kuvvetleri, Anadolu eşiğine kadar gelmiş bulunuyorlardı. Bu arada Bulgaristan'ın teslim almasıyla, Osmanlı Devletinin Almanya ile olan irtibatı kesilmiş, Makedonya cephesinin çökmesiyle, boğazlar ve İstanbul da bir müttefik taarruzuna açık kalmıştı.

15 Eylül'de Makedonya cephesinde saldırıya geçen müttefikler, Bulgar ordusunu dağıtmışlar, Bulgaristan 29 Eylül 1918'de mütareke imzalayarak harpten çekilmişti (61) Makedonya cephesinde doğan bu boşlukla Müttefik kuvvetleri Başkomutanı Franchet D'esperey'e İstanbul yolu açılmış oluyordu. O anda İstanbul ve boğazları savunacak yeterli kuvvet bulunmadığından Kafkaslar'dan üç tümen Trakya'ya doğru yola çıkarıldı. Fakat bunlar ulaşım imkansızlıkları sebebiyle, İstanbul'a mütarekenin imzalanmasından birkaç gün önce varabilmişlerdi. (62)

Osmanlı Devleti bu tehlikelerle karşı karşıya bulunurken, Amerika'dan yardım alan müttefikler karşısında ağır mağlubiyetlere uğrayan Almanlar da, Eylül ayından itibaren savaşı kaybettiklerini anlamışlar, düşman orduları topraklarına girmeden mütareke istemeye karar vermişlerdi. almanya 3 Ekimden itibaren, yani Osmanlı Devletinden çok önce barış teşebbüsünde bulunmuştu.

a) Mondros Mütarekesine Doğru

Makedonya ve Filistin cephelerinin çökmesi, diğer müttefiklerin mütareke istekleri sebebiyle Osmanlı Devleti de mütareke yapma yollarını aramaya başladı. Osmanlı Hükümeti müttefikleriyle anlaşarak 5 Ekim'de Madrid'deki maslahatgüzarı vasıtasıyla İspanyol Dışişleri Bakanlığından barış için Wilson'a aracılık etmesi isteğinde bulundu.(64) Hükümet, Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'un 8 Ocak 1918'de dünya kamuoyuna duyurduğu 14 noktanın Osmanlı Devletini ilgilendiren 12. maddesine güvenerek böyle bir müracaatla bulunmuştu.

Bu arada Talat Paşa hükümetinin barış için müracaatta bulunmasının doğru olmayacağı düşünülerek Talat Paşa kabinesi 8

Ekim de istifa etti. (65) Yeni hükümet 14 ekim'de Ahmed İzzet Paşa tarafından kurulup, mütareke için acele çalışmaya başladı. 5 Ekim ve daha sonra 12 Ekim 1918 tarihlerinde yaptığı mütareke teşebbüslerinden bir netice alamayan Osmanlı Devleti, mütareke için en azılı düşmanı İngiltere'ye başvurmaktan başka çare bulamamıştı. Aslında İngilizler, Musul ve Halep'i işgal etmek ve İstanbul'da kendi durumlarını güçlendirmek için mütarekeyi geciktiriyorlardı. Bunu, İngiliz bakanlarından Barnes 1 Kasım da " Daha önce imza edebilirdik, çünkü Türkler elimizde idi. Türkler bize 15 gündür barış rica ediyorlardı. Fakat ilerideki Arap devletinin başkenti Halep şehrini işgal etmedikçe bizim onlarla bir sonuca varmakta acelemiz yoktu (66) diyerek açıkça ifade etmiştir. Osmanlı Devleti, Makedonya'dan gelecek bir saldırı yanında Limni adasında toplanmakta olan müttefik donanmasının ikinci bir Çanakkale hareketine girişmesinden endişe ettiği için de İngiltere'ye müracaat etmişti. (67)

Bu tarihlerde İngiltere, Osmanlı Devleti ile yapılacak mütarekenin taslağını hazırlamıştı bile.

Bu şartlar Osmanlı Devletinin paylaşılmasını öngören gizli andlaşmalara göre hazırlanmıştı. (68)

Osmanlı Devleti'nin mütareke teşebbüslerinin sonuçsuz kaldığı bu sıkıntılı günlerde, Küt-ül Amare'de esir alınan ve iki yıldan beri Büyüka'da esir bulunan ve Türkler'den gördüğü muameleden çok memnun olan General Townshend, "İngiltere ile müzakerelere girişildiği takdirde Osmanlı hükümetine yardıma hazır olduğunu" bildirdi. (69) 17 Ekim'de İzzet Paşa ile makamında görüşen Townshend, sadrazama aşağıdaki şartları ilke olarak benimseyip benimsemiyeceğini sormuştu:

- 1) Boğazların İngiliz donanmasına açılması,
- 2) Irak ve Suriye'ye Padişahın yönetimi altında özerklik tanınması,
- 3) Balkanlar'daki sınırların (1913) Londra andlaşmasında olduğu gibi kalması,
- 4) İngiliz ve Hindli savaş esirlerinin derhal serbest bırakılması. (70)

Bu şartlarda mütareke yapmayı uygun bulan İzzet Paşa Townshend'i 18 Ekim'de, Limni adasının Mondros Limanında bulunan Amiral Calthorpe'un yanına gönderdi. Aynı zamanda İtilaf Devletleri ile temasın sağlanabilmesi gayesiyle Bern ataşemiliteri,

Albay Halil vasıtasıyla bir teşebbüste bulunulduğu gibi, vaktiyle Şam'da Fransız konsolosluğu yapmış olan Sadrazamın tanıdığı Marcel Savoie Fransız ordusu komutanına , Hahambaşı Hayım Naum efendi de Paris'e gönderilmişti. (71)

20 Ekim'de Caltharpe ile görüşen Townshend'in teşebbüsü olumlu sonuç verdi. 23 Ekim 1918'de Amiral Calthorpe, İzzet Paşaya bir telgraf göndererek, Osmanlı Devleti ile mütarekenamenin imzasına kendisinin memur edildiğini ve Osmanlı murahhaslarının gönderilmesini istedi.

Bunun üzerine Vahideddin Damat Ferit Paşa başkanlığında bir hey'et göndermek istedi ise, de , Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'nın gayretleriyle hükümet buna mani olarak, Bahriye Nazırı Deniz Albayı Rauf Bey'in başkanlığında bir hey'et teşkil edilip. (72) 24-25 Ekim gece yarısı gizlice yola çıkarıldı. (73) Müttefiklerin daha önce kendi aralarında aldıkları kararlardan haberi olmayan Osmanlı hükümeti, Townshend'in sözlerinden de iyimserliğe kapılarak, mütareke hey'etine bir de talimat vermişti. Vahideddin, Mondros'a gidecek Osmanlı hey'etine kendi özel talimatı olarak bildirilmek üzere Ahmet İzzet Paşa'ya gönderdiği emirde: "Hilafet, saltanat ve hanedan haklarının korumasını, bazı eyaletlere verilecek muhtariyetin yalnız idari olup, siyasi olmamasının temin edilmesini ve buna çare bulunmadığı takdirde istiklaliyetin ehven olacağı, eğer siyasi muhtariyeti kabul edecek olursak İslamiye't alemine ihanet edilmiş olacağı fikrinde" bulunduğunu söylüyordu. (74)

Fakat İzzet Paşa "kendisinin esas maksadının" saltanat ve Osmanlı hukukunu korumak olduğunu ve özellikle buna dikkat edileceğini, bu gibi hususların mütareke konuşmalarında yeri olmayacağını söyleyerek bu istekleri reddetti. (75) Mütareke Hey'etine verilen 8 maddelik talimat daha ziyade Townshend'in teklifleri doğrultusunda idi. Bu talimatta özetle : 1- Boğazların Yunan gemileri hariç, harb ve ticaret gemilerine açık tutulması kabul edilmekle beraber, harb gemilerinin ne İstanbul ne de Çanakkale Boğazında 48 saatten fazla kalmasına müsaade edilmeyecekti. Boğazların istihkamları Osmanlı kuvveütleri tarafından korunacak, ancak ısrar edilecek olursa, barış yapılıncaya kadar, İngiliz subayları tarafından denetlenmesine razı olunacaktı.

2- Osmanlı Silahlı Kuvvetleri, güvenliği sağlayacak kuvvetler

dışında barış zamanındaki sayıya kadar indirim tabi tutulacaktı.

3- Mütareke imzalandıktan sonra cephelerde ilerleme teşebbüsleri duracaktı.

4- İçeride ve karasularında denetim Osmanlı Devletinin yetkisinde bulunacak, memleketin hiçbir noktasına yabancı asker çıkarılmıyacaktı.

5- Karadeniz havzasında muhtemel Alman saldırılarına karşı gereken tedbirler alınacak ve İngilizler bu tedbirleri denetleyebilecekti.

7- Mütarekaden sonra Almanya'dan artık kredi alınamıyacağından mali yardımda bulunulması istenecekti.

6- Milletlerarası ticarete izin verilip, ithalat yapılması teşvik edilecekti.

8- Milli namusumuzu rencinde edecek her türlü istek reddedilecekti. Alman ve Avusturya-Macaristanlı memur ve askerlerin Türkiye'yi terk etmeleri için iki aylık bir süre öngörülürken, adı geçen ülkelerde sayıları 15-20.000 bulan Türk öğrencilerin aynı işleme tabi tutulmamaları istenecekti. (76)

b) Mütarekenin İmzalanışı

Devleti en az bir zararla barışa kavuşturmak ümidiyle hazırlanan bu talimatdaki hususların gerçekleşmesinin mümkün olmadığını Osmanlı hey'eti 27 Ekim 1918 sabahı başlayan görüşmelerde hemen anladı. Amiral Calthorpe mütareke şartlarının çantasında hazır olduğunu söyleyerek incelemek üzere Rauf Bey'e verdi. (77)

Bu davranış, eşit şartlar altında yapılacak bir görüşmeden çok, galiplerin mağluplara kendi şartlarını dikte ettirmek isteğini gösteriyordu.

Şartlar çok ağırdı. Osmanlı mütareke hey'etine verilen mütareke projesi şu şekilde idi :

1- Çanakkale ve İstanbul boğazlarının açılması ve Karadeniz'e geçişin temini. Çanakkale ve Karadeniz istihkamlarının müttefikler tarafından işgali.

2- Osmanlı sularındaki bütün torpil tarlaları ile torpido ve kovan mevzileri ve diğer engellerin yerleri gösterilecek ve bunları taramak veya kaldırmak için talep olursa yardım edilecektir.

- 3- Karadeniz'de mevcut torpil mevkiileri hakkında mevcut bilgiler verilecektir.
- 4- İtilaf hükümetlerine mensup harb esirleri ile ermeni esirler ve tutuklular İstanbul'da toplanacak ve kayıtsız şartsız itilaf hükümetlerine teslim olunacaktır.
- 5- Hudutların korunması ve dahili asayişin idamesi için lüzumlu askerden maadasının derhal terhisi. (bunların miktarı bilahere itilaf hükümetleri tarafından kararlaştırılacaktır.)
- 6- Osmanlı karasuları veya osmanlı kuvvetleri tarafından işgal edilen sularda bulunan bütün harb gemileri gösterilecek liman veya limanlarda enterne edilecektir.
- 7- Mühim sevkülceyş noktaları itilaf kuvvetleri tarafından işgal edilecektir.
- 8- Hala Türk işgali altında bulunan bütün ilman ve demiryolu mahallerinden itilaf gemileri tarafından istifade edilmesi ve itilaf devletleriyle harb halinde bulunanlara karşı kapalı bulundurulması.
- 9- İstanbul'un itilaf Deniz Kuvvetleri için deniz üssü olarak kullanılması ve bütün Osmanlı limanlarında itilaf gemilerinin tamiri için kolaylık gösterilmesi
- 10- Toros tünellerinin müttefikler tarafından işgali.
- 11- İran'ın şimaligarbi kısmında ve Maveray-ı Kafkasta'ki Türk Kuvvetlerinin derhal harbdan evvelki hudut gerisine alınması.
- 12- Telsiz telgraf ve kabloların itilaf memurları tarafından idaresi.
- 13- Bahri, askeri ve ticari malzemenin yok edilmesinin önlenmesi.
- 14- Kömür, akaryakıt ve bahri levazımın Türkiye kaynaklarından satın alınması için kolaylık gösterilmesi.
- 15- Bütün demiryollarının itilaf kontrol subaylarının idaresine verilmesi Maveray-ı Kafkas'ta bugün Türk idaresinde bulunan demiryolları da dahildir.
- 16- Hicaz'da, Asir'de Yemen'de Suriye'de, Kilikya'da ve Irak'da bulunan kuvvetlerin en yakın itilaf kumandanına veya Arap mümessiline teslimi
- 17- Trablus ve Bingazi'de bulunan Osmanlı Zabitlerinin en yakın İtalyan garnizonuna teslimi.

18- Trablus ve Bingazi'de Mısratada dahil olduğu halde işgal edilen limanların en yakın itilaf garzinonuna teslimi.

19- Alman, Avusturya bahri berri ve sivil memurin ve tebaasının en yakın İngiliz ve müttefikleri kumandanlarına teslimi.

20- Osmanlı kuvvetlerinin konuş, teçhizat, silah, cephan ve nakliyesi hakkında verilecek emirlere itaat olunması.

21- İlaş ve ikmal işlerinin kontrolü için müttefik subayların tayini

22- Türk harb esirleri itilaf kuvvetleri nezinde muhafaza edilecektir.

23- Türk hükümeti, Merkezi Devletlerle münasebetini kesecektir.

24- a) Altı Ermeni vilayetinde iğtişas zuhurunda müttefikler bu vilayetlerin herhangi bir kısmını işgal hakkını muhafaza ederler.

b) Yedinci, onuncu ve onbeşinci maddelerle alakadar olarak Sis, Haçin Zeytun ve Ayıntap işgal olunacaktır. (78)

Türk hey'etine mütareke şartları olarak sunulan bu teklif bir devletin hükümlerlik haklarını sona erdirecek mahiyette idi. 27 Ekim sabahından itibaren başlayan ve dört gün devam eden mütareke görüşmelerinde müttefik tekliflerinin çok az bir kısmı değiştirilebildi. İngiliz amirali İlk gün, okunan on dokuz maddenin ilk dört maddesinde en ufak bir değişiklik yapılamıyacağını ve hükümetinin bunlar üzerinde hiçbir tartışma kabul etmeyeceğini kesin olarak açıkladı. (79) 5. ve 6. maddeler küçük değişikliklerle kabul edildi.

Osmanlı mütareke hey'etine daha önce verilmiş talimata göre, bu şartların kabulü mümkün değildi. Bu sebeple, 27 Ekim akşamı mütareke hey'eti, bu hükümler değiştirilmediği takdirde kabul olup olunamayacağı, kabul olunmadığı takdirde geri dönülmesi hususunda İstanbul'a iki talgraf gönderdi. Bu telgraflara cevap alınmadan 28 Ekim'de taraflar tekrar bir araya geldiler. 28 Ekim akşamına kadar yapılan üç oturumda mütareke maddelerinin okunması ve müzakeresi sona erdi.

Bu görüşmeler sırasında Türk hey'etini en çok uğraştıran Yunanlıların ve Ermenilerin durumu olmuştu. 1917 Haziranında müttefiklerin yardımıyla iktidara gelen Venizelos'un Yunanistan'ı itilaf devletleri yanında harbe sokması bu ülkeyi Birinci Dünya

Savaşı'nın galiplerine ortak etmişti. Yunanistan, Osmanlı Devleti ile doğru dürüst çarpışmadan onu yänmiş statüsüne kavşuyordu. İşte bu noktadan hareketle Rauf Bey, gerek Yunanistan'ın gerekse İtalya'nın Osmanlı topraklarında gözü olduğunu ileri sürerek, bu devletlere ait birliklerin stratejik noktalara çıkmalarına karşı idi. İngilizlerin İtalyan ve Yunan askerlerinin Boğazlara çıkmamalarına karşılık, İstanbul'da gemileriyle temsil edilmeleri teklifleri de kabul edilmeyince ilgili gündem maddesi çıkmaza girmişti. (80)

Mütareke projesinde yer alan, "Ermeni esirler ve tutukluların İstanbul'da toplanarak, kayıtsız şartsız itilaf hükümetlerine teslimini öngören 4. madde ile, 24. maddenin a) fırcasındaki "Altı Ermeni vilayetinde (Elazığ, Erzurum, Diyarbakır, Sivas, Bitlis Van) lğtişaş zuhurunda müttefikler bu vilayetlerin herhangi bir kısmını işgal etme hakkını muhafaza ederler" hükmü görüşülürken; Reşat Hikmet Bey, Kafkasya'da kurulmuş Erivan Cumhuriyetinin Bab-ı Ali tarafından tanındığını ve bu hükümetin İstanbul'da temsilcileri bulunduğunu, bu sebeple iki devleti ilgilendiren konuların gündem dışı kalmasını ve mütarekeye Ermenilerle ilgili hüküm konmasının lüzumsuz olduğunu söyledi. (81) Ancak, İngiliz generali böyle düşünmüyordu. 1890'lardan beri Avrupa'da ve Amerika'da yapılan propagandalar sebebiyle, müttefik ler kendilerini kamuoyları önünde adeta Anadolu'da bir Ermenistan kurmaya mecbur hissediyorlardı. Amiral Calthorpe'un Reşat Hikmet Bey'e "Görüş noktanızı anlıyorum. Fakat mütarekeye Ermeniler hakkında kayıt koymaya mecburuz. Yoksa İngiliz ve Amerikan kamuoylarının hoş karşılanmaz. Aslında bu maddenin asla değıştirilmeksizin kabulünde itilaf devletleri ırsar etmektedirler, bu madde de gereklidir (82) şeklindeki cevabı bunun isbatıdır.

Osmanlı mütareke hey'eti 28 Ekim akşamında müttefiklerin hiçbir tavize yanaşmadıkları, ve mütareke metnini aynen kabul ettirmek istediklerini bildiren şu telfgrafı İstanbul'a bildirdi. "Mütareke şartları gayet ağır ve durum son derece elimdir. Andlaşma şartları itilaf devletleri arasında evvelden kararlaştırılmış ve tesbit edilmiş olduğundan, İngiliz amirali bu şartları bize imza ettirmeğe memurdur. Mütareke maddelerini müştereken tetkik ediyorsak da müzakereyi kabul etmiyor. İzahatınız üzerine ufak değışiklikler yapılmakta ise de kararların ruhunu değıştirmiyorlar. Bu şartları kabul etmediğimiz takdirde

ya imzaya veya avdete davet olunmamız muhakkaktır. Bu takdirde elde debileceğimiz küçük tadillerden de mahrum olacağız. İngilizlerin harekata devamları halinde, harben İstanbul'a girerlerse vazedecekleri şartlar, istiklal ve mevcudiyetimizle kabil-i telif olmayacak kadar ağır olabilir. Halbuki, bu gün İngilizlerin bize karşı durumlarında ileris için, bir dereceye kadar ümit verecek gibi biraz samimiyet hiss olunuyor. İlk dört maddenin aynen kabulünde ısrar ediyorlar Diğerlerinde ise cüz'i tadilat mümkün olacaktır. Derhal imza etmek veya dönmek zorunda kalacağız." (83) 29 Ekim'de Bab-ı Ali den alınan telgrafda, bazı maddelerin değiştirilmesinin sağlanması (84) 30 Ekim 1918 tarihli ikinci telgrafda da, Altı vilayet hakkındaki 24. maddenin gizli kalması ve elde edilecek tadilat dairesinde mütarekenin imzalanması bildiriliyordu. (85)

30 Ekim 1918 Çarşamba günü sabah Saat 9'da başlayan dördüncü oturumda Osmanlı hey'eti, İngiliz tekliflerinde değişiklik yaptırmaya çalışırken, Amiral Calthorpe görüşmelere bir an önce son vermek için "Akşam saat dokuzda mütareke imzalanmayacak olursa sorumluluğun Türk hey'etine ait olacağı" şeklinde sözlü bir ültimat verince, elde başka çare kalmadığı görülerek 31 Ekim 1918 öğle vakti yürürlüğe girmek üzere saat 20.03 de mütareke imza edildi. (86)

Yirmibeş maddeden ibaret olan ve itilaf devletleri adına İngilizlerin Akdeniz Donanması komutanı Vis Amiral (Vice Amiral) Calthorpe, Osmanlı Devleti adına, Bahriye Nazırı Rauf Bey, Hariciye müsteşarı Reşat Hikmet Bey ve Kaymakam Sadullah Bey arasında imzalanan mütarekenin metni çok ağırdı. (87) Bir bakıma kayıtsız şartsız teslim denecek kadar ağır olan mütareke diğer mağlup hristiyan devletlere kıyasla çok ağır hükümler ihtiva ediyordu. Bu hükümlere göre, Boğazlar açılacak ve buradaki savunma tabyaları ile donanma itilaf devletlerine teslim edilecek, Türk ordusu terhis edilecekti. Ayrıca Toros tünelleri ve bazı mühim telefon telgraf ve demiryolları itilaf devletlerine terk olunacak, işgal kuvvetlerinin masrafları da Osmanlı hükümeti tarafından karşılanacaktı. Mütarekenin yoruma müsait en tehlikeli iki hükmü de yedinci ve yirmidördüncü maddeler idi. 7. maddeye göre, müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda herhangi bir sevkülceş noktasını işgal hakkını haiz oluyorlar, 24. maddeye göre de; Kargaşa ve emniyetsizlik halinde itilaf devletleri vilayet-i sitte denilen, Diyarbakir, Elazığ, Erzurum, Sivas, Bitlis

ve Van'ı kısmen veya tamamen işgal etmek hakkına sahip bulunuyorlardı. Bu vilayetler, Ermeilerin müstakil bir devlet kurmak istedikleri bölgeyi içine alıyordu. Mütareke ile, Türk orduları 1918- Şubat-Haziran döneminde elde ettiği toprakları boşaltarak 1914'deki sınırlara geri çekiliyordu.

Mütarekenin imzalanması memleketle bir ferahlık yaratmıştı. Bunda mütareke görüşmeleri sırasında İngiliz temsilcilerinin Türk hey'etine nazik davranmaları, Amirel Calthorpe'un Rauf Bey'e gönderdiği mektupta mütareke şartlarından doğan bazı anlaşmazlıklar konusunda verdiği ama gerçekte yerine getiremeyeceği sözler rol oynamıştı. (88) Bu iyimserliğin neticesi olarak, 2 Kasım 1918 tarihinde sadrazami İzzet Paşa bütün Vilayetlere, müstakil mutasarrıflıklara ve kolordu komutanlıklarına bir tamim göndererek "çeşitli unsurlar arasında iyi bir ahenk, toprak kardeşliği sevgisi yaratmak ve huzurun devamını sağlamak (89) gerektiğini söylüyordu. Tasvir-i Efkar gazetesine verdiği demeçte, mütareke şartlarının Bulgaristan'a uygulanan şartlardan daha hafif olduğunu, gerek İstanbul'un gerek herhangi bir Türk ülkesinin askeri bakımdan işgalinin talep edilmediğini belirtiyordu. (90)

Türkiye'de yayılmaya başlayan bu anlayış İngiltere'nin sert tepkisine yol açtı 9 Kasım 1918'de İngiliz hükümeti tarafından Amiral Caltporpe'a gönderilen "İngiliz hükümetinin Osmanlı İmparatorluğu ile yapılacak barış hakkındaki düşünceleri sert ve kesindir (91) şeklindeki direktif bu tepkinin ifadesi idi. İngilizler Osmanlı makamları gibi, tekrar bir İngiliz-Türk dostluğunu kurulması değil, Türklerin cezalandırılması fikrinde idiler. Eski İngiliz Başbakanlarından ASguuith 9 Kasım 1918'de yaptığı konuşmada bunu şöyle dile getiriyordu : "Henüz düşmanımızın sırtını yere getirmek zorundayız, yani Almanya'yı demek istiyorum. Fakat biz bu hedefe doğru ilerlerken, yüzyıllardan beri geri kalmışlığı ile bilinen siyasal bir rejimi de ortadan kaldırmış bulunuyoruz. Bu da Avrupa'daki Osmanlı İmparatorluğudur. Bu yaşlı ve hasta adam ölüm yatağında yaptıklarına pişman olmak için yeterince vakit bulacaktır. Ümid edelim ki bu günler, milletler topluluğu içinde kötülüğü temsil eden bir millet olarak onun son günleri olsun, Bu ölünün mezar taşı üzerine ne yazılırsa yazılsın, o hiç bir zaman yeniden doğmayacaktır." (92) Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, müttefikler mütareke sonunda, Osmanlı Devletinden yalnız savaşa girmesinin

değil, aynı zamanda tarih boyunca sorumlu tuttıkları icraatının da hesabını sormak istiyorlardı.

B- MÜTAKERENİN UYGULANIŞI VE MAMLEKETTEKİ TEPKİLER.

Osmanlı Devleti mütakere hükümlerine hemen uydu. Fakat itilâf devletleri bu hükümleri kendilerine göre yorumlayıp, menfatleri uğruna kötüye kullanmakta geçikmediler. Mütakereye Türkler aleyhinde yoruma fırsat vermek için kasten müphem hükümler konmuştur. Bu gün artık yayınlanmış olan İngiltere Dışişleri Bakanlığının Arşiv Vesikaları ile bu görüş doğrulanmıştır. (93) Suriye ve Irak sınırının açıkça çizilmemiş olması, mütakerede geçen "kontrol " kelimesinin anlam ve kapsamının tam olarak açıklanmaması işleri daha da zorlaştırmış, mütefikler bu karışık durumdan istifade ile ellerinde bulundurdıkları işgal bölgelerini genişletmek için adeta yarışa girişmişlerdir.

Mütakere hükümleri ilk olarak İngilizlerin Musul'u işgali ile bozuldu. Musul'un işgali kararı mütakereden sonra alınmış ve uygulanmıştır. Bağdat 'daki İngiliz siyasi temsilcisinin 31 Ekim 1918'de İngiltere Hindistan Bakanlığına gönderdiği aşağıdaki yazı ve bunu göstermektedir: " Başkomutan, Türklerle muhtemel bir bırakışma üzerinde anlaşmaya varılmadan önce, Musul'u ele geçirmek umuduyla araya seyyar bir kuvvet gönderme kararı vermiştir... Yerli halka, kendimize, bağlaşıklarımıza ve insanlığa verdiğimiz sözler, Musul'u ele geçirerek orada düzeni sürdürmeyi kesinlikle gerektiriyor." (94)

Bu yazıda temas edilen hususları gerçekleştirmek üzere, General Marshall'a Musul'u işgal etmesi için emir verilmişti. (95) İngiliz Generali'nin Musul'u işgal teşebbüsüne Altıncı Ordu Komutanı Ali İhsan Paşa mani olmaya çalıştı ise de muvaffak olamadı. 8 Kasım'da şehre İngiliz bayrağı çekilip, 15 Kasım'da da Türk kuvvetleri tarafından boşaltıldı. (96)

İngilizler, işgal gerekçesi olarak mütarekenin 7 maddesi ile 16. maddesindeki, "Irak'taki Türk kuvvetlerinin müttefik komutanlarına teslim olacaktır" maddesini gösteriyorlardı. Ayrıca, Almanya'da hazırlanan haritada Musul'un Irak'ta gösterildiğini söylüyorlardı. Buralara kuvvetli bir şekilde yerleşerek, Kürtçülük ve Ermenilik faaliyetlerini yakından orgnize etmeyi de

düşünmekte idiler. (97) Mesele bununla bitmedi. İngiliz kuvvetleri çok geçmeden Diyarbekir'e girdiler. Osmanlı hükümeti durumu protesto etti. Amiral Calthorpe bu Osmalı Protestosunu Londraya gönderdi. 23 Aralık'ta Londra'dan alınan şu cevap İngiliz hükümetinin niyetlerini açıkça ortaya koyuyordu : "Mağlup Osmanlı hükümetine dikte edilen mütareke şartlarından hiçbirisi böyle bir poretstoya hak verdiercek mahiyette görülmediğinden notayı derhal geri çeviriniz." (98)

Bu tehlikeli gelişmeleri o tarihlerde Yıldırım ordular Grubu kumandanlığına tayin edilen Mustafa Kemal Paşa önceden görmüştü. Mustafa Kemal Paşa mütareke hükümlerini öğrendiği zaman "bu hükümler aynen uygulandığı takdirde bütün vatanın işgal ve istila edilebileceğini" yetkili makamlara anlatmaya çalışmıştı. (99) Fakat hükümet İngilizlere zorluk çıkarılmazsa en az zararla kurtulunabileceğini inandığı için bu ikazı dikkate almadı. Osmanlı hükümetinin bu acizliği karşısında da işgaller sür'atle gelişti. 6 Kasım'da İngiliz hükümeti, Caltporpe'a İskenderun'un teslim alınması için direktif verdi. 9 Kasım'da İngilizler İskenderun'u işgal ettiler. (100)

İskenderun'un işgali sırasında Mustafa Kemal Paşa kendi gayretleriyle bunu önlemeye çalıştı ise de muvaffak olamadı. Hatta İngilizlerin baskısıyla Yıldırım Ordular Grubu ile 7. ordu karargahı lağvedilerek kendisi İstanbul'a çağrıldı.

İngiliz Generali Clark, Mustafa Kemal'in yerine tayin edilen Nihat Paşa'ya, Türk kıtalarını 1 Aralığa kadar Ceyhan Nehri kıyılarına, 5, Aralığa kadar Seyhan ve Göksu kıyılarına, 14 Aralığa kadar da Pozantı'ya kadar çekmesini emretti. (101) Türk kuvvetleri buralardan çekilince, İngilizler 3 Ocak'da 1919'da Cerablus'u 10 Ocak 1919'da Antebi, 22 Şubat 1919'da Maraş'ı 27 Şubat 1919'da Birecik'i 24 Mart'ta Urfa'yı işgal ettiler. Fransızlar da 17 Aralık 1918'de Mersin'i 26 Aralığa kadar, Tarsus, Adana, Misis ve Pozantı'yı işgal ettiler. (102) İngilizler ayrıca kargaşalık olduğunu bahane ederek 200 kişilik bir İngilizler ayrıca kargaşalık olduğunu bahane ederek 200 kişilik bir müfrezeyi 9 Martta Samsuna çıkarmışlardı. Samsun civarındaki kargaşalıkların asıl kaynağı bu bölgeyi ve Trabzonu içine alacak Pontus devletini kurmak isteyen Rum çetelerinin giriştikleri hareketlerdi.

Güneybatı Anadolu da İtalyanlar tarafından işgal edildi. Birinci

Dünya savaşı yıllarında yapılan ve Osmanlı Devletinin paylaşılmasını öngören andlaşmalardan St. Jean de Maurienne Andlaşmasına göre, Batı Anadolu ve Mersin'e kadar Akdeniz bölgesi İtalyanlara verilmişti. Ancak, Yunanlıları Birinci Dünya savaşına sokmak için İzmir Bölgesi Yunanlılara da vaad edilmişti. Şimdi İtalyanlar bu andlaşmaya dayanarak 1919 yılı Mart ayında Güney batı Anadolu'yu işgal ettiler. Önce 28 Mart 1919'da Antalya işgal edildi. 24 Nisan'da Haydarpaşa'dan bir İtalyan taburu Konya'ya gönderildi. 2 Nisan'da Afyon'u 24 Nisan'da Konya'yı işgal eden İtalyanlar, 11 Mayıs'ta Bodrum ve Fethiye'yi 12 Mayıs'ta Marmaris'i, 13 Mayıs'ta Kuşadasını 14 Mayıs'ta da Selçuk ve Akşehir istasyonlarını işgal ettiler. (103)

Boğazlar Bölgesi ve Trakya'nın işgaline de Mütarekenin yürürlüğe girmesinden hemen sonra başlanmıştır. Hükümet diğer bölgelerde olduğu gibi Boğazların işgalinde de itilaf Devletlerine hiçbir zorluk çıkarmadıktan başka yetkililerden adeta işgale yardımcı olunmasını istiyordu. Çanakkale müstahkem mevki kumandanlığına verilen bir emirde " Mütareke şartlarına göre, İngilizlerin Kasım'ın birinci günü Bozcaada'dan Çanakkale Boğazı ağzına kadar olan mayınları, ikinci ve üçüncü günlerde ise giriş yerlerindeki toplama başlıyacıkları, bir yanlışlığa meydan verilmeyerek kolaylık gösterilmesi" bildiriliyordu. (104) 6-12 Kasım 1918 tarihlerinde, itilaf Devletleri mütareke hükümlerine dayanarak Çanakkale Boğazı istihkamlarına el koydular. 7 Kasım'da iki İngiliz subayı, 8 Kasım 1918'de 4 Fransız subayı, 10 Kasım da da iki İngiliz Generali İstanbul'a geldiler. 13 Kasım 1918'de aralarında Yunan gemilerinin de bulunduğu büyük bir bir itilâf filosu İstanbul'a gelerek şehre hakim oldu. Bu donanmadan gerekli yerlere 3500 kişilik bir kuvvet çıkarıldı. (105) Doğu Trakya'ya mütarekeyi takip eden günlerde Fransız kuvvetleri girdi. 6 Kasım 1918'de sınırı geçerek, Uzunköprüdeki Türk kuvvetleri komutanlarıyla temasa geçen Fransız kuvvetleri komutanı, 9 Kasım'da üç Fransız bölüğünün geleceğini bildirip, onlara yiyecek, yakacak ve yer temin edilmesini söyledi. (106) Hükümet bu durum karşısında ilgililere gönderdiği emirde, Fransızların isteğine boyun eğilmemesini, fakat zorlama karşısında direnilmemesini bildirdi. 9 Kasım'dan itibaren Fransızlar Uzun-köprü sırkeci arasındaki demiryolu işletmesini ele almışlardı. (107)

İstanbul'a yerleşen işgal kuvvetleri, Türklerin asırlardan beri

hristiyanlara zulüm yaptıklarını iddia ederek, Rum ve Ermenilere yüksek mevki ve memuriyetler vererek onları İstanbul'un efendisi durumuna getirmek istemişlerdir. Gazetelere sansür kondu, Ermeni mes'elesi gündeme getirilerek, tehcir kanunu uygulayanlar hakkında takibatta bulunmak üzere hey'etler kuruldu. (108) Demiryollarında ve diğer kamu işletmelerinde olduğu gibi mahalli iderede de Müslümanların yerine Hristiyanlar getirilmeye başlandı. Devlet okulları açılınca yalnız Hristiyanların okula devam etmeleri kararlaştırıldı, müslüman çocukları sokaklarda kaldılar. Bu davranışların en zalimcesi de büyük yetimhanelerin başına Hristiyan misyonerlerin getirilmesiydi. Bunlar mevkilerini kullanarak savaşı sırasında yakınlarını kaybetmiş binlerce Türk çocuğunun hristiyan olduklarını ileri sürüp, bunların aksi ispaktlanmadıkça, Ermeni veya Rum olduğu kuralını getirdiler. (109)

İşgal bölgelerinin çoğunda, özellikle Doğu Trakya'da, Güneybatı Anadolu'da, Çukurova ve Doğu Anadolu'da, mahalli idare ,mahalli emniyet kuvvetleri ülkenin kesin bölünmesine hazırlık olarak azınlıklara verildi.(110)

Bütün bu hareketler, Mondros Mütarekesinin hem ruhuna hem de açık hükümlerinin aykırı idi. Türkler mütarekeyi, Wilson prensiplerinin 12. maddesinde öngörülen, Türklere de kendi Milli iradelerine ve milli karakterlerine uygun olarak kendi toprakları üzerinde hür yaşama hakkının tanınacağını düşünerek kabul etmişlerdi. İtilaf devletleri ise Wilson prensiplerini Türkiye'de uygulamak niyetinde değillerdi. Esasen daha ilk hareketlerinde bu anlaşılmış, tek taraflı hareket ederek yurdun birçok yerini işgal ve her türlü Rum ve Ermeni isteklerini kabûlden çekinmişlerdi

1919 Ocak ayında Paris Barış Konferansı başlayıp, Osmanlı Devletinin geri kalan kesimlerini paylaşılması için yeni planlar ortaya atılırken, İstanbul'da durum oldukça karışık bir hale gelmişti. İttihatçıların kuvvetten düşmesiyle, işbaşına gelen sadrazam Tefik Paşa (11 Kasım 1918-3 Mart 1919) ve bilhassa Damad Ferid Paşa (4 Mart 1919-1 ekim 1919) kabineleri itilâf devletleri ve bilhassa İngiltere ile işbirliği yaparak daha kazançlı çıkacaklarını düşünüyorlardı. Damad Ferid Paşa, Hürriyet ve itilâf Partisinin başına geçip bu partiyi ittihâtçılar aleyhine kullanarak, ittihatçı olmayan, fakat ittihatçıların milli politikasını benimseyen pekçok kişiyi de kendisinden uzaklaştırdı.

Böylece, kendi kendini feshetmiş olan ittihat ve Terakkî'nin adı

anılmaz olmasına rağmen, onların geliştirdikleri milli düşünce yeniden kuvvet ve önem kazanmağa başladı. İstanbul'da tekrar faaliyete geçmiş bulunan parlamentodaki partiler, memleketin içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulması için değişik fikirlere sahiptiler. 1919'da İbrahim Hakkı Paşa idaresinde kurulan Sulh ve Selâmet-i Osmaniye Fırkası ve İngiliz Muhibler Cemiyeti, ittihatçılara olan muhalefetleri sebebiyle hükümeti destekleyerek, İngilizlerle işbirliği sayesinde vatanın bölünmesini kısmen de olsa önleyebileceklerini düşünüyorlardı. İttihat Terakki Partisinin liderleri memleketi terk ettikten sonra geride kalan üyeleri milli bir politikayı benimseyen Teceddüt Fırkasını kurmuşlardı. Bu fırka ittihat Terakki ile doğrudan doğruya bir bağı reddetmesine rağmen, Anadolu'ya yayıldıkça bu partinin şubelerini devraldı. (111)

Osmanlı Hürriyetperver Avam Fırkası da yabancı işgal karşısında siyasi grupları birleştirmeye çalışıyordu. Selamet-i Amme Hey'eti ve eski İttihatçı Ahmet Rıza Bey'in kurmuş olduğu Vahdet-i Milliye Hey'eti, İttihat ve Terakinin bazı milli ve sosyal fikirlerini benimsemiş bulunuyorlardı.

Bu partilerin dışında milli görüşü savunan daha başka kuruluşlar da vardı. Abdurrahman Şeref Bey ile Dr. Esat'ın başında bulundukları Milli Kongre Cemiyeti, siyasi grupların temsilcilerini bir araya getirerek, bunların görüşlerini uzlaştırmaya çalışıyor, dünya kamuoyu önünde Türk milletinin haklarını müdafa ediyordu. İttihat Terakki Cemiyetinin liderlerinin ülkeden ayrılmadan, muhtemel bir mağlubiyete karşı temellerini attıkları gizli teşkilatlar da faaliyete geçmişlerdi. Bu gizli teşkilatlar şunlardı : 1 Karakol Cemiyeti, 2- Müdafa-i Milliye Teşkilatı, 3- M.M. Grubu, 4- İmalat-ı Harbiye Grubu 5- Hamza, Mücahit, Muharip- sonraki ismi Felâh Grubu, 6- Muavenet-i Harbiye Grubu, 7- Namık Grubu, 8, Kaçakçılık Teşkilatı, 9- Çatalca ve Trakya Teşkilatı, 10- Ferhat Grubu , 11- Kerimi Grubu 12- Siyasi Mümessillik, 13- Felâhi Vatan Grubu, 14- Kaçakçılıkta Hususi Teşebbüsler, 15- Gizli Telgraf Muhaberatı Teşkilatı, (113)

Müterakeyi takip eden günlerde, Türk Milleti yorgun bitkin ve kaynakları tükenmiş olmasına rağmen, varlığını sürdürmek azim ve kararındaydı. İşte bu ruhla işgallere karşı direniş hareketleri başladı. Bu direniş hareketi önce yurt çapında çok defa birbirinden harebsiz olarak kurulan mahalli teşkilatlar olarak ortaya çıktı.

Eşraf, okumuşlar, memur, ulema, toprak sahipleri gibi bölgelerin ileri gelenleri tarafından ve daha ziyade sivil kaynaklı olan bu teşkilatların önde gelenleri; 5 Kasım 1918'de Kars'ta Kurulan Kars İslam Şurası, 2 Aralık 1918'de Merkezi Edirne'de olan Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi, 26 Kasım 1918'de İzmir'de kurulan Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti ve 12 Şubat 1919'da Trabzon'da kurulan Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti idi.

Aynı tarihlerde İstanbul'da, Süleyman Nazif, İsmail Hakkı, Diyarbekir Mebusu Fevzi, Erzurum Mebusu Hoca Rauf efendi, Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetini kurmuşlardı.

6 Mart 1919'da bu cemiyetin Erzurum şubesi Vilayat-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti olarak kurulmuştur. Erzurum Kongresinden sonra bu şehirde kurulan Şarki Anadolu Müdafaa-i hukuk Cemiyeti bunun devamıdır.

İstanbul'da ve yurt içinde bulunan üst ve orta rütbede subaylar ile milliyetçi sivil idareciler milli direnişin ikinci kaynağını teşil ediyorlardı. Mustafa Kemal Paşa, kumandanı bulunduğu Yıldırım Ordular Grubu Mondros Mütarekesinden sonra lağv edilince İstanbul'a gelmiş ve Harbiye Nezareti emrine verilmişti. Kazım Karabekir Paşa lağvedilen IX. Ordu yerine kurulan ve karargahı Erzurum'da olan 15. Kolordu Kumandanlığına tayin edilmişti. Bu kolordu mütarekeden sonra, Trabzon birlikleriyle Sivasta bulunan birliklerin de katılmasıyla doğunun en kuvvetli askeri kuvveti haline gelmiştir. 1919 Mart'ında Ali Fuat Paşa (Cebesoy) Ankara'daki 20. Kolordu kumandanlığına tayin edilmişti. Bu şekilde yurdun büyük bir bölgesi, yıpranmamış birliklerin muhafazasında, kabiliyetli ve istiklâl fikrini savunan kumandaların emrine girmiş bulunuyordu.

Kazım Karabekir Paşa'nın Erzurum'a hareket ettiği sıralarda, Trabzon'da Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye'nin Giresun şubesi de faaliyete geçmiş ve Keşap'ta bulunan Topal Osman çetesini Giresun'a davet ederek Rum çetelerini sindirmişti. Topal Osman, Erzurum Kongresinden sonra Mustafa Kemal Paşa'nın emrine girerek Rum çetelerine göz açtırmamıştır. Kazım karabekir Paşa 1919 Nisanında Trabzon Muhafaza-iHukuk-ı Milliye Cemiyetinin idarecilerinden, ellerinde bulunan silahların, İngilizlere teslim edilmemesini istemiş, emrindeki birliklerin de kendilerine yardımcı olacaklarını bildirmişti. Böylece ilk defa sivil asker işbirliği ile direniş Doğu Anadolu'da gerçekleşmiş oluyordu.

Yunanlılar, itilaf devletlerinin tasvibiyle 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal edip, bununla da yetinmeyerek işgal hareketlerini Anadolu içlerine doğru yaymaya başlayınca Batı Anadolu'da da asker-sivil işbirliğiyle direniş hareketleri başladı. Daha önce, Müdafaa-ı Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti ile İzmir, Aydın, Manisa, Muğla, Denizli, Balıkesir ve ilçeleri ileri gelenleri Yunan işgalini önlemek için bazı kararlar almışlarsa da bunda muvaffak olamamışlardı. Redd-i İlhak ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri de bir başarı elde edememişlerdi. İstanbul hükümeti, halktan ve askeri birliklerden Yunanlılara karşı konmamasını istemişti. Fakat bölgedeki kumandalar bu tavsiyeye uymadılar. Bunlardan Yarbay Ali Çetinkaya ve Albay Bekir Sami Bey birlikleriyle 26 Mayısta Ayvalıkta çatışmaya girdiler. Bu sıralarda Aydın'da bulunan 57. Fırka kumandanı Şefik Bey, Harbiye Nezaretine bir rapor göndererek Yunanlılara karşı koyacak Kuva-yı Milliye birliklerinin teşkilini teklif etmiştir. (114) Batı Anadolu'da direniş cephesini düzenli ordu birlikleri ile gerilla müfrezeleri teşkil ediyordu. Ayrıca mülki idarecilerin bazıları ile yerli halkın ileri gelenleri de direnişe katılmışlardır. Bunlardan Çal müftüsü, Ahmet İzzet Efendi, Denizli müftüsü Ahmed Hulusi Efendi ve Denizli mutasarrıfı Faik (Öztrak) (115) bir araya gelerek, 2 Temmuz 1919'da eski Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetlerinin yerini alacak olan Denizli Hey'et-i Milliyesini kurmuşlardır.

Batı Anadolu'daki direniş hareketini bir düzene sokmak ve görüş birliğini sağlamak gayesiyle, eski mutasarrıflardan Hacim Muhiddin (Çarıklı)'ın başkanlığında, 26 Temmuz 1919 da Balıkesir'de, 16 Ağustos 1919'da da Alaşehir'de kongreler toplanarak, Kuva-yı Milliye'nin daha iyi teşkilatlanıp gelişmesi sağlanmıştır. Bu hareketler bir çeşit savunma tepkisi olarak kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Halk ordu ve Milliyetçi idarecilerin işbirliğinden meydana gelen Milli Mücadele, bütün yurt sathındaki kuvvetlerin birleşmesinden sonra semeresini vermiştir.

C- DOĞU TRAKYA İLE İLGİLİ GELİŞMELER

a- Doğu Trakya'da İlk İşgaller

Mondros Mütarekesinin imzasından hemen sonra, memleketin her tarafı işgal edilirken, Doğu Trakya'ya da Fransız birliklerinin

girdiği görüldü. 6 Kasım 1918'de sınırı geçen bir Fransız birliğinin komutanı, Uzunköprüdeki müfreze komutanı ile görüşüp, gelecek olan birliklerine konak yeri ve yiyecek sağlanmasını talep etti. (116)

8 Kasım'da gelen bir Fransız yetkilisi, Fransız kuvvetlerinin İstanbul'a gideceklerini ve demiryolu ile istasyonların kontroluyla görevli olduğunu bildirdi. Bulgaristan'daki 122. Fransız tümeninin komutanı miralay Faç, 9 Kasım'da 3 bölük Fransız kuvvetinin Uzunköprüye geleceğini ve burada dört gün kadar kalacaklarını bildirip, bunlar için 70 kadar oda, günlük 3 ton sebze ve 5 ton yakacak ihtiyaçları olduğunu, bunların hazırlanmasını istedi. (117) Bu durum müfreze komutanı binbaşı Hüseyin Hüsnü Bey tarafından hükümete bildirildiği zaman, hükümet zorla girerlerse protesto edin, ateş etmeyin diye cevap verdi. (118) 9 Kasım 1918'den itibaren Fransızlar Uzunköprü ile Sirkeci arasındaki demiryolu işletmesini ellerine aldılar. 10 Kasım'da Fransız kırkbeşinci alayı 70 subay ve 3000 erle Uzunköprü'ye geldi. (119) 3 Aralık 1919'da Gelibolu'ya çıkan bir İngiliz birliği, resmi binalar, mektepler ve hastahaneleri işgal etti. (120) 24 Aralık'ta Şarköy'e gelen bir İngiliz Yüzbaşısı da bölgede ne kadar asker, silah ve depo bulunduğunu yetkililerden sordu ve buranın işgali halinde karşı konulmamasını istedi. (121) Trakya'daki demiryolu istasyonlarının muhafazası bir müddet sonra Yunanlılara devredildi. 14 Ocak 1919'da Hadımköy'den Kuleliburgaz'a kadar bütün demiryolu istasyonları Yunanlılar tarafından işgal edildi. (122) Yunan taburu gelirken yerli rumlar da nümayiş yapmaya hazırlanıyorlardı. (123) Paris Barış Konferansı sırasında yapılan bu hareketler, Yunanlıların ileriye dönük projelerinin bir parçası idi. Batı Trakya'dan sonra bir emr-i vaki ile Doğu Trakya'yı da elde etmeye çalışıyorlardı.

Yunan taburundan başka, Nisan ayı başlarında İtalyan birlikleri de Doğu Trakya'ya gelerek, Edirne ile Uzunköprü'den Hadımköy'e kadar yerleşmişlerdi. (124) İtalyanlar Barış konferansında müttefikleri tarafından desteklenmediği için, Doğu Trakya'yı tehdit eden asıl tehlike Yunan tehlikesiydi.

Doğu Trakya'daki bu işgaller karşısında hükümet pek endişeli görünmüyordu; Dahiliye Nazırı Ahmet İzzet Bey "Yunan işgalinin geçici olduğunu, esasen Trakya mes'elesinin de diğer mes'eleler gibi sulh konferansında halledileceğini" söylüyor, (125) Dışişleri vekili Mustafa Reşit Paşa da " Doğu Trakya Demiryolu

boyuna Yunan askeri getirilmesinin işgal mahiyetini haiz değildir, Doğu Trakya'nın her tarafında memurlarımız yerinde bulunmaktadır" diyerek milleti yatıştırmaya çalışıyordu. (126)

Yetkililerin böyle düşünmelerine rağmen tehlikenin farkında olan vatanperverler aynı kanaatta değillerdi. 21 Ocak 1919 tarihli Muvakkit gazetesinde Ahmet Emin Bey "Trakya Mes'elesi" başlıklı yazısıyla; Yunanlıların, Doğu Trakya'yı işgalle kendi lehlerine bir emr-i vaki yaratarak burayı kendilernie kazandırmaya çalıştıklarını, hükümetin vazifesini idrak etmediğini bu anlayışla felaketlerin daha da artacağını, vaktinde tedbir alınmazsa, vaktin geçmiş olacağını" yazarak kamuoyunu hakiki durumdan haberdar edip uyarıyordu. Bu ikazlar fayda etmemiş, Yunan kıtaları bundan sonra da Mart başlarından itibaren hükümet işlerine de müdahale etmeye başlamışlardı. (128)

b- Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'eti Osmaniyesi'ninin Kuruluşu

Mondros mütarekesinden sonra başlayan işgaller karşısında 1918 Kasımından itibaren belirli bir bölgenin hukukunu korumak gayesini güden mahalli teşkilatların kurulmaya başladığını daha önce belirtmiştik. Merkezi Edirne'de bulunan Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi, öyle anlaşıyor ki devlet yetkililerinin tavsiyesi üzerine kurulmuştur.

I. Dünya savaşının 1918 Ağustos ve Eylül aylarında merkezi devletler aleyhine döndüğü anlaşılmıştı. Durumu değerlendiren İttihat ve Terakki Partisi yetkilileri ile bazı komutanlar, mağlup olunması halinde şerefli bir barışın yapılabilmesi için çareler aramaya başlamışlardı. Daha harp devam ederken Anadolu'nun muhtelif yerlerinde silah ve cephaneler depolanmış, deniz kuvvetleri Trabzon, Samsun, Mersin ve İskendurun limanlarında toplanmaya çalışılmış (129) Talât Paşa da 1918 Eylül ayı sonlarında Berlin dönüşü sırasında Edirne valisiyle görüşerek "Halk Teşkilatı" kurulmasını tavsiye etmişti. (130)

Harp bittikten sonra, yapılacak barış andlaşmalarının esaslarını tesbit etmek için toplanan Paris barış konferansına sunulmak üzere, Yunanlılar ve Bulgarlar Trakya'nın kendilerine ait olduğunu ispatlamak için yoğun bir faaliyet içine girmişlerdi. Bunları haber alan Türk makamları da bundan sonra faaliyete geçti.

Bu faaliyete Talat Paşa'nın ön ayak olduğu görülmektedir. Talât Paşa'nın memleketi terk etmeden bir gün önce, Edirne mebusu Faik Bey'e (Kaltakkıran) Edirne'ye gidip bir cemiyet kurması hususundaki talimatı (131) ile bu teşkilatın temelleri atılmıştır. Aynı gün (2 Kasım 1918). Edirne eşrafından Şevket Bey'le Avukat Şeref Bey de Trakya'nın durumunu Faik Bey'le görüşmek üzere İstanbul'a gelmişlerdi. Burada Şeref ve Şevket Beyler başta olmak üzere yirmi kadar Trakyalının katılmalarıyla Faik Bey'in başkanlığında yapılan bir toplantıda "Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adında bir cemiyetin kurulması kararlaştırıldı. Sonra "Trakya - Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adının kullanılması düşünülmüşse de kuruluş beyannamesinde cemiyetin adının "Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi" olduğu belirtilmiştir.

Cemiyetin kuruluş tarihi hakkında kaynaklarda değişik bilgiler mevcuttur. Tevfik Bıyıklıoğlu Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi'nin resmi şekilde kuruluş günü hakkında kesin vesika bulunmadığını belirttikten sonra, değişik tarihler üzerinde durmuştur. Bu tarihler 7 Kasım 1918, 30 Kasım 1918 veyahut 1 Aralık 1918'dir. (132) Tarık Zafer Tunaya kuruluş tarihi olarak 2 Kanunuevvel 1334 (15 Aralık 1918) tarihini vermektedir. (133) ATASE arşivinde bulduduğumuz cemiyetin kuruluş beyannamesi 2-12-1334 tarihini taşımaktadır. (134) Türkiye'de 1 Mart 1917'den itibaren günlük tarihin Gregoryen takvimine göre düzeltildiği gözönüne alınacak olursa cemiyetin kuruluş tarihi 2 Aralık 1918'dir. Ayrıca 2 Aralık 1918 tarihli bazı gazetelerde cemiyetin kurulduğuna dair haberler vardır. (135) Wilson prensiplerini esas alan cemiyet Trakya (Doğu ve Batı) Türklerinin haklarını savunmak üzere kurulmuştur. Nitekim eski Edirne vileyatini teşkil eden Doğu ve Batı Trakya'da yaşayan 1.094.371 nüfustan 615.720'si Türktü. Vilayet sakinlerinin yarısından fazlasının Türk olduğunu dikkate alan cemiyet, buraların Türk ve islâm diyarı olduğuna dair vesika toplayıp neşriyatta bulunacak ve cemiyet-i Akvam prensiplerine uygun olarak medenî milletlere duyuracaktı. Bu gayenin gerçekleşmesi için, Karasu'dan (Mesta) Mustafa Paşa'ya kadar bütün ahali de yardıma çağırılmıştı.

Kuruluşundan kısa bir müddet sonra Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi'nin 10 maddelik programı yayınlandı. Programda cemiyetin kuruluş sebebi, gayesi, çalışma metodu ve

statüsü şöyle belirtilmişti: "Osmanlı Devletine bağlı Trakya'nın bütünlüğünün temini için Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi namıyla bir cemiyet teşkil edilmiştir. Cemiyetin merkezi Edirne şehri olup, idare heyetinin itimadını haiz murahhaslar vastasıyla, ecnebi memleketlerde ve payitahta maksadını müdafaa edecektir. Cemiyetin gayesi Wilson prensiplerine riayetle memleketin hakimiyet hakkını ve bütünlüğünü kanun dairesinde müdafaa etmektir. Cemiyet bir reis ve oniki azadan meydana gelen bir idare hey'eti tarafından idare olunur. Cemiyetin bütün teşebbüsü vesikaya dayanarak neşriyat ve propaganda ile meşru davasını tarihe dayanan haklarını müdafaa etmektir. Cemiyetin mevcut fırkalardan hiçbirisiyle alâkası yoktur". (136) Bundan başka, cemiyetin Edirne merkez idaresinin Trakyalılara hitaben yayınlanan tarihsiz bir beyannamesinde de, Trakya'nın bir Türk memleketi olduğunu galip devletlere vesikalarla anlatmak için Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi'nin kurulduğu belirtilmiştir. (137) Programda belirtilen ve kuruluş beyannamesinde adları geçen reis ve oniki aza şunlardır : Reis; Edirne müftüsü Mestan Efendi. Aza ve veznedar; Yolageldili Kasım Efendi, Aza; Belediye reisi Şevket Beğ. Aza; Meb'us Faik Beğ, Aza; Nazmi Beğ-zâde İsmail Beğ. Aza; Maksud Beğ-zâde Derviş Beğ. Aza; Doktor Rifat Osman Beğ. Aza; Mustafa Paşa-zâde Fatih Beğ. Aza; Kumanlı-zâde Ömer Beğ. Aza, Müftü-zâde Cemal Beğ. Aza; Mustafa Beğ-zâde Neyyir Beğ. Aza ve katip Hafız Rıza Efendi-zHade Ali Seyfeddin Efendi. Aza ve murahhas, Avukat Şeref Beğ.

Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniye Cemiyeti, beyanname ve programından da anlaşılacağı üzere, Mondros mütarekesinden sonra kurulmuş olan bazı cemiyetler gibi haklarımızı barış konferansı ve cemiyet-i Akvam nezdinde Wilson Prensiplerine göre müdafaa etmek gayesiyle kurulmuş silahlı mücadeleyi düşünmemiştir.

C- Yunanlılar'ın Doğu Trakya ile İlgili Teşebbüsleri

Mondros mütarekesinden kısa bir süre sonra Yunanistan'ın bütün Trakya'ya sahip olabilmek için yoğun bir faaliyet içine girdiği görülür. Bunun ilk işareti, bir Yunan taburunun 14 Ocak 1919'da Hadımköy'den Kuleliburgaz'a kadar Doğu Trakya'daki

bütün demiryolu istasyonlarını işgal idi. (138) Patrikane ve din adamlarının da bu teşebbüste yer aldıkları görüldü. "Çorlu Metropolit'i Patrikhaneye" müracaatla Trakya'nın Yunanistan'a ilhakını istemişti. (139) Bundan sonra Doğu Trakya'da ekseriyetle bulunan Türk nüfusunu azaltmak ve durumu kendi lelerine çevirmeye çalıştılar. Bu gayeyle önce, Türklerin silahlı mukavemetini önlemek için Fransız ve İngiliz temsilcileri vasıtasıyla Türk ahalinin silahlarını toplattılar. (140) Komiteler kurup Doğu Trakya'da yaşayan Rumlara maddi yardım yaparak mal lük sahibi olmalarını temin ettiler. Teşkil ettikleri çetelerle Türkler'e saldırıp asayiş bozarak bir yabancı müdahalesine zemin hazırlamaya çalıştılar. Bu çetelerin kurulması ve silahlandırılmasında Doğu Trakya'daki demiryollarını işgal etmiş olan Yunan taburu büyük bir rol oynuyordu.

Bu durumun farkında olan bölgedeki Türk askeri makamları sivil idarecileri konudan haberdar etmeye çalışıyorlardı. Bu hususla ilgili olarak I. Kolordu kumandanının Edirne valisine gönderdiği bir yazıda, "Yunan ordusunda muvazzaf ve Hayrabolu havalisi yerli Rumlarından müteşekkil çetelerin, Yunan taburuna mensup oldukları, Yunan taburundan izin alarak silahlarıyla köylere geldikleri, fakat geriye dönerken silahlarını bıraktıkları bildirilmektedir. Bundan dolayı Yunan taburunda hizmet gören yerli Rumlar vasıtasıyla silahlı olarak köylere kadar gelen bu Yunanlılar bir taraftan eşkiyalık yapmakta, diğer taraftan da dönüşlerinde silahlarını yerli Rumlara bırakmak suretiyle Rumların bu havalide çeteler kurmalarına destek oldukları anlaşılmaktadır" deniliyordu. (141) Bu şekilde ve daha başka yollarla silahlandırılan rumların tethiş hareketlerine bir müddet sonra Türk emniyet kuvvetleri mani olamamaya başladılar. İstanbul dahil olmak üzere Doğu Trakya'nın bir çok yerinde bu çeteler polisleri, Jandarmaları yüksek seviyede devlet memurlarını bile öldürmeye başladılar. (142) Yunan işgaline bu şekilde zemin hazırlanırken, Yunan genelkurmayı da işgal planları yapıyor, fırka kumandanları bile tayin ediyor, hareket için Venizelos'un emrini bekliyordu. (143)

Yunan basınında da Anadolu'nun bazı kısımları ile birlikte Trakya'nın Yunanistan'a ilhakı fikri sistemli olarak işlenmekte idi; 13 Kasım 1918 tarihli Nea Ellas gazetesinde çıkan bir yazıda " Kıbrıs, Epir, On iki adalar, Trakya ve Küçük Asya'nın da Yunanistan'a verilmesi lâzımdır. Yunanistan'dan başka hiçbir

devlet İstanbul'un mirasına konamaz. Yunanistan İstanbul'a kadar uzanmalıdır" (144) deniyordu.

17 Kasım 1918'de Atina'daki İngiliz ortaelçisi Lord Granville Eleftheron Vima gazetesinin "Yunanistan'ın Trakya ve Küçük Asya'yı almayacağını sanan herhangi bir yunanlı çılgın olmalıdır" haberini bildirmişti.

Bunların dışında Amerika'daki Yunan cemiyetleri de bazı teşebbüslerde bulunuyorlardı. Bunlardan "Amerika Yunan İttihadı Umumi Cemiyeti ve Trakya Vekilleri", Trakya'nın Yunanistan'a ilhakını temin etmek için Kallikis Zonaras isimli bir Rumu, Trakya'daki hristiyan ahaliyi ihtilale ve Türkleri katle teşvik etmek üzere Türkiye'ye göndermeye karar vermişlerdi. (146) Bütün bunlar Trakya'daki nüfus durumunu Yunanlıların lehine değiştirmek, bu suretle Avrupa ve Amerika kamuoylarını kendilerine kazanmak için girişilen teşebbüslerdi.

d-Paris Barış Konferansında Trakya Mes'elesi

Birinci Dünya savaşının sonunda imzalanacak barış andlaşmalarının esaslarını tesbit etmek üzere 1918 yılının son aylarında 32 milletin temsilcileri Paris'te toplandılar. 18 Ocak 1919'da ilk toplantısını yapan Paris Barış Konferansının en çok meşgul olduğu konu, Osmanlı Devleti'nin parçalanmasıyla Yunanlılar'a verilecek topraklar mes'elesi olmuştur.

Yunanistan'ın toprak talepleri Yunan başbakan Venizelos tarafından 30 Aralık 1918 günü barış konferansına verilen bir muhtıra ile açıklandı. (147) Venizelos Balkan harplerinden beri Bulgaristan'ın elinde bulunan batı Trakya ile, İstanbul dahil bütün Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesinin en doğru hal tarzı olacağını iddia ediyordu. (148)

Barış konferansına başlangıçta Türk temsilcileri çağrılmadığından, Yunanlılar Trakya üzerinde hak iddia eden Bulgarların iddialarını çürütmeye çalışıyorlardı. Venizelos, 1912'de Fener Rum Patrikhanesi tarafından yapılan istatikleri esas alarak İstanbul'da içine almak üzere Trakya nüfusuna dair şu rakamlar veriyordu: 730.822 Rum, 957.425 Türk, 112.174 Bulgar, 183.253 Ermeni, 65.821, Musevi ve 151.151 diğer unsurlar. Buralar Türklerden alınacağına göre, " Trakya'da hiç bir millet hale Bulgarlar mutlak çoğunluğu teşkil etmiyor." (149)

Buna karşılık Bulgarlar Balkan savaşlarında uzaklaştırılan 36.000 Bulgarın yine Edirne civarına yerleştirilmelerini Wilson prensiplerine göre bölgenin mukadderatının tayinini istiyorlardı."(150) İtalya burada, Yunanlılarla menfaatleri çatıştığı için Bulgarları destekledi. Yunan başbakanı 3-4 şubat 1919 tarihlerinde konferansın "Onlar Şûrası" huzurunda Yunan isteklerini tekrar etti. (151) Venizelos şimdi de özetle bütün Trakya'yı ve Meis adasından Marmara Denize kadar Batı Anadolu'yu istiyordu O, hak iddia ettiği yerlerde bir iki yıl zarfında iki taraflı ve gönüllü göçmenler dolayısıyla Rum unsurlar yığılmış bulunduğunu iddia ediyor ve hak iddialarını Wilson prensiplerinin 12. maddesine, Self deferminasyon prensibine dayandırıyordu. (152) Konferans 5 Şubat'ta Yunanistan ve Arnavutluk için bir komisyon teşkil etti. Bu komisyon 1 Mart'ta Doğu ve Batı Trakya'nın Yunanlılara bırakılmasını tavsiye etti. Fakat "Yüksek Konsey" bu tavsiyeye uymadı. 11 Mart 1919'daki toplantıda Trakya hakkında verilecek kararın ileride Osmanlı ve Bulgar barış müzakerlerini bırakılmasını karara bağladı. (153)

Buna rağmen itilaf devletleri temsilcilerinin Trakya hakkında sık sık karar değiştirdikleri görülmektedir. İngiliz Genel Kurmay Başkanı Başbakan Lloyd George'a 4 Nisan'da bir mektup yazıp "Yunan kuvvetlerinin Anadolu ve Trakya'da daha ileri gitmesine müsaade edilmesi tehlikelidir" diyordu. (154) Buna mukabil 14 Mayıs 1919'da İngiliz Fransız ve İtalyan temsilcilerinin aldığı karar 11 Mart kararını hiçe sayıyordu. 14 Mayıs 1919'da "Üçlerin kararı İstanbul Trakya ve Boğazlar Türk hakimiyetinden alınacak". (155) Daha sonra müttefikler Osmanlı Devleti'nin görüşünü almak üzere Paris Barış Konferansına davet ettiler.

Osmanlı hey'etine başkanlık eden Damat Ferit Paşa 11 ve 17 Haziran'da 1919'da Konferansa birer muhtıra vererek Osmanlı taleplerini bildirdi. Bu talepler arasında Trakya ile ilgili olarak şöyle deniyordu: Başkentin güvenliği için Edirne şehrinin muhtemel bir saldırıyı bertaraf edecek bir sınıra sahip olması lazımdır. Avrupa'nın bu bölgesinde devamlı bir barışın sağlanması ancak bu şekilde mümkün olur. Wilson prensiplerine uygun olarak ve iktisadi sebeplerle Edirne'nin kuzeyindeki ve batısındaki bölgeler mutlak bir Türk çoğunluğu ile meskûn olduklarından Osmanlı sınırları içine dahil edilmelidir. Bu mesele esasen 1878'de Berlin Kongresinde de İngiltere ve Rusya delegeleri tarafından incelenmiş ve Zeytinburnu'ndan, Demirkapı ve Mustafa

Paşa istikametinde içerilere uzanan ve Kara Balkanlar'da sona eren bir hattın sınır olarak kabul edilmesine karar verilmişti. (156) Konferans Osmanlı hükümetinin tekliflerini ciddiyyetten uzak bularak konferansı terke davet etti. Müttefikler bundan sonraki görüşmelerinde Trakya ile ilgili uzun müddet bir karara varamadılar.

Balfour, 2 Ağustos 1919'da "Avrupa'nın hiçbir parçası Türk devletine bırakılmamalıdır" derken, Lloyd George da Paris Andlaşmasının gayelerinden birinin de "Türklerin Avrupa'dan çıkarılması" olduğunu söylüyordu. (157)

e- Doğu Trakya zerindeki Tehlikelere Karşı Alınan Tedbirler

Paris Barış Konferansında Osmanlı Devleti'nin parçalanmasıyla ilgili tehlikeler bütün açıklığıyla ortaya çıkmış bulunuyordu. Bunu en az zararla atlattmak için devlet merkezinde ve çeşitli yörelerde teşebbüslerde bulunulurken Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi de Trakya ile ilgili bir takım tedbirler aldı. Bunlar, diplomatik teşebbüsler, basın ve ilmi faaliyetler yoluyla alınan tedbirler ve askeri tedbirlerdir.

1- Diplomatik Teşebbüsler

İtilaf kuvvetlerinin desteğinde bir yunan taburunun Doğu Trakya'daki demiryolu istasyonların işgali ve Venizelos'un Paris Barış Konferansında dile getirdiği toprak istekleri, Trakyalıları endişelendirmişti. Bunun zerine durumu değerlendirmek ve takip edilecek yolu tesbit etmek için 22 Ocak 1919'da Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi İstanbul'da bir toplantı yaptı. (158) Bu toplantıda, mevcut durumun Trakya'lılara anlatılması, Trakya'nın ahalisinin yüzde yetmişbeşinin Türk olduğu, bu sebeple Wilson prensiplerine göre plebisit yapılmasının sağlanması ve Doğu Trakya'ya gelen Yunan askerlerinin çıkarılması için teşebbüslerde bulunulması kararlaştırıldı. Bunları gerçekleştirmek üzere, İstanbul'da ve önemli Avrupa merkezlerinde faaliyetlerde bulunulacaktı.

nce İstanbul'da devlet yetkilileri ile görüşmek üzere, Edirne Belediye reisi şevket Bey, Cemiyet reisi mft Mestan Efendi,

Celâl (Perin), Salim Nuri (Dağlı), Çorlu'lu İhsan, Avukat Şeref Bey, Şevket (Dingiloğlu), Mahmut Nedim, Hasan Tahsin (Argun) ve Hüseyin Sabri (Tüten) beylerden meydana gelen bir hey'et seçildi.

İstanbul'da, Sadrazam Tevfik Paşa, Ahmet İzzet Paşa, âyam reisi Ahmet Rıza, Dışişleri müsteşarı Reşat Hikmet Bey ve mütareke komisyonu reisi Galip Kemali (Söylemezoğlu) ile temaslarda bulunan hey'et üyeleri, devlet yetkililerinden tatminkâr cevap alamadılar. (159)

Bu durum karşısında, barış konferansının Trakya hakkında henüz bir karar vermemiş olduğu da göz önünde bulundurularak doğrudan doğruya konferansta haklarımızı savunmak üzere Paris'e bir hey'etin gönderilmesi kararlaştırıldı. (160) Paris'e gidecek hey'ete Trakya'nın bir bütün olarak ele alınması doğrultusunda şöyle bir talimat verildi : 1- Doğu ve Batı Trakya'nın Osmanlı idaresinde birleştirilmesi savunulacaktır.

2- Doğu Trakya, Osmanlı idaresinde bırakılır da Batı Trakya, başka bir devletin hakimiyetine veya istiklal verileceği anlaşılırsa buranın da Osmanlı hakimiyetine bağlanmısan çalışacak bu mükkün olmazsa İstiklali kabul olunacaktır.

3- Doğu Trakya'nın da Osmanlı hakimiyetine bırakılmayacağı anlaşılırsa, Doğu ve Batı Trakya'nın bir bütün halinde İngiltere'nin hinayesi altında istiklali veya milletler Cemiyetinin garantisi altında tarafsız bir şekilde istiklali savunulacaktır.

4- Türk dostu yabancı ilim, fikir ve devlet adamlarıyla temaslarda bulunulup yardımları temin edilmeye çalışacaktır.

5- Hey'etçe karar verilmedikçe, delegeler gazeteler ve yabancı devlet adamlarına beyanat vermiyeceklerdir. (161)

Fakat bu hey'et Paris'e ulaşamamış, ancak Romaya kadar gidebilip, İtalyan gazete ve siyasi çevreleri vasıtasıyla sesini duyurmaya çalışmıştır.

2- Basın ve İlmî Faaliyet Yoluyla Alınan Tedbirler.

Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi kurulduktan sonra bir taraftan Trakya'da teşkilatlanmaya çalışırken, bir taraftan da Trakya'nın Türklere ait olduğunu, dünya kamuoyu önünde ilmi ve tarihi vesikalarla ispat etmek için faaliyete geçti. Edirne'de "Trakya" adlı bir gazete çıkarılıp, Trakya'ya ait ve vesika ve

haberler yayınlanmaya başlandı.

İstanbul gazetelerinde de Yunanistan'ın İstanbul ile Edirne'yi istediği (163) Yunanlıların Trakya'yı işgale hazırlandığı, (164) Babaeski, Çorlu ve Lüleburgaz'dan Türklerin göçe zorlanıp, Trakya'da da ikinci bir İzmir Faciasının hazırlandığı, (165) Fransızların Trakya'yı işgal edip Yunanlılara teslim edeceği (166) vb. haberler yayınlanarak Türk ve Dünya kamuyoyu uyartılmaya çalışılıyordu.

16 Mart 1919'da "Cenubi Trakya'da Hakkı Hakimiyet Kimindir" başlığını taşıyan bir broşür yayınlanarak (167) Venizelos'un Doğu ve Batı Trakya'yı bir Rum ülkesi olarak gösterme gayretlerine cevap verildi. Trakya'nın bir bütün olduğu ve Türklerin ezici çoğunlukta oldukları, Sulh konferansına ve İstanbul ile Sofya'daki büyük devletler temsilcilerine muhtıralarla bildirildi. (168) 11 Ağustos 1919 tarihinde Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi tarafından, İstanbul'da itilaf devletleri siyasi komiserleri ile Amerika Tahkik-Hey'eti üyelerine bir muhtıra verilerek Trakya'nın yüzde seksenbeşinin Türk olduğu, buranın Yunanlılar'a bırakılmasının kötü neticeler doğuracağı belirtilerek, (169) büyük devletlerin dikkati çekilmeye çalışıldı. Bunlardan başka, Trakya'nın etnografik durumu ile toprak mülkiyetini gösteren 2 Harita Galip Kemalî Bey (Söylemezoğlu) tarafından Roma'da bastırılarak dağıtılmıştır. (170)

1919 sonlarına kadar Trakya'da Türk haklarını savunmak üzere girişilen teşebbüsler ve ortaya konan delillere rağmen, itilaf devletlerinin fikirlerinde hiçbir değişiklik meydana gelmedi. Onlar düşündükleri ağır andlaşma şartlarını Türklere zorla kabul ettirebilmek için, önce İzmir ve Batı Anadolu'yu Yunanlılar'a, İstanbul'u müştereken ve en son da Doğu Trakya'yı Yunanlılar'a işgal ettirdiler.

3-Askerî Tedbirler

Bir Yunan taburunun Doğu Trakya'daki demiryolu istasyonlarına yerleşmesi, Rumların çeteler kurup tedhiş hareketlerine başlamaları Doğu Trakya'daki Türklerin durumunu tehlikeye düşürüyor, ama hükümet bunlara karşı aciz kalıyordu. Bu faaliyetler, aynı zamanda bölgede asayiş bozarak bir yabancı

müdahalesine zemin hazırlamak için yapıliyordu. Bunlara karşı önce jandarma vasıtasıyla tedbir alınmaya çalışıldı. Fakat bu kafi değildi. Hey'et-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa "silahlı müfrezeler teşkil edilmesine ve Kolordunun bu hususta azami derecede yardımda bulunmasına"(171) dair Cafer Tayyar Paşa'ya talimat verdi. Bu emirler doğrultusunda 1920 Ocak'ında Edirne'de bir kongre toplanarak "Bekçi-Korucu" adı altında bir teşkilatın kurulmasına karar verildi. Bunlardan daha önemli olarak Edirne'deki I.Kolordu'ya Mustafa Kemal Paşa tarafından şu emirler verildi:

1-Batı Trakya'dan Doğu Trakya'ya karşı yapılacak bir düşman taarruzunu durdurmak

2-İstanbul'u her türlü taarruza karşı müdafaa etmek

3-Türkleri yerli Hristiyanların tecavüzlerine karşı korumak

4-Bulgarların tarafsızlığını sağlamak

5-I.Kolordu, İstanbul ve Trakya'daki ecnabi kuvvetlerin kaldırılmasına çalışacak ve Anadolu ile irtibat kuracaktır.(172)

Barış görüşmelerinden olumlu sonuç alınamaması ve Doğu Trakya'ya karşı girişilmesi muhtemel bir işgal hareketine karşı bu tedbirler düşünülmüştü. İstanbul'un işgalinden sonra I.Kolordu bu tedbirleri uygulamaya çalışacaktır.

D-MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN ANADOLU'YA GEÇİŞİ, ANADOLU İLE BİRLİKTE DOĞU TRAKYA'YA AİT DÜŞÜNCE VE FAALİYETLERİ

1918 yılı sonları ile 1919 yılı başlarında memleketin geçirmekte olduğu kötü günlerde, hükümetin teslimiyetçi tutumu, vatanperver aydınlar ve subaylar gibi Mustafa Kemal Paşa tarafından da endişe ile takip edilmekte idi.

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelen Çanakkale kahramanı, başta Padişah Vahideddin olmak üzere devlet yetkilileri ve itilaf temsilcileri ile temaslarda bulunarak,(173) mevcut durumu değerlendirmeye başladı. Bu temaslardan sonra çok sıkı kontrol altında bulunan İstanbul'da fazla birşey yapılamayacağına hükmeden Mustafa Kemal Paşa Anadolu'ya geçmeye karar verdi.

Bu sıralarda Samsun bölgesindeki Rumların sebep olduğu

kargaşalıkları yerinde inceleyerek gereken tedbirleri almak göreviyle Anadolu'ya gönderilmesini sağladı. 30 Nisan 1919'da ilga edilmiş olan IX. Ordu'nun yerine kurulan III. Ordu Müfettişliği'ne tayin edilen Mustafa Kemal Paşa, hem askeri, hem de idari makamlara şamil olmak üzere oldukça geniş yetkilerle donatılmıştı.(174)

19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmış olan Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'da başlatmayı düşündüğü milli bir direniş hareketi fikrini daha İstanbul'da iken yakın arkadaşlarına açmış, tanınmış komutanların rızasını almıştı.(175) Bunun neticesi olarak hemen ordu komutanlarıyla temasa geçti. Doğu Trakya'da Anadolu hareketiyle birlikte ele alındı. Mustafa Kemal Paşa Trakya ile ilgili faaliyetlerine Anadolu'ya geçmeden önce başlamıştı. Daha İstanbul'da iken "Trakya Cemiyeti üyelerinden bazılarıyla" görüşen Mustafa Kemal Paşa, onlara derhal teşkilat kurmalarını ve Edirne Vilayeti'nin haklarının savuncusu olarak kendisini vekil seçtiklerine dair bir vesikayı bildirmelerini(176) istemişti. Ancak, Trakya'nın mukadderatıyla ilgili olarak, Mustafa Kemal Paşa Trakya Cemiyeti üyelerinden ayrı düşünüyordu. Cemiyet üyeleri, Osmanlı Devleti'nin parçalanması halinde "Trakya'yı (Doğu ve Batı Trakya) bir bütün olarak İslam ve Türk topluluğu halinde düşünüyorlardı. Fakat bunun için tek çare olarak İngiltere'nin bu mümkün olmazsa Fransa'nın yardımını sağlamayı görüyorlardı.(177) Bu yolun milli menfaatlere zarar vereceğine inanan Mustafa Kemal Paşa 30 Ekim 1918'deki sınırları esas kabul ediyor, Balkan harplerinden sonra elimizden çıkmış olan Batı Trakya'yı, Doğu Trakya'dan ayrı düşünüyordu.

Doğu Trakya ile Batı Trakya'nın mülki birlik içinde ifade ve ilan edilmesinin doğru olmadığı kanaatindeydi. "Doğu Trakya itiraz ve münakaşa götürmez bir surette Osmanlı memleketinin bir parçasıdır. Batı Trakya ise bir barış andlaşmasıyla terkedilmiş bir vatan parçasıdır. Doğu Trakya, Batının ilhakını temin etmek için bir hareket üssü olabilir. Doğu ve Batı Trakya'nın birliğini ısrarla iddia etmek, Doğu Trakya'da da bazı yabancı iddialarına sebep olabilir."(178) diyerek Trakya'yla ilgili fikirlerini açıkça ortaya koymuştu.

Batı Trakya'daki Türk haklarının başka yollarla savunulması gerektiğine inanıyordu. Erzurum ve Sivas Kongrelerinde, daha sonra da Misak-ı Milli'de 30 Ekim 1918 tarihinde düşmanlar tarafından işgal edilmemiş Türk toprakları siyasi sınırlarımız

içinde kabul edilmiş, Batı Trakya'nın mukadderatı, bölge halkının beyan edecekleri reylerle bırakılmıştı. Nitekim, Mudanya Mütarekesi öncesinde de Meric Irmağı'na kadar Doğu Trakya'nın teslimi şart koşulmuştu. Netice olarak milli mücadeleden önderi, Doğu Trakya'yı Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olarak görmüş buradaki haklarımızın savunulmasından en ufak bir taviz vermemiştir.

Samsun'a çıktığı sırada bu düşünceler içinde olan Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'yu milli mücadele etrafında birleştirirken Doğu Trakya'yı da milli harekete bağlama yollarını aradı. 16 Haziran 1919'da Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi Cevat Paşa'dan Edirne'de Kolordu Komutanı'nın kim olduğunu sorup, Cafer Tayyar Paşa'nın (Eğilmez) burada Kolordu Komutanı olduğunu öğrendi.

18 Haziran 1919'da Cafer Tayyar Paşa'ya şifre ile, itilaf devletlerinin Türk milleti hakkındaki fikirlerini belirttikten sonra, Trakya ve Anadolu millî teşkilatlarının birleştirilmesi ve Sivas'ta ortak ve kuvvetli bir hey'etin kurulması lüzumunu bildirdi.(179) Bu suretle Anadolu hareketi ile Doğu Trakya'nın birleştirilmesinin ilk adımı atılmış oluyordu.

II. BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN SAMSUN'A ÇIKIŞINDAN İSTANBUL'UN İŞGALİNE KADAR DOĞU TRAKYA İLE İLGİLİ FAALİYETLER

A-MİLLİ BİRLİĞİ KURMA ÇALIŞMALARI VE AMASYA TAMİMİ

Mustafa Kemal Paşa, milli mücadeleyi başlatırken, milli bütünlüğü gerçekleştirecek kararların alınması ve bunların millete duyurulması maksadıyla, değişik adlar altında kurulmuş olan teşekkülleri bir idare altında birleştirmenin gereğine inanmaktaydı. Çünkü daha önce belirli bir bölgenin hukukunu korumak gayesiyle kurulmuş olan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri işgallere karşı başarılı olamamışlardı.

Daha rahat çalışabilmek için Anadolu'nun iç kısımlarına geçmeyi düşünen Mustafa Kemal Paşa, Samsun'da birkaç gün kaldıktan sonra Havza'ya gitti. Burada kumandan ve idarecilerle irtibat kurarak,

İstanbul hükümetinin hareketsizliğini tenkid edip, işgallere karşı alınması gereken tedbirleri bildirdi.(180). "Haziran ayının ikinci yarısında" aralarında kolordu kumandanları da bulunan güvenilir dostlarını Amasya'da bir toplantıya çağıran(181) Mustafa Kemal Paşa, bu toplantıda alınan kararların, 21/22 Haziran 1919'da ordu komutanları, sivil ve askeri erkana bir tamim halinde bildirilmesini temin etti.(182)

Amasya Tamimi'nde, vatanın bütünlüğü ve milletin istiklalinin tehlikede olduğu ve İstanbul hükümetinin acizliği belirtildikten sonra, kurtuluşun milletin azim ve kararıyla gerçekleştirilebileceği ifade ediliyordu. Ayrıca tamimde her türlü dış tesir ve kontrolden uzak bir milli hey'etin kurulması öngörülerek, Sivas'ta milli bir kongrenin toplanması kararlaştırılmış, bu kongreye katılmak üzere bütün vilayetlerin her sancağından üç temsilcinin gönderilmesi istenmişti.(183)

Amasya Tamimi milli mücadele tarihinde dönüm noktalarından biridir. Çünkü ilk defa Türk vatanının toprak bütünlüğü, istiklalin korunması ve milli mukavemet prensipleri bir protokol halinde hazırlanarak komutanlar tarafından imzalanmıştır. Ayrıca mücadele için herkes vazifeye davet edilmiş, başta bulunan hükümetten umut kesilerek, girilecek mücadele bütün millete maledilip, milli iradenin üstünlüğü anlatılmaya çalışılmıştır. Millet ve millî tabirleri özellikle kullanılarak milli iradeye dinamik bir hüviyet kazandırılmıştır. Bu suretle Türkiye sınırları içinde kalan bütün insanlar hürriyet ve istiklal fikri etrafında birleştirilmiştir.

Bu gelişmeleri yakından takip eden İngilizler, İstanbul hükümetine baskı yapıp Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a geri getirterek, milli hareketi daha başında söndürmeyi düşündüler. Bu mümkün olmayınca vazifesinden azlettirdiler. Bunun üzerine, kongre için Sivas'a gelmiş olan Mustafa Kemal Paşa oradan hemen ayrılarak Erzurum'a geçip, 8 Temmuz'da hem komutanlıktan hem de askerlikten istifa ettiğini "yalnız milletin şefkat ve fedakarlığına güvenerek" çalışacağını bildirdi. (184)

Erzurum'da, Erzurum Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti ileri gelenleriyle görüşen Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'daki hareketin başarı sağlayacağına inanıyordu. Bunu da iki noktaya dayandırıyordu; "Birincisi, Türk milletinin bağımsız yaşamak azmi, ikincisi de büyük bir savaştan henüz çıkmış olan o zamanki galip devletlerin ikinci bir dünya savaşına giremeyecekleri

düşüncesi idi." (185)

Doğu Anadolu'daki bazı vilayetlerde büyük bir Ermenistan kurulması ihtimali, Kuzey Anadolu'da Pontus Cumhuriyeti kurulmasıyla ilgili Rum ve Yunan davranışları, İtilaf devletlerinin Mondros Mütarekesini çiğneyerek Türk topraklarını işgal etmeleri İngiliz himayesi altında bağımsız veya muhtar bir kürt devleti kurulması yolundaki İngiliz entrikaları gibi hareketlerin doğurduğu endişeyle, 23 temmuz 1919'da Erzurum Kongresi toplanmıştı. Kongre başkanlığına seçilen Mustafa Kemal Paşa, Amasya Tamiminde ifade edilen fikirleri daha fazla genişletmek imkanı buldu. İki hafta kadar süren Erzurum Kongresinin kararları on maddelik bir beyanname halinde yayınlandı. İleride "Misak-ı Milli"nin temelini teşkil edecek olan kararlarda; Doğudaki altı vilayetin Osmanlı Devleti'nin ayrılmaz bir parçası olduğu, vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığını sağlamak için milli kuvvetlere dayanılıp milli iradenin hakim kılınacağı belirtilmiştir. Ayrıca İtilaf devletlerinden 30 Ekim 1918 tarihinden itibaren Osmanlı sınırları içinde kalan ve nüfusunun çoğunu müslüman Türklerin teşkil ettiği yerlerin parçalanmasından vazgeçmeleri, hristiyanlara yeni imtiyazlar verilemeyeceği ve milletlerin kendi kaderlerini bizzat kendilerinin tayin ettikleri bu devrede merkezî hükümetin de bu iradeye tabi olması gerektiği açıklanmıştır. Kongre, üyeleri arasından bir Hey'et-i Temsiliye seçilmesine karar vererek son buldu. Mustafa Kemal Paşa Hey'et-i Temsiliye reisliğine seçilerek (186) milli mücadelenin ilk siyasi kuruluşunun başına geçmiş oldu. Mustafa Kemal Paşa'nın başında bulunduğu Hey'et-i Temsiliye, Milli hareketi içeride ve dışarıda temsil edecek, Sivas Kongresinde daha da genişleyecek ve T.B.M.M. Hükümeti göreve başlayıncaya kadar, Anadolu'da fiili hükümet görevini görecektir.

Kongrede bütünlüğünün sağlanması gereken sınırların, Mondros Mütarekesindeki sınırlar olduğu görülmektedir. İstanbul hükümeti ve Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi 1912 sınırlarının muhafazasında ısrar ederken, Mustafa Kemal Paşa'nın 30 Ekim 1918 sınırlarını esas almasının sebebi, mevcut şartlardan ileri geliyordu. Çünkü O "Süngü, kuvvet, şeref ve haysiyetin müdafaa edemediği hatların, başka hiç bir prensiple müdafaa edilemeyeceği kanaatindeydi."(187)

B- SİVAS KONGRESİ VE DOĞU TRKAY'NIN DA MİLLİ MÜCADELEYE KATILMASI

a- Sivas Kongresi, Anadolu ve Rumeli'deki Millî Cemiyetlerin Birleştirilmesi

4 - 11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi, Millî Mücadele hareketinin gaye ve prensiplerini tesbit etmesi bakımından büyük bir önem taşır. Sivas Kongresi ile mahallî cemiyetler birleştirilerek, başlamış olan Millî Mücadeleye millî bir bütünlük verilmiştir. Erzurum Kongresi'nin mahallî niteliğinden ileri gelen eksikliği bu kongrede kapatılarak, yurdun tamamen içine alan bir direniş için prensipler tesbit edilmiştir.

Memleketin çeşitli yerlerinde değişik adlar altında kurulmuş olan millî teşkilatların tek bir merkeze bağlı olmaması bir takım zorluklara yol açmaktaydı. Bu sebeple bütün ülkeyi içine alacak, millî teşkilat ve güçleri tek bir liderin idaresinde birleştirecek daha temsili bir kongreye ihtiyaç vardı. İşte böyle bir kongrenin Sivas'ta toplanması Amasya Tamiminde kararlaştırılmıştı. Sivas Kongresinin gayesi "Doğu ve Batı vilayetlerinin ve Trakya'nın yani bütün memleketin bilginini sağlamaktır" (188)

Bu gayeyi gerçekleştirmek üzere, itilâf devletlerinin ve İstanbul hükümetinin engelleme çabalarına rağmen (189), Anadolu ve Rumeli'yi temsil eden Sivas Kongresi 4 Eylül 1919'da memleketin çeşitli yerlerinden gelen 38 kadar delege ile toplandı. (190) Sivas Kongresinde, Erzurum Kongresi kararları daha açık olarak ve bütün vatani (Anadolu ve Doğu Trakya'yı) içine alacak şekilde tesbit edildi. Kongre kararlarının 1. maddesinde "30 Ekim 1918 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan ve her bölgesi müslüman çoğunluğu ile dolu bulunan Osmanlı ülkesinin bölgelerinin bölünmez bir bütün" olduğu ifadesi ile Doğu Trakya'nın Anadolu'nun ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilmekte idi. Bu bütünlüğü korumak için de millî cemiyetlerin "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleştirildiği belirtilmiş. (191)

Sivas Kongresine Trakya'dan temsilci katılmamıştı. Bununla birlikte, Anadolu'daki gelişmelerin Trakya'da dikkatle takip edildiği ve burada başlayan millî hareketle birleşme yollarının arandığı anlaşıyor. Nitekim Sivas Kongresinin kararları

Edirne'de öğrenildiği zaman, alınan kararların tamamen benimsendiği ve Müdafaa-i Hukuk-u Milliye'nin Trakya'da idaresini, Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesinin üzerine aldığı Mustafa Kemal Paşa'ya telgrafla bildirilmişti. (192) buna bağlı olarak Trakya Paşaeli Müdafaa Hey'et'i Osmaniyesi, Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adını almıştır. 1920 başlarında da yalnız Doğu Trakya'nın müdafaası ile ilgili bir "Müdafaa-i hukuk Cemiyeti" kurulmuş ise de bu iki teşkilat, 9-13 Mayıs 1920'deki Edirne kongresinde Trakya Paşaeli Müdafaa-i hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir. (193) Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinden başka, Doğu Trakya'daki resmi ve sivil kuruluşlar da Hey'et-i Temsiliye kararlarına uymuşlardı. (194) Doğu Trakya'daki bu müsbet gelişmeler üzerine Mustafa Kemal Paşa, 11 Ekim 1919'da Cemiyet yetkililerine Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu ve Çatalca'da teşkilatın yaygınlaştırılması talimatını verdi. (195) Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayâr Paşa da bu hususta çalışmalar yapıldığını bildirerek (196) Doğu Trakya'daki faaliyetlerden Mustafa Kemal Paşa'yı haberdar ediyordu. Bu şekilde, Anadolu'da başlamış olan milli mukavemet hareketine Doğu Trakya da katılmış oluyordu.

b- Amasya Mülâkatı ve Doğu Trakya

Anadolu'daki gelişmeler İstanbul hükümetini endişelendirmeye başlamıştı. Nitekim hükümet Sivas Kongresi'ni dağıtmak ve Mustafa Kemal Paşa ile arkadaşlarını yakalatmak için bazı teşebbüslerde bulunmuş, ancak alınan tedbirler sayesinde bu, sonuçsuz kalmıştı. (196) Damat Ferit Paşa'nın bu tutumu Milli Mücadele önderleri tarafından sert bir tepki ile karşılanmıştı. 10 Eylül 1919'da Mustafa Kemal Paşa İçişleri Bakanı Adil Bey'e gönderdiği bir yazıda, onu ve arkadaşlarını, "Milletin padişahına isteklerini bildirmesine engel olan alçaklar, caniler" olarak nitelendirip, "düşmanlarla millet aleyhinde haince tertiplerde bulunmakla" suçlamıştı. (197) Bu şekilde hükümete çatılmasının sebebi, milli mücadelenin en amansız ve tehlikeli düşmanı olan, Damat Ferit Paşa'nın iktidardan uzaklaştırılmasını sağlamaktı. Bunun için kongrenin son gününde sadrazama gönderilen bir yazıda "Milletin padişahından başka hiçbirine güveninin kalmadığı" bildirilip, "kabinesinin gayrimeşru hareketlerinden ve millet ile padişah arasına koyduğu engellerden vazgeçmezse, milletin artık

her türlü hareket ve faaliyetinde kendisini serbest saymakta haklı göreceği ve bütün vatanın gayrimeşru kabinesiyle alaka ve bağlantısını keseceğini" ihtar ediyordu.(198) Aynı gün Padişah'a gönderilen bir yazıda da, Damat Ferit Paşa'nın kongreyi basarak Müslümanlar arasında kan dökmeye ve yurdu parçalatmaya çalıştığı anlaşılmış olup milletin hükümete güveni kalmadığı yeni bir hükümet kuruluncaya kadar, İstanbul Hükümeti ile yazışma yapılmamasına karar verildiği bildirildi.(199)

Hey'et-i Temsiliye'nin bu teşebbüsleri olumlu sonuçlar vererek Damat Ferit Paşa istifa etti. 2 Ekim 1919'da Ali Rıza Paşa başkanlığında kurulan yeni hükümet, milli mücadelenin haklılığına inanmaktaydı. Bu tarihten sonra, İstanbul-Anadolu münasebetlerinin yeni bir safhaya girdiği görülür.

3 Ekim 1919'dan itibaren Hey'et-i Temsiliye ile yeni sadrazam arasında yazışmalar başladı. Ali Rıza Paşa yazışmalardan ziyade yüzyüze yapılacak bir görüşmenin daha faydalı olacağı kanaatındaydı. Bu düşünceyle Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı, Hey'et-i Temsiliye üyeleriyle görüşmeler yapmak üzere Amasya'ya gönderdi. 20-22 Ekim 1919 tarihlerinde Mustafa Kemal Paşa ile Salih Paşa arasında yapılan görüşmeler sonunda varılan kararlar, üçü açık ve imzalı, ikisi gizli ve imzasız beş protokol halinde tespit edilmiştir.

Amasya Protokolü'nde daha önce de belirtildiği gibi, (200) Mustafa Kemal Paşa'nın fikrine uygun olarak Doğu ve Batı Trakya birbirinden ayrı düşünülmüştür. Çünkü, Doğu ve Batı Trakya'nın birleştirilmesiyle kurulacak bir devlet, görünüşte müstakil, hakikatte ise müstemleke olacaktı.(201) Bu durumda Midye-Enez hattına kadar Doğu Trakya kaybedilebilirdi. O sebeple Doğu Trakya ile ilgili olarak Amasya Protokolü'nde "Edirne'nin ve Meriç sınırının müstakil bir devlet için dahi hiçbir şekilde bırakılmasına razı olunmayacağı" kabul edilmiştir.(202) Böyle bir oyuna gelinmemesi için Cafer Tayyar Paşa da ikaz edilmiştir. (203)

Cafer Tayyar Paşa'nın 31.12.1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafında Batı Trakya'nın Fransızların himayesinde bir Yunan kolonisi olduğunu belirttikten sonra, Doğu Trakya'nın da böyle olmasına çalışıldığını ifade etmesi,(204) Mustafa Kemal Paşa'nın endişelerinde haklı olduğunu gösteriyordu.

C- MISAK-I MİLLÎ'NİN KABULÜ VE İSTANBUL'UN İŞGALİ

İstanbul Hükümeti'nin Amasya görüşmeleri ile Anadolu'daki milli hareketin doğruluğunu ve meşruluğunu millet önünde tasdik etmesi, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin güçlenip daha rahat çalışmasına imkan vermiştir.

Amasya Protokolü ile tespit edilen hususların gerçekleşmesini sağlamak ve gelişmeleri yakından takip etmek üzere, Hey'et-i Temsiliye 27 Aralık 1919'da Ankara'ya gelerek burasını Milli Mücadele'nin merkezi haline getirdi.

Amasya görüşmelerinde Meb'usan Meclisi'nin toplanması kararına uygun olarak, Ali Rıza Paşa kabinesinin yayınladığı kararname ile seçimler yapıldı. Seçilen mebusların büyük bir kısmı Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi veya onun gayelerini benimseyen kimselerdi. Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'dan mebus seçilmesine rağmen emniyetli görmediği için İstanbul'a gitmemiştir. Bununla beraber, Rauf Bey, Amasya Mebusu Bekir Sami Bey, Sivas Mebusu Kara Vasıf gibi milli mücadelenin başından beri Mustafa Kemal'in yanında bulunan birkaç arkadaşı İstanbul'a gitmişlerdi.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920'de Padişahın İçişleri Bakanı Damat Şerif Paşa tarafından okunan bir beyannamesi ile açıldı. 21 Aralık 1918'de kapatılmış olan Osmanlı Mebusan Meclisi, böylece tekrar yasama görevine başlamış oluyordu. Hükümet de bütün icraatını, meclisin açılmasıyla meydana gelen milli iradenin hakimiyeti altında yürütmek azmindeydi. Bu şekilde millet ve memleket mukadderatını tayin edecek kararların milli meclis tarafından kontrolünün sağlanması ve hükümetin de milli iradeye dayanmasının teminini, Hey'et-i Temsiliye'nin dolayısıyla Mustafa Kemal Paşa'nın en büyük başarılarından biri saymak lazımdır.

Meclis'teki milliyetçi üyeler tarafından kurulan "Felah-ı Vatan" grubu, milli menfaatlerin en iyi bir biçimde korunmasını sağlayacak kararların alınması için çalışmaktaydı. "Bu grubun 22 Ocak 1920 tarihli gizli toplantısında", (205) Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanan "Misak-ı Milli" metni okunarak, 28 Ocak 1920'de az bir değişikliklerle kabul edilmiştir. Misak-ı Milli, 17 Şubat 1920'de Edirne Mebusu Şeref Bey'in "Türk milleti ya bu

ahdin şartlarını yerine getirecek, ya da bu yolda şerefle silinip gidecek, fakat esir olmayacaktır”(206) şeklindeki heyecan verici sözlerinden sonra, bir önerge ile kabul edildi. Bu suretle, Türk milli ruhunun istilâcı emellere karşı ayaklandığı ilan edilmiş oluyordu. Bu, her türlü haksızlık ve baskıya rağmen milli davanın bütün milletçe benimsenmiş olduğunu gösteriyordu.

Türk milletinin en tabii hakları olarak kabul ve ilan edilen Misak-ı Milli’de özetle; 30 Ekim 1918’de henüz işgal edilmemiş ve nüfusunun ekseriyeti Müslüman-Türk olan topraklarımızın hiçbir sebeple parçalanamayacağı, Elviye-i Selase için gerekirse yeniden halkın reyine müracat edilebileceği, Batı Trakya’nın durumunun orada yaşayan halkın reyi ile tespit edilmesinin gerektiği, devlet merkezimizin güvenliğinin sağlanması şartıyla boğazların dünya ticaretine açılabilmesi, azınlıkların haklarının komşu memleketlerdeki Müslüman ahalinin de aynı haklardan istifadeleri ile sağlanacağı ve gelişmemizi engelleyen her türlü kaydın kabul edilmeyeceği açıklanmıştı.(207)

Misak-ı Milli’de, Doğu ve Batı Trakya’nın durumu Mustafa Kemal Paşa’nın daha önce tespit edip Trakya Paşaeli Cemiyeti ve Trakya’daki diğer ilgililere verilen talimata uygun olarak tespit edilmişti.(208) Batı Trakya, doğudan tamamiyle ayrı düşünülüp, Batı Trakya’nın mukadderatı orada yaşayan halkın reyine bırakılırken, ayrıca Doğu Trakya’dan bahsedilmeyerek, herhangi bir şarta bağlı olmadan burasının Anadolu’nun ayrılmaz parçası olduğu vurgulanmıştır.

İzzet Paşa kabinesinden beri işbaşına gelen Osmanlı hükümetlerine her istediklerini kabul ettiren müttefikler, milli iradeye dayanarak Ali Rıza Paşa kabinesinin "Misak-ı Milli"yi kabul ve ilan etmesini tepkiyle karşıladılar. Bu tarihlerde Güney Anadolu’daki şehirlerimizdeki milli mukavemet hareketleri de itilaf devletlerini endişelendirmeye başlamıştı. Bu gelişmelerden rahatsız olan itilaf devletleri, Türklere, düşündükleri barış antlaşmasını kabul ettirmek için İstanbul’u daha önceki görüşmelerinde tespit ettikleri şekilde 16 Mart 1920’de resmen işgal ettiler.(209) İşgali müteakip birçok milliyetçi mebus tutuklanarak Malta adasına sürüldükten sonra, İstanbul’da tekrar itilaf devletlerinin arzularını yerine getirecek bir hükümeti işbaşına getirme faaliyetleri yürütölmeye başlandı.

Mustafa Kemal Paşa, işgal haberini, telgraf memuru Manastırlı Hamdi Efendi vasıtasıyla öğrendikten sonra, olayı şiddetli protesto

etti. Aynı zamanda Türk milletine hitaben yayınladığı bir beyanname ile de milleti haklarını savunmaya çağırdı.(210)

İtilaf devletleri, İstanbul'un işgali ile Türklerin bütün ümitlerini kırıp, dize getirerek ağır andlaşma şartlarını kabul ettirmeyi düşünmüşlerdi. Daha önce, itilaf donanmasının İstanbul önlerine gelişi, İzmir'in Yunanlılara işgal ettirilmesi gibi tehditlerin bir benzeri olan bu hareket de Türk milletini yıldırımamış, tam tersine milli davayı daha şuurlu benimseyerek düşmana karşı mücadele azmini bir kat daha artırmıştır.

III.BÖLÜM

İSTANBUL'UN İŞGALİNDEN ANADOLU VE TRAKYA'DA YUNAN TAARRUZUNA KADAR DOĞU TRAKYA'DAKİ MİLLİ FAALİYETLER

A- İSTANBUL'UN İŞGALİNİN DOĞU TRAKYA'DAKİ TEPKİLERİ

a- Kamuoyunun Tepkisi ve Edirne Mitingi.

İstanbul'un itilaf devletleri tarafından işgal edilip Mebusan Meclisi'nin dağıtılmasına, Doğu Trakya'daki milli teşkilat ile askeri ve mülki idareciler büyük bir tepki gösterdiler. Biz ilk önce milli teşkilat ile kamuoyunun tepkisi üzerinde duracağız.

18 Mart 1920'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Edirne Hey'et-i Merkeziyesi, itilaf devletlerinin şimdiye kadar memleketimizi bölüşmeye yol bulabilmek için başvurdukları çeşitli şekilleri anlatan bir beyanname yayınlayarak halkı aydınlatmaya çalıştı.(211)

Doğu Trakya üzerinde emelleri olduğu bilinen Yunanlıların İstanbul'un işgali ile şımararak harekete geçeceklerinden endişe eden Edirne ahali tarafından hem İstanbul'un işgalini protesto etmek, hem de Yunan tehlikesine dikkat çekmek için 19 Mart 1920 tarihinde bir miting tertip edildi. (212) Burada memleketimizin herhangi bir yerine yapılacak her türlü tecavüzün hiçbir surette kabul edilmeyeceği açıklandı. Miting sonunda yayınlanan beyanname ve alınan kararlarda, özetle şöyle deniyordu: Bütün

İslam alemi ve Türklüğün merkezi sayılan İstanbul'un işgali bir adaletsizlik örneğidir. Türk milleti Wilson Prensipleri çerçevesinde meşru haklarının sağlanacağına inanarak silahlarını bırakmıştır. İtilaf devletleri barış görüşmeleri ile bizi oyalayıp İzmir, Maraş ve en son olarak da İstanbul'u işgal etmişlerdir. Yunan ihtiraslarına karşı Trakya'nın Türk evlatları milli vazifelerini yerine getirmeye kararlıdır.

Bu beyanname ve kararların bir sureti, Edirne'deki İngiliz temsilcisi ile Karaağaç'taki Fransız kumandanına verildi. Bir suret de 20 Mart'da Ankara'da bulunan Hey'et-i Temsiliye'ye gönderildi.

b-Askeri Tepkiler ve Alınan Tedbirler

İstanbul'un işgali ile Trakya meselesi yeni bir safhaya girmiştir. İşgal haberini olaydan iki saat sonra haber almış olan Trakya'daki Birinci Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Paşa, Doğu Trakya'ya bir yabancı saldırısı ve muhtemel bir iç kargaşalığa karşı süratle tedbirler alma yoluna gitmiştir.

Birinci Kolordu'nun görevlerinden biri de İstanbul'a karşı yapılacak bir saldırıyı, Hristiyanların Müslüman ahaliye karşı girişecekleri bir katliamı ve Batı Trakya'dan Doğu Trakya'ya yapılacak bir taarruzu önlemektir.(213) İşte bu sebeple, Cafer Tayyar Paşa hadiseyi öğrenir öğrenmez harekete geçti. 16 Mart 1920'de İstanbul ile münasebetlerini keserek, Doğu Trakya halkına ve kolordusuna hitaben, durumu özetle anlatan ve İstanbul'da serbestçe ve milletvekillerinin itimadını sağlayan bir hükümetin kurulmasına kadar sıkıyönetim ilan edildiğini bildiren bir beyanname yayınladı.(214) Aynı gün Edirne Valiliği'ne de bir yazı yazan Cafer Tayyar Paşa, İstanbul'un işgali ile Edirne vilayetinin tarihi bir durumla karşı karşıya kaldığını, milli meclisin tasdikini haiz bir hükümet işbaşına gelmedikçe, Edirne Vilayeti dahilinde askeri idarenin müstakilen hareket etmek mecburiyetinde kaldığını, sıkıyönetim ilan edildiğini ve askeri idareye yardımcı olmalarını ilgililere tebliğ etmesini validen istedi.(215) Sıkıyönetimle birlikte seferberlik de ilân edilerek 1298-1315 (1881-1897) arasındaki doğumlular silah altına çağrıldı.(216)

Bunlara ilaveten aşağıdaki tedbirlerin alınmasını da Birinci Kolordu birliklerine emretti.

1-Her fırka kendi mıntıkasında bulunan silah depolarındaki silah ve cephaneden istifade etmek üzere seferberliğini ikmal edecektir. Ancak askere alınacak olanların sayısı, eldeki silahların sayısına göre olmalıdır. Silahsız asker bulundurmaya lüzum yoktur.

2-Her tümen bölgesinde sıkıyönetim ilan edilecektir.

3-Mal sandıklarında, Ziraat Bankalarında, Evkaf ve tapu dairelerindeki paralara fırkalarca el konacaktır.

4-A'şar ambarlarında bulunan hububat ile tohumluk ve erzaka hükümetçe el konacaktır.

5-Her fırka mıntıkasında, tüccarların elindeki zahire ve hububat ile askere yarayacak eşyanın ahali tarafından büyük ölçüde alınıp satılması ve nakliyesi yasaklanacaktır.

6-Her fırka mıntıkasındaki telgrafhanelerle telgraf hatlarının muhafazasına itina gösterilecek ve haberleşmenin kesilmemesi temin edilecektir.

7-60.Fırka Keşan ile Gelibolu arasındaki telgraf irtibatını Evreşe Kadıköyünden kesecektir.

8-Her nerede ve her ne suretle olursa olsun, hiçbir fert silahını hiçbir kimseye teslim etmeyecektir.(217)

Bu uygulamalar 1919 sonları ile 1920 yılı başlarında, Mustafa Kemal Paşa tarafından Birinci Kolordu Kumandanlığı'na verilen talimat doğrultusunda gerçekleştirilmiş bulunuyordu.(218) Bu kararlarla Trakya'nın Anadolu'dan ayrı olmadığı fiilen gösterilmiştir.

İstanbul'un işgalinin başladığı saatlerde bir İngiliz torpidosu Tekirdağ limanına gelip, gemi kaptanı Tekirdağ Mutasarrıfı ile 55.Tümen Komutanı'nı, Jandarma Komutanı'nı ve Polis Komiseri'ni görüşmek üzere gemiye davet etmişti. Bu durum karşısında nasıl hareket edeceğini kolordudan soran tümen komutanına, torpidoya gitmemesi ve seferberlik ilan etmesi bildirildi.(219)

Türk yetkililerden kimse gemiye gelmeyince, gemi kaptanı hükümet konağına gelerek, İstanbul'un işgal edildiğini ve bu sebeple Tekirdağ'da bir olay çıktığı takdirde şehri topa tutacağı tehdidinde bulundu. Bu tehdidin 55.Fırka Komutanı ile Mutasarrıf üzerinde etkili olduğunu görünüyor. 55.Fırka Kumandanı Alaeddin Bey, halkın seferberliğe karşı ilgisiz olduğunu ve silah altına alınacak olanların yedirilip içirilmesinin zor olduğunu ileri

sürerek, seferberlik ilanı için bir müddet daha beklenilmesini istiyordu.(220) Öbür taraftan Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey, seferberlik emrine karşı olduğu gibi, mükellefiyet-i askeriye mucibince Dahiliye Nezareti'nin emri olmadıkça Kolordu'nun asker toplamaya selahiyeti olmadığını kazalara tebliğ etmişti. Çatalca Mutasarrıfı da Hadım Köyü'ndeki Yunan askerlerini ve İstanbul'un işgali ile şımaran Rumların ayaklanması ihtimalini ileri sürerek seferberlik emrini yerine getirmek istemiyordu.(221) Tekirdağ Mutasarrıfı Firuzan Bey'in bu menfi tutumu karşısında Cafer Tayyar Paşa 21 Mart 1920 tarihinde mutasarrıfı sert bir şekilde ihtar eden aşağıdaki yazıyı gönderdi.

"Kolordunun seferberlik emrinin meşru ve mutâber olmadığına dair Hayrabolu Kaymakamlığı'na yazdığınız emri gördüm. Tekfurdağı Livasına mensup diğer kazalara da bu yolda emirler verdiğiniz cereyan-ı muameleden anlaşılmaktadır.

Mükellefiyet-i Askeriye Kanunu'nun 84 ve 85'inci maddelerine ehemmiyetle nazar-ı dikkatinizi celbederim.

Kanun-u mezkurun işbu mevaddında asayiş-i dahili için efrat celbinin Kolordu Kumandanlarının emriyle icra olunacağı ve bilumum memurin-i askeriye ve zabıta ve kura ve muhallat-ı muhtaran ve hey'at-ı ihtiyariyesiyle vali mutasarrıf ve kaymakam ve nahiye müdürlerinin bu hususun icrasına memur bulundukları ve rehavet ve müsamahası görülenlerin kavanin-i cezaiyye mucibince mücazaat olunacakları musarrahtır. İstanbul'da görülenlerin kavanin-cezaiyye mucibince mücazaat olunacakları musarrahtır. İstanbul'da tehaddüsedan vak'a üzerine memlekette mevcut Rum teşkilat-ı milliyesinin bir kıyamiyle birtakım vekayi-i müessifenin zuhuruna ve bu suretle Hükümet-i Osmaniye için müşkil bir vaz'iyet ihdasına ve hiçbir kimsenin burnunun kanamasına meydan bırakmamak ve mahaza her tarafda asayiş-i dahiliyeyi kat'i bir surette temin eylemek maksadıyla 20-3-36 tarih ve 70 numaralı telgrafla da izah edildiği veçhile selahiyet-i kanuniyem ve vazife-i mesule ve mevduam dahilinde bir kısım efradın celbine lüzum gördüm ve emrettim. Binaenaleyh bu emr-i kat'imi alır almaz bilâimhal ve ihmal evvelce verdiğiniz evamiri nakzen ve efrat celbinin tesri-i icrasını te'minen tebligat-ı seria ifadesiyle tarafınızdan yapılacak işbu tebligat suretinin hemen iş'arı mercudur"(222)

Edirne Valisi'ne gönderdiği bir yazıda da valinin işe müdahale edip kendisine yardımcı olunmasını istedi.(223) Kolordu

Kumandanı'nın emri ve Edirne Valisi'nin ikazına rağmen, Tekirdağ Mutasarrıfı livasında seferberliğin uygulanmasını hükümetin otoritesini hiç durumuna indireceği, Müslümanlar da dahil çeşitli unsurları heyecanlandıracağı ve bu anarşiden memmeleketin zarar göreceği gibi sebeplerle men ettiğini, kolordu veya vilayet otomobillerinden biri gönderilirse, Edirne'ye gelip görüşeceğini bildirdi.(224) Bununla beraber Edirne Valisi Celal Bey, seferberlik emri hakkında şu tamimi yayınladı:

"Paytaht-ı Hilafet ve Saltanat olan İstanbul'un İngilizler tarafından vukubulan işgali ve merkezi hükümetle muhaberatın kat'edilmesi dolayısıyla Vilayet Kolordu Kumandanlığı'yla bilistişare vilayetin emniyet ve asayişini te'min ve vilayetin ikinci bir İzmir faciasına sahne olmasına meydan bırakmamak için Yunan istilasına mani olmak maksadıyla esnan dahilinde bulunan efratdan bir miktarının celb ve cem'ine lüzum görülmüştür.

Her ne kadar bu hareket mütareke ahkamına mugayir gibi görünür ise de, esasen mütarekename-i mezkur ahkâmı İngilizler tarafından tamamiyle ihlal ve iptal edilmiş olduğundan, mütarekename-i mezkurun akl-ü mantık kanun usul ve efkar-ı cihan nezdinde hiçbir kıymeti kalmamıştır. Binaenaleyh vilayetin milletin arzuy-i muhikkine ve efkârı menafi-i umumiyye tevfiikan bu hareketi ihtiyara kendini mecbur görmüştür. Binaenaleyh efrad-ı mezkûrenin celb-ü cem'inde ahz-ı asker şubatına muavenet-i lazimenin iasını himmetinizden beklerim." (225) Kolordu Kumandanı'nın ve Edirne Valisi'nin bu vatanperver davranışlarına karşılık mücadeleye karşı olanlar tarafından tüccar ve ziraatçilerin elindeki zahire ve hububata el konacağı ve zenginlerden askerlerin çok para toplayacağı şeklinde zararlı propagandalar yapılmaya başlandı. Kolordu Komutanı bunların milletin istiklalini ve asayişini temin etmeye çalışan orduyu yıpratmak için yapılan bir hareket olduğunu ve böyle asılsız haber yayınların şiddetle cezalandırılacağını bir beyanname ile halka ilân etti.(226)

Alınan bu tedbirlerle milli mücadele aleyhindeki davranışlar önlenmeye çalışılıyordu. Fakat, gerek 55.Fırka Kumandanı Alaeddin Bey'in Kolordu emrini yerine getirmede tereddüt etmesi, gerekse Tekirdağ mutasarrıfının seferberlik emrine karşı çıkması ve menfaatleri zedelenen bazı kişilerin aleyhte propagandaları, halk üzerinde kötü bir etki meydana getirmişti. Bunun sonucu olarak, seferberlikten bir-buçuk ay sonra bile 55.Tümen'e ancak 500

kişilik bir katılma olmuştu.(227) Tekirdağ çevresindeki bu olumsuz davranışların tesiri ileride Doğu Trakya'ya Yunan taarruzu başladığı zaman daha açık bir şekilde görülecek, 55.Tümen hiç savaşımadan çekilecek ve Trakya cephesinin çok kısa bir zamanda çökmesine sebep olacaktır.

B- KONGRE FAALİYETLERİ

a-Lüleburgaz Kongresi (31 Mart-2 Nisan 1920)

İstanbul'un işgali ile Doğu Trakya'da idareciler arasında yukarıda anlatmaya çalıştığımız karışık durum ortaya çıkmıştı. Kolordu Kumandanı İstanbul'un düşüncelerini öğrenmek üzere Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı Bey'i İstanbul'a gönderdi. Hükümet halâ itilâf devletlerinin şikayetlerine yol açacak hareketlerden kaçınılmasını tavsiye ediyor, seferberlikten vazgeçilmesini istiyordu.(228)

Hükümetin bu tutumu ve İstanbul'un işgalinden sonra Trakya hakkında alınan endişe verici haberler sebebiyle durumu görüşmek ve mücadele için bir yol tespit etmek gayesiyle Lüleburgaz'da bir kongre toplanmasına karar verildi. 31 Mart 1920 tarihinde 67 delegenin katıldığı Lüleburgaz Kongresi toplandı.(229)

Gelibolu mebusu Şakir (Kesebir) Bey'in başkanlığında toplanan kongrede iki gün devam eden müzakereler neticesinde şu kararlar alındı.

1- Trakya, azim bir Türk ve müslüman ekseriyetiyle meskûn olup, tarihi, siyasi ve iktisadi sebeplerle ve bütün devletlerce kabul ve ilân edilen milliyet ve adalet esaslarına göre Türk hakimiyetinde kalmak lazımdır. Bu hakka karşı vaki olacak her türlü işgal ve ihtilal hareketına mukavemet ve müfafa edilecektir.

2- Mukavemet ve müdafaanın bütün icaplarının temin ve ihzarı, zaman icrası ve bu en son çareye tevessülden evvel, Trakya mukadderatının istilzam edeceği bilcümle siyasi teşebbüslerin teemmül ifası hususunda kamil selahiyetle karar ittihazına mezun olmak üzere her liva namına ikişer zattan mürekkep bir merkez hey'eti teşkil olunmuştur. Trakya mebusları ile Kolordu kumandan Bey, bu hey'ette tabii azadırlar. Hey'et "Trakya Müdafaa Hukuk Merkez Heyeti" unvanını haizdir. Fevkalâde ahvalde heyet yeniden kongreyi davetle selahiyet ve kuvvetini yeniler.

Merkez Heyeti için yapılan seçimde Şevket Bey (Edirne), Kasım Efendi (Edirne), İsmail Bey (Edirne), Şevket Efendi (Lüleburgaz), Mestan Efendi (Edirne), Ekrem Bey (Gelibolu), Şevket Bey (Kırklareli), Ahmet Bey (Edirne), Mustafa Asım Efendi (Şarköy), Hafız Emin Efendi (Keşan) ekseriyeti kazanmışlar ve Nazmi Bey (Malkara), Niyazi Bey (Çorlu), Murad Bey (Lüleburgaz), Cemal Bey (Edirne), Adil Bey (Tekirdağ) de, ikinci derecede ekseriyeti kazandıklarından yedeğe bırakılmışlardır. Edirne'li olmayan azaya uygun bir tahsisat verilecektir.

3- Trakya'da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine bağlı olarak yapılmış olan köy, kaza ve liva teşkilatı, eskiden olduğu gibi, berdevam olup yalnız ahvalin ilcası dolayısıyla bu teşkilatın Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile olan rabıtası fakedilmiş ve Osmanlı vatan menfaatlerinin müdafaaasında bütün Trakya'lılar, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile aynı fikir ve duyguda olmakla beraber teşkilatı hazır, müstakilen hareket edecek olan Trakya Müdafaa-i Hukuk Hey'et-i Merkeziyesine raptolunmuştur.

4- Mütarekeden beri cereyan eden ahvale zamime olarak, ahiren, makarrı hilafet ve saltanatın da muvakkat işgali hadisesi, Türk millî vicdanını pek ziyade duçarı tessür ve heyecan etmiş ve parlamento masuniyet ve muafiyetinin ihlali ve hukuku asliye ve şahsiyeye ait bazı takayyüdat vaz'ı suretiyle dahili işlerinize ve hakimiyet hakkımıza müdahale ve tecavüz gibi, devletler ve insanlık kaidelerine aykırı bazı haller ve Trakya'mızın Yunanlılara verileceği hakkındaki çeşitli şayialar ile bu teessür ve heyecan pek had bir dereceyi bulmuş olduğundan bu husustaki endişe ve mesuliyetlerin kaydıyla beraber umumi efkara ve siyasi mahfillere karşı, kongre namına protesto ve müracaatlarda bulunulacaktır.

5- Türk vatanının umumi mukadderatı hakkında müzakerelerde bulunmak üzere Ankara'da toplanacak olan fevkalade "Milli Meclise" Trakya mümessilli olarak mebuslardan veya hariçten üç zattan mürekep bir hey'et gönderilecektir.

6- İçinde bulunulan hallere ve yukarıdaki kararlara ait kongre namına bir beyanname tertip ve neşri ve bu bapta itilaf devletleri siyasi mümessillerine, yine birer muhtıra tevdi, Trakya haklarının Avrupa umumi efkariyle barış konferansına karşı müdafaa ve izahı zımında bir hususi hey'et teşkil ve Avrupa'ya gönderilmesi ve Ankara'ya gönderilecek mümessillerin intihabı

m rkez hey'etine bırakılmıştır.

7- Fevkalâde haller karşısında, yeniden davet edilecek kongrenin, kongremiz azasiyle m ntahib-i sanilerden ve umumi meclis azalarından mürekkep olarak teşkili kararlaştırılmıştır.
(2 3 0)

Kongre kararlarında görüldüğü üzere, Trakya'ya yapılacak bir dış tecavüz ve içeride görülecek bir ayaklanma kısaca Trakya'nın karşılaşabileceği bir tehlikeye karşı bölgenin savunulması Trakya'lıları temsil eden "Müdafaa-i Hukuk Merkez Hey'etine" veriliyordu. Başka bir ifadeyle asker ve sivil idareciler vatan kurtuluşunda el ele vermiş oluyorlar, mücadele halka malediliyordu. Bu teşebbüsü Doğu Trakya'nın savunulmasında atılmış ilk ciddi adım olarak değerlendirmek lazımdır. Kongrede Ankara'da toplanacak olacak "Milli Meclis"e temsilci gönderilmesinin kararlaştırılmış olması da artık İstanbul'dan tamamiyle  mit kesilerek, Mustafa Kemal Paşanın anadolu'da başlattığı "Milli Mücadele"ye tam destek verdiklerinin ifadesi idi.

Kongre'nin toplandığı Ankara'daki Hey'et-i Temsiliye başkanlığına bildirildiği ve Mustafa Kemal Paşa'nın da Trakya'daki bu faaliyeti takdirle karşıladığı anlaşılıyor. Mustafa Kemal Paşa 3 Nisan 1920 tarihinde kongre başkanlığına şu telgrafı gönderdi;

Kongre Riyasetine

31 Mart 336 tarihli telgrafa cevaptır.

Kongrenin in'ikatını tebrik ve vatanın maruz kaldığı felakete  aresaz olmak üzere, Edirne Vilayeti'nin gösterdiği gayret-i vatanperveraneyi takdir eyleriz. Kongre müzakeratı safhalarından malumat verilmesini rica eyleriz. Anadolu ve Rumeli'deki aksam-ı vatanın müşterek felaketine müşterek müşterek bir çare bulmak üzere, Ankara'da in'ikada davet edilen "Meclis-i Milli-i fevkalade" için Edirne Vilayetinden intihap olunacak azanın s retle gönderilmelerini temenni ederve Lüleburgaz kongresinin vatanperverane hizmetlerinde muvaffak olmasına dua eyleriz efendim. (231)

Hey'et-i Temsiliye Namına

Mustafa Kemal

Anadolu'daki milli faaliyetleri bu zamana kadar kaygı ile takip eden itilaf devletleri, Trakya'da bu tür faaliyetlerin arttığını görünce Trakya ile daha ciddi olarak ilgilenmeye başladılar.

Bunun sonucu olarak Trakya'yı Yunan istilasını yanında Fransız

mandası fikri de tehdit etmeye başladı.

6 Nisan 1920'de Fransız Generali Frenchet d'Esperey, Edirne'nin Karaağaç İstasyonunda Cafer Tayyar Paşa ile görüşerek Kolordu Kumandanının Trakya'yı savunma azmini üstü kapalı tehditlerle kırmaya çalıştı (232) Bu görüşme sırasında Fransız Generali, Barış Konferansının Trakya hakkında ne gibi bir karar vereceğini bilmediğini, ancak konferansın buraları yabancı bir devletin idaresine verdiği takdirde bir macereye atılmamalarını söyledi. Buranın Anadolu'ya benzemediğini, Midye'den Tekirdağ'ından yapılacak çıkarmalarla Doğu Trakya'nın kolaylıkla işgal edileceğini Türklerin gücünün savunmaya yetmiyeciğini ve memleketin perişan olacağını tehdidinde bulundu. Fakat onun bu tehditleri Cafer Tayyar Paşa üzerinde hiç bir tesir bırakmamış, Fransız Generaline Türklerin şimdiye kadar memleket müdafaası için feda ettiği kahramanlara 20-30 bin kişi daha ilave edebileceğini bildirmiştir. (233) Bu mülakatdan başka Fransızlar, "Müdafaa-i Hukuk Merkez Hey'eti"nden "Trakya üzerinde Fransız himayesini isteyen bir muhtıranın" Frenchet d'Esperey'e verilmesini sağlamaya çalıştılar. (234) Merkez Hey'eti onların bu teklifine "memleketi başkasına devir vekalet ve selâhiyetini haiz olmadığını ve böyle bir muhtıranın verilmiyeceğini söyledi.(235)

Başta Birinci Kolordu Kumandanı olmak üzere hemen hemen bütün Doğu-Trakya'lılar tarafından benimsenmiş olan Doğu-Trakya'nın savunulması fikri, İstanbul hükümeti tarafından destek görmemiş, aksine alınan tedbirler bir takım engellemelerle zayıflatılmaya çalışmıştır.

Cafer Tayyar Paşa'nın seferberlik emrine karşı çıkmış olan Tekirdağ mutasarrıfı Firuzan Bey Edirne valisi tarafından görevinden uzaklaştırılmıştı. Mutasarrıf, İstanbul'a giderken "Tekirdağ Livasını Edirne'den ayırarak, doğrudan doğruya ve müstakil olarak dahiliye nezaretine bağlı olarak çalışacağını ve tekrar döneceğini" söylemiş, Cafer Tayyar Paşa da tekrar dönecek olursa, onu tutuklamasını 55 Tümen Kumandan vekil Cemil Bey'e bildirilmişti.(236)

Firuzan Bey İstanbul'da yaptığı temaslar sonucu Tekirdağ Livasını Edirne vilayetinden ayırtarak yine mutasarrıf olarak oraya döndü. Fakat Kolordu Kumandanı tarafından geri gönderildi. Ancak bu sırada hükümet Cafer Tayyar Paşa'yı İstanbul'a çağırdı. Başlangıçta İstanbul'a gitmeye pek niyetli olmayan Paşa, Çatalca ve

Tekirdağ mutasarrıflarının ters tutumları ve I. Kolordunun ihtiyaçları için destek bulabilmek gayesiyle 20 Nisan'da İstanbul'a gitti. Cafer Tayyar Paşa Edirne'den ayrılınca, 60. Tümen Komutanı Albay Muhiddin Bey, I. Kolordu Kumandanlığına tayin edilmiş (237), 55. Tümen Kumandanı Alaeddin Bey ile Tekirdağ mutasarrıfı Firuzan Bey de görevlerine dönmüşlerdi. (238) Netice olarak Doğu Trakya'yı bir tecavüze karşı savunmak azminde olanlar görevinden uzaklaştırılmış, burası bir saldırıda kendini savunamayacak duruma getirilmiştir.

b)- Büyük Edirne Kongresi (9 - 14 Mayıs - 1920)

Lüleburgaz Kongresi'nin kararlarının 7'nci maddesinde "Fevkalade haller karşısında, yeniden davet edilecek kongrenin kongremiz azasıyla müntehibi sanilerden ve umumi meclis azalarından teşkili kararlaştırılmıştır" deniyordu. 1920 yılı Nisan-Mayıs aylarında Doğu Trakya için fevkalâde haller ortaya çıkmıştı. Bunların bir kısmı yukarıda izah etmeye çalıştığımız, hükümetin Doğu Trakya'daki savunma tedbirlerini zayıflatması, bir kısmı da San Remo Konferansı'nda Trakya'nın kamilen Yunanistan'a verildiği şeklinde endişe verici haberlerdi. (239) Bu esnada İstanbul'dan Edirne'ye dönen Cafer Tayyar Paşa (240) da, İstanbul'daki yetkililerin Trakya ile pek ilgilenmediklerini görüp, Trakya'yı Trakyalıların kurtarabileceği kanaatine varmıştı.(241)

Bunun üzerine Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Hey'eti "Trakya mukadderatının, halen iktisap ettiği ehemmiyeti fevkaladeye mebni bir meclisi fevkaladenin içtima daveti münasip olacağına" dair Edirne ve Çatalca meclis azasıyla her belediye namına birer ve her nahiye namına ikişer temsilciden ve Trakya Cemiyeti Merkez Hey'eti ile Müdafaa Hey'eti faalesinden ve bütün müftülerden meydana gelen bir meclisin 9 Mayıs'ta Edirne'de toplanması kararını aldı. (242) Kongreden önce 8 Mayıs 1920'de Sultan Selim Camii'nde büyük bir miting yapılarak Trakya'nın Türk yurdu olduğu ifade edildi.

Büyük Edirne Kongresi 9 Mayıs 1920 Pazar günü Erkek Öğretmen Okulu konferans salonunda 220 üye ile Şevket Bey'in başkanlığında toplanarak aşağıdaki gündem okundu:

1-Trakya'nın Osmanlı camiasından ayrılmaz olduğu noktasında

Osmanlı murahhas hey'etinin çalışmasına cemiyetimizce de iştirak ve bütün siyasi vasıtalarla müracaat edilmesi

2-Hükümetin ne gibi ahval ve şerait altında olursa olsun, bu bapda acz göstermesi ve Trakya'nın Yunan işgaline terki halinde mümkün olan bütün vasıtalarla müracaat olunarak fiilen mukavemet olunması.(243)

Kongrenin birinci gününde 3, ikinci gününde 4 celse halinde yapılan toplantıda, fiili mukavemet fikri tartışıldıktan sonra kongre başkanı müdafaa kararını oylamaya koydu. Yapılan oylama sonunda 12 müstenkif(çekimser), 2 muhalif, 1 aklım ermez reyine karşılık müdafaa fikri 200 reyle kabul edildi.(244)

Üçüncü toplantı gününde, Osmanlı murahhas heyeti ile birlikte Trakya'dan da, Avrupa'ya temsilci gönderilmesi meselesi tartışıldıktan sonra Galip Bahtiyar Bey, Galip Kemali Bey (Söylemezoğlu) ve Salih Cevdet Bey'lerin murahhaslıkları kabul edilip murahhaslara verilen selahiyetnameler tartışıldı.

Dördüncü günde kıyıların nasıl savunulacağı, asker ailelerinin durumu ve bunlara yapılacak yardımlar üzerinde duruldu.

Beşinci günkü toplantıda, Avrupa'da Trakya hukukunu müdafaa edecek murahhaslara verilecek selahiyetname okunarak, bunun her murahhasa ayrı ayrı verilmesi kararlaştırıldı. Murahhas heyetine verilen selahiyetname şu şekilde hazırlanmıştı;

"Trakya Müdafaa-i Hukuk Edirne Hey'et-i Merkeziyesi, Edirne ve Çatalca meclis-i umumileri azası ile Edirne'de müteşekkil bîlcümle fırak ve hey'et-i siyasiye murahhaslarının ve Trakya mebuslarıyla bütün şehir ve kasaba belediye reis ve müftülerinin ve nevaî ve kura murahhaslarının iştiraki ile Edirne'de içtima eden 240 kişilik büyük kongre kararıyla Süferadan Galip Kemali Bey'in Avrupa'da Trakya Hukuk ve menafiini ve teşebbüsâtı mukteziye-i siyasiyeye tevessül etmek üzere selahiyet-i lâzimeyi haiz murahhas intihap edildiğini mübeyyin itimatnamemizdir. (245)

13 Mayıs 1336

Beşinci gündeki diğer oturumlarda, Cafer Tayyar Paşa'nın milli kumandan ilan edilmesi, yeni merkez heyetinin seçilmesi ve seferberlik dolayısıyla lazım olan paranın nasıl tedarik edileceği konuları görüşülüp karara bağlandı.

Beş gün süren "Büyük Edirne Kongresi" neticesinde şu kararlar alındı:

1-Trakya, azim ve bir Türk ve Müslüman ekseriyetiyle meskun olup camiai Osmaniye'den bittefrik Yunanistan'a verilmesi yolundaki tasavvurati sureti kafiye red eder.

2-Trakya'nın, Yunanlılar tarafından işgaline veya bu maksadı teşkil için dahilen vukubulacak her türlü ihtilal hareketına karşı mukavemet ve müdafaa edilecektir.

3-Trakya Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı aslı olan Trakya Paşaeli Teşkilatı'yla tevhit ve bu teşkilatı müstakilen idare etmek üzere 5 Liva namına üçer murahhasan mürekkep bir hey'et-i merkeziye intihap ve kabul olunmuştur. Liva namına intihap olunan zevat berveçhi atidir:

Edirne: Belediye Reisi Şevket Bey, tüccardan Kasım Efendi, Ahırköylü Ahmet Bey,

Tekirdağ: Eski mebus Faik Bey, Malkaralı Nazmi Bey, Saraylı Ali Naki Bey,

Gelibolu: Eski mebus Şakir Bey, Baha Bey, Ekrem Bey,

Çatalca: Eski mebus Hayreddin Bey, Halil Sadi Bey, Hüseyin Şevket Bey,

Kırkkilise: Lüleburgaz'dan Şevket Bey, Babaeski'li Hamdi Bey, Kırkkiliseli Nazmi Bey

Milli Kumandan sıfatıyla Miralay Cafer Tayyar Bey hey'et azasındandır.

4-Trakya mukadderatının istilzam edeceği bilcümle kararlar ve siyasi teşebbüslerin icap ettiği zamanda hemen yapmak ve son çare olarak müracaat edilecek fiili müdafaa icabatını şimdiden hazırlamak ve tamam etmek ve müdafaanın zaman ve sureti icrasını ve teferruatını her suretle idare emrinde, Merkez Hey'et-i tam bir selahiyeti malik olup Trakya ali kuvvetini temsil eder.

5-Trakya hukuk ve menfaatlerini Avrupa'da müdafaa etmek üzere Galip Kemali, Galip Bahtiyar, Salih Cevdet Bey'ler selahiyet-i lâzıme haliz murahhas intihap olunmuşlardır. Çorlu'lu Cezzarzade Ziya Bey de hey'et-i murahhasa arasında bulunacaktır.

İşbu kararlar umum hey'et muvacehesinde okunarak kabul olunmuştur. (246)

23 Nisan 1920'de Ankara'da Büyük Millet Meclisi toplanmasından kısa bir süre sonra, Doğu Trakya'da da Edirne

Kongresi'nin toplanarak Doğu Trakya'nın uğrayacağı bir tecavüze karşı, hem fiili mukavemette bulunmak, hem de siyasi mahfillerde temaslarda bulunularak, haklarımızın savunulacağını kongre üyelerinin hemen hemen hepsi tarafından kabulü, Doğu Trakya'daki millî mücadelenin yeni bir safhaya girdiğini göstermektedir. Doğu Trakya'daki gelişmeleri yakinen takip etmekte olan Mustafa Kemal Paşa, kongrede kabul edilen silahlı mukavemet fikrini yerinde bir karar olarak görmüş, ancak barış konferansında Osmanlı murahhas hey'etinin bile yetkili olmadığını bundan dolayı, Osmanlı hey'etinin veya Trakya hey'etinin imzalayacağı bir anlaşmanın geçersiz olacağını, konferans kararları açıklandıktan sonra, "Büyük Millet Meclisi"nin alacağı kararın kendilerine bildirileceğini söylemek suretiyle, (247) Avrupa'ya temsilci gönderilmesi fikrini tasvip etmediğini bildirmiştir. Doğu Trakya'da Anadolu ile birlikte hareket etmezse, buranın siyasi oyunlarla kaybedilmesi endişesi mevcuttu.

c)Trakya Hey'eti'nin Avrupa'daki Faaliyetleri

Osmanlı Devleti ile imzalanacak barış andlaşmasının esaslarını tespit etmek üzere, müttefikler 18 Nisan 1920'de San Remo Konferansı'nı toplamışlardı.(248) Burada Osmanlı Devleti'nin mukadderatı tespit edilmeye çalışılırken, Osmanlı hükümetinin görüşünü almak lüzumu bile hissedilmemişti. Ancak Roma'da bulunan Türk diplomatı Galip Kemali Bey (Söylemezoğlu), 23 Nisan 1920'de Konferans Başkanı İtalyan Başbakanı Nitti'ye "resmi istatistiklerle İzmir, Adana, Trabzon, Erzurum, Bitlis ve Trakya'da kahir ekseriyetin Türk ve Müslüman" olduğunu,(249) bu sebeple Türk milletinin muzaffer devletlerden "adilane, insaniyetkarane ve âlicenabâne bir karar vermelerini" beklediğini belirten bir muhtıra vermeye muvaffak olmuştu. Fakat Galip Kemalî Bey'in bu muhtırasının konferansta hiçbir tesiri olmamış, Türkiye'yi parçalamaya azmetmiş olan müttefikler, İzmir ve Batı Trakya ile Doğu Trakya'nın büyük bir kısmını Yunanistan'a vermeyi kararlaştırmışlardı. San Remo kararlarının Osmanlı hükümetine tebliğ edildiği 11 Mayıs 1920 tarihinde "Büyük Edirne Kongresi" çalışmalarına devam ediyordu. Daha önce de belirtildiği gibi, kongrede Osmanlı heyetiyle birlikte Trakya'dan da bir hey'etin Avrupa'ya gönderilmesine karar verilmişti. Ancak Trakya hey'eti Paris'e varmadan Osmanlı hey'eti kendilerine tebliğ edilen

barış şartlarını imzalamadığı için İstanbul'a dönmüştü.

Bu şartlar altında Trakya Hey'eti kendi başına çalışmak zorunda kaldı. Hey'et önce Roma'da bulunan ve murahhaslığa seçilmiş bulunan Galip Kemali Bey'i bulup onu hey'et başkanı seçti. Galip Kemali Bey İtalyan basını ile temasa geçerek, "Trakya Millî Hey'eti'nin teşekkül ettiğini ve yakında Paris'e gideceğini" kamuoyuna duyurmaya çalıştı. Müteakiben bir beyanname yayınlayıp, Roma'daki Fransız Elçiliği vasıtasıyla konferansa bir de "İstatistikli ve haritalı" muhtıra gönderdi.(250) Ayrıca hazırlanan bu bilgiler ve belgeler, İsviçre ve Hollanda'daki Türk millî kuruluşlarına ve Londra'da çıkan "Muslim Outlook" gazetesine gönderildi. Hey'et bir ay kadar Roma'da kaldıktan sonra Paris'e gitmeye karar verdi. Galip Kemali Bey, eşinin hastalığı sebebiyle Roma'da kalıp, diğer üyeler Paris'e gittiler. Fakat burada herhangi bir şey yapamadıkları tahmin edilmektedir.

Roma'da kalan Galip Kemali Bey, bundan sonra da boş durmayarak, Paris'te barış konferansı başkanına, İngiliz, Amerikan, İtalyan ve Japon heyetleri başkanlarına telgraflar yollayarak, ezici çoğunluğun Türk olduğu Trakya'nın Yunanlılara verilmesinin doğurabileceği kötü sonuçları anlatmaya çalışmıştır.(251)

San Remo Konferansı'nda Türkler ile imzalanacak olan barış andlaşmasının şartları olarak; Irak, Filistin ve Suriye'de Fransız mandası kurulması, Güneydoğu Anadolu'da, Anadolu içlerine doğru uzanan İtalyan ve Fransız nüfuz bölgeleri meydana getirilmesi, İngiliz himayesinde bir Kürt devletinin kurulması, Doğu Anadolu'nun büyük bir kısmının Ermenilere, İzmir ile Batı ve Doğu Trakya'nın Yunanlılara verilmesi kararlaştırılmış ise de, müttefiklerden İtalya ve Fransa, bu şartların Türklere kabul ettirilebileceğinden şüpheli idiler.(252) Ayrıca, Fransız kamuoyunun büyük bir kısmı da San Remo kararlarının haksız olduğu kanaatindeydi.(253) Ama buna rağmen İngilizlerin baskısıyla Türkleri bu şartları kabule zorlamak için 20 Haziran 1920'de Anadolu'da Yunanlılara ilerleme izni verildi.(254) Yunan saldırısı 22 Haziran'da Batı Anadolu'da başlarken, Temmuz ortalarından itibaren de Doğu Trakya'yı istila şeklinde de kendini gösterdi.

IV.BÖLÜM

DOĞU TRAKYA'DA TÜRK-YUNAN SAVAŞI

A-TRAKYA CEMİYETİ'NİN SAVUNMA HAZIRLIKLARI

Doğu Trakya'nın bir Yunan tecüvüzüne karşı eldeki bütün vasıtalarla savunulmasına karar vermiş olan Edirne Kongresi, bu iş için Trakya'nın idaresinde tam yetkili olan Merkez Hey'etini görevlendirmiş bulunuyordu.

Müttefiklerin San Remo'da Doğu Trakya'yı da Yunanlılara bırakma kararı öğrenildikten sonra, Merkez Hey'eti I.Kolordu'nun savunmaya hazırlanması ve Anadolu'da olduğu gibi milli müfrezeler kurulması için çalışmaya başladı.(255) Önce I.Kolordu'nun asker mevcudunu artırmak için 1316(1900) doğumluların silah altına alınması hususunda teşkilâta emir verildi. Bundan sonra silahlı kuvvetlerin iâşe ve ibatesi için 19 Mayıs 1920'de aşağıdaki tedbirlerin alınması yoluna gidildi.

1-Trakyalılar askerin iâşe ve ibatesine karşılık olmak üzere ev başına bir ay için 5 kıyye(okka) zahire(buğday), 1 kıyye et ve 2 lira para yardımında bulunacaklardır.

2-Yardımlar, her kazadaki ev sayısına göre ve daha ziyade zenginler tarafından yapılmalı, fakirler bundan istisna tutulmalıdırlar.

3-Her kasaba ve köye isabet eden katılma payının aynî ve nakdî kısmı derhal toplanacaktır.

4-Toplanacak zahire, kaza merkezlerinde açılacak ambarlarda saklanacak, bu ambarlar belediyenin sorumluluğunda bulunacak ve Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk şubeleri tarafından kontrol

edilecektir.

5-Et hissesi, kasaba ve köylerden canlı olarak sığır, koyun ve kuzu olarak alınacak, her kaza hey'eti bu hayvanların bakım ve muhafazasından mesul olacaktır.

6-Toplanacak para, Ziraat Bankası'na yatırılacaktır.

7-Ayniyat ve paranın bir hafta içinde toplanması kararlaştırılmıştır.

8-Vatandaşlar, bütün sivil ve asker memurlar, bu tedbirlerin teminine yardım etmekle mükelleftirler.(256)

Trakyalılar bu fedakârlıklara severek katlanmışlar, üzerlerine düşen vazifeyi yerine getirmişlerdir. Merkez hey'eti bir taraftan yiyecek ve para toplarken, 16 yaşından yukarı erkeklerin vilayet dışına çıkmalarını ve hububatın ticaret maksadıyla taşınmasını da yasakladı.

Trakya Cemiyeti Merkez Hey'eti ve Milli Kumandan olarak ilan edilen Cafer Tayyar Paşa'nın teşebbüsleriyle Batı Trakya'da faaliyette bulunmak üzere Edirne, Uzunköprü ve İpsala'da "Milli müfrezeler" kuruldu.(257) Çatalca livasında iç asayişin korunması için bin kişilik bir milli alay kurulması için Müdafaa-i Milliye Kumandanlığı'na yetki verilmişti. Fakat Batı Trakya'nın 27 Mayıs 1920'den itibaren Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle, müfrezeler Batı Trakya'da fazla bir faaliyette bulunamamışlar, bölgelerinde bulundukları tümenlerin emrine girmişlerdir. (258)

B-BİRİNCİ KOLORDU'NUN SAVUNMA HAZIRLIKLARI

a-Mondros Mütarekesi'nden 1920 Mayıs'ına

Kadar Doğu

Trakya'daki Türk Kuvvetlerinin Durumu

Mondros Mütarekesi imzalandığı zaman, Doğu Trakya'da iki kolordu bulunuyordu. Bunlardan Edirne'de bulunan I.Kolordu'nun başında Miralay Cafer Tayyar Bey, Gelibolu'da bulunan XIV.Kolordu'nun başında Miralay Kazım Karabekir Bey bulunuyordu.(259) Bir müddet sonra Gelibolu Yarımadası'ndaki birliklerden XIV.Kolordu Karargahı ile 55.Tümen Tekirdağı'na, 49.Tümen Kırklareli'ne, Maydos'da bulunan 60.Tümen Keşan'a yer

değiştirerek Doğu Trakya'da yeni düzenleme yapıldı.

Mondros Mütarekesi hükümlerine göre, diğer Türk askerî birlikleri gibi Doğu Trakya'da bulunan birliklerimizdeki askerlerin çoğu da terhis edilerek, silahlar toplanıp depolara konurken, tüfeklerin mekanizmalarıyla topların kamaları alınıp işe yaramaz hale getirilmişlerdi. Doğu Trakya'dan toplanan askeri malzemeler, Edirne, Uzunköprü, Çorlu, Lüleburgaz, Keşan, Tekirdağ, Akbaş, Şarköy ve Hadımköy'ündeki depolara konmuştu. (260)

1919 yılı başlarında I.Kolordu bütün Doğu Trakya'ya dağıtılarak muharip kuvveti de 1200 tüfeğe düşürülüp, iş yapamaz duruma getirildi. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine Tekirdağ'daki XIV.Kolordu Karargahı Bandırma'ya geçirilmiş bu kolorduya bağlı bulunan 55.Tümen de I.Kolordu'ya bağlanarak bütün Doğu Trakya'nın herhangi bir tehlike karşısında savunulması I.Kolordu'ya kalmıştı.(261)

Mustafa Kemal Paşa "Milli Mücadele"yi başlatmak üzere Anadolu'ya geçtiği zaman Cafer Tayyar Paşa ile de temasa geçerek I.Kolordu ile Anadolu'daki askeri birliklerin işbirliğini temin etmişti. Cafer Tayyar Paşa'nın da bilhassa İstanbul'un işgalinden sonra Doğu Trakya'da fiilen Milli Mücadele'yi başlatması, İstanbul hükümetini son derece tedirgin etmişti. Bunun üzerine Cafer Tayyar Paşa İstanbul'a davet edilerek yerine 60.Tümen Komutanı Muhiddin Bey tayin edildi.(262)

Muhiddin Bey açıktan Anadolu ile işbirliği halinde olmadığını söylüyor, fakat Doğu Trakya'ya yapılacak bir tecavüze karşı burayı müdafaaya kararlı görünüyordu. Hatta öyle görünüyor ki; Muhiddin Bey kendisi doğrudan İstanbul ile yaptığı yazışmalarda Edirne'deki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Anadolu'daki Kuva-yı Milli'ye ile alakadar olmadığını söyleyerek, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmasını kolaylaştırmıştır. Muhiddin Bey, Harbiye Nezareti'ne gönderdiği 29 Nisan 1920 tarihli raporunda, Edirne'deki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Anadolu'daki Kuvva-yı Milliye ile alakadar olmadığını, Trakya'nın bir Yunan istilasına uğrayarak Osmanlı ülkesinden ayrılmaması için çalıştığını, San Remo Konferansı kararlarının duyulmasından sonra Yunan tehlikesinin daha da arttığını, memlekete yapılacak bir tecavüze seyirci kalamayacağını bildiriyordu.(263)

b-I.Kolordu'nun Savunma Tedbirleri ve Seferberlik İlanı

Yeni Kolordu Kumandanı Muhiddin Bey, hükümetin teslimiyetçi tutumunu tasvip etmediğini, bu şekilde açıkladıktan sonra, Doğu Trakya'ya yapılacak muhtemel bir Yunan taarruzuna karşı önce iç asayiş ve emniyetin muhafazası için 14 Mayıs 1920'de tümenlere ve askerlik şubelerine emir, Edirne Valiliği'ne ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Hey'etine bilgi vererek şu hazırlıkların yapılmasını bildirdi.

"1-Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Merkez Hey'eti derhal bütün şubelerine keyfiyeti tebliğ ederek her şeyden evvel 1316 (1900) doğumlu erleri hemen toplayıp gönüllü olarak Jandarmaya ittihak ettirecek bu suretle Jandarma kadrosu kuvvetlendirilecektir. Jandarma alayı bu erlerle Keşan, Malkara, Çorlu ve Çerkez köyünde kuvvetli birer Müzaharet bölüğü teşkil edecektir. Bu bölükler hem iç asayişini temin edecek hem de er deposu halinde bulunarak daha sonra kolordunun göstereceği yerde kullanılacaktır. 1295 - 1309 oğumlu erler askerlik şubeleri merkezlerinde toplanacak surette ve her şubenin mıntikasında bulunan tümen kumandanının emriyle birliklere dağıtılacak veçhile Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri, tümen kumandanları, askerlik şubeleri tarafından müştereken çalışarak gerekli hazırlıklar, süratle ikmal edilmiş bulunacak ve kolordudan emir verilince bu erler derhal celbedilip mürettep oldukları yerlere sevk olunacaklardır. Bunun için tümenler şimdiden, celbedilecek erlerin sınıflarına göre hangi birliklere verileceklerini tesbit edeceklerdir.

2- 1290 - 1295 doğumlular, Jandarmanın noksanını tamamlayacaklardır. Bunlar için de, bundan evvelki madde hükümlerine göre muamele yapılacak ve Jandarma alay, tabur ve bölük kumandanları gereken hazırlıkları şimdiden tesbit edeceklerdir.

3- Müzaharet bölükleri erleri, kolordu tarafından beslenecekler ve teçhiz edileceklerdir.

4- Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri askerlik şubeleriyle müştereken çalışarak her kaza içinde, şimdilik kaza ambarlarına kadar nakliyatı temin edebilecek veçhile birer nakliye kolu teşkil edeceklerdir. Bu kolda bulunacak araba ve hayvan sayısı, kaza nakliyatını en kısa zamanda ikmal edecek gibi olmalıdır. Gerek bu kol, gerek menzil hizmeti hakkında ayrıca bir emir daha verilecektir. Şimdilik her müslüman köyüne bir araba düşecek veçhile hazırlık yapılmalıdır. Bu kolların erleri 1290 - 1295 doğumlulardan alınacaktır. (264)

I. Kolordu kumandanı bu tedbirlerin alınmasını emredip askeri savunma hazırlıkları yaparken Yunanlılar da Batı Trakya'da Meriç nehrinin batısındaki yerleri Fransızlar'dan teslim alıp, Doğu Trakya'nın işgali için bazı hazırlıklara başlamışlardı. (265) Mayıs ayının ortalarından itibaren, Yunanlıların, İskeçe'den Gümölcine'ye demiryolu ile girmeye ve Kavala ve Dedeağaç limanlarına asker çıkarmaya başladıkları haber alınınca, I. Kolordu kumandanlığı bir kısım birliklerin yerlerini değiştirip, savunma bölgelerini dikkate alarak askeri tedbirleri arttırma yoluna gitti. Bu hususta 19 Mayıs 1919'da Tümen Komutanlarına şu emir verildi.

" Düşmanın muhtemel hareket tarzı ve kolordunun düşmana karşı koyması; Yunanlıların Garbi Trakya'yı işgalini müteakip, şarki Trakya'yı da işgal etmeleri ihtimali vardır. Saros körfezi civarında Mürefte sahillerine karşı asker ihracında bulunmaları ve Hadımköy'deki taburlarından da istifadeye çalışacakları muhtemel görünmektedir. Yunan kuvvetlerinin Meriç'ten geçmelerine ve diğer mıntikalara ihraç edilecek Yunan kuvvetlerinin memleket içine ilerlemelerine şiddetli kati tarruzlarla mani olabilmek için kolordu birliklerinin Edirne - Uzunköprü- Keşan -Malkara-Tekirdağ -Çorlu - Çerkezköy hattında cem ve tahşidi kararlaştırılmıştır. (266)

Buna göre; 49. Tümen, Edirne - Havsa - Hasköy bölgesinde, 60 Tümen Uzunköprü - Keşan ve Malkara bölgesinde, 55. Tümen Tekirdağ - Çorlu ve Çerkesköy bölgelerinde savunma tertibatı alacaklardı. İkmalin tümenlerce yapılması ve tümen komutanlarının bu hususdaki mütalaalarını bildirmeleri de emredilmişti. (267)

21 Mayıs 1920'de Çorlu'daki Alayın Hayrabolu'ya gönderilmesi ve topçu bataryaları arasında değişiklik yapılması kararlaştırıldı. Buna göre, 60. Tümene kendi topçusundan başka 49. Tümenin

Lüleburgaz'daki topçusundan bir batarya ile, 55. Tümenen bir batarya da verilmişti. (268)

Batı Trakya'dan, Fransızların himayesinde rahatça geçen Yunanlılar, Meriç boyunda üç tümenlik bir kuvvetle yerleşmişlerdi. Bunlar, Karaağaç karşısında 9. Tümen, Dimetoka - Kuleliburgaz - Sofulu bölgesinde İskeçe tümeni ve Ferecik - Dedeagaç bölgesinde yer alan Yunan tümenleri idi. (269) Yunanlılar bu kuvvetleri ile 27 Mayıs-4 Haziran 1920 tarihleri arasında bütün Batı Trakya'yı işgal ettiler. Bu durum karşısında I. Kolordu kumandanlığı askeri hazırlıkları genişleterek 25 Mayıs 1920 tarihinden geçerli olmak üzere seferberlik ilan itti. (270) Kolordu komutanı seferberlik ilân ile ilgili olarak birliklere gönderdiği emirde; 25 Mayıs 1920 Salı gününden itibaren seferberlik ilan edildiğini bildirdikten sonra, askeri mükellefiyet kanununun 84. maddesine dayanarak 1300 den 1316 doğumlular dahil bütün ihtiyat erlerinin silah altına celbini emrediyor. Hadımköyündeki Yunan taburunun düşmanca bir tavrı olmadıkça saldırılmamasını, ancak bir tecavüze teşebbüs ettiği takdirde silahla mukabele edilmesini söylüyordu. Ayrıca bu bildiride Batı Trakya ile olan hududun 27 Mayıs Perşembe sabahından itibaren kapatıldığı da belirtiliyordu. (271)

Alınan askeri tedbirler daha ziyade düşmanın taarruz etmesi muhtemel görünen Meriç kıyıları ile çıkarma yapılması ihtimaline karşı Gelibolu ve Tekirdağ kıyılarında yoğunlaştırılmıştı. 25 Haziran 1920'de 55 Tümene, Edirne Jandarmasının da ordu ile birlikte harbe girmesine dair emir verilirken (272) 26 Haziranda düşmanın Gelibolu - Marmara sahillerine karşı çıkarma yapması beklendiğinden 55. tümen komutanlığına uyanık bulunulması, duyurulmuş ve alınacak tertibat ve takip edilecek hareket tarzı şöyle bildirilmişti :

1- Alınan malumattan, düşmanın son günlerde Dedeagaçta yaptığı tahkimattan Marmara sahillerine ihraç yapması kesb-i kuvvet ediyor. Sulh müddeti bu gün hitam bulduğundan, yarın sabah tekmil cephelerde düşmanın harekete başlayacağı ve büyük kısmıyla sahilde ilerleyeceği haber veriliyor.

2- Düşmanın en zayıf zamanı ihraç zamanı olduğundan bundan azami istifade olunacak ve karaya ayak attırılmıyacaktır. Bilhasa Tekfurdağı bataryaları nakliye gemilerini ve ihraç vasıtalarını ateş altına alabilecek surette sahile yaklaştırılacaktır. Muratlı sirtları pek mühimdir.

3- 55. Fırka, Çorlu ve Tekfurdağındaki piyade alaylarının vazında icabında yapacağı tebeddülâtın son vaziyetini bildirecektir.

4- Nidai bey kumandısındaki ikiyüz neferlik bir gönüllü müfrezesi sinekliye gönderilmek üzeredir. Vazifesi, karadenizle demiryolu arasında yunanlıların yapacağı teşkilata mani olmak ve lüzumunda nizamiye ve milli kuvvetleri takviye etmektir.

5- Düşmanın taaruzuna karşı geri hareketler mutlaka emirle olacak ve karış karış müdafaa esası ittihaz edilecektir." (273)

Düşmanın hava taaruzlarına karşı aşağıdaki tedbirlerin alınmasına dair 27 haziran'daki talimat da şöyle idi :

1- Çadırılı ordugahlar civar araziye uyacak veçhile serf edilecektir. Çadırların Hüsn-ü muhafazası için üstlerine çardak yaptırılması daha münasiptir. Meydanda bulunan hayvanat da aynı surette serf edilmelidir. Ordugahlar civarında düşmanın şüphesini celb edecek bir şey bırakılmamalıdır.

2- Takribinde (yaklaşmasında) her türlü hareket durmalıdır. Derin hendek veya çukurları bulunan mahallerde bunlardan istifade edilmeli, olmayan yerlerde hemen izhar olunmalı veya ıslah edilmelidir.

3- Bataryalar kendilerine sütreden daha ziyade ehemmiyet vermeledir. Efrad için civarlarında derin hendekler hazırlanmalıdır. Her battarya münasib bir mahalde icabında tayyarelere endaht için birer tayyare mevzii ihzar etmelidir. Topun şimdiden bu mevzide bulunmasına lüzum yoktur.

4- Piyade alayları ordugahlarının açığında makineli tüfekler için ikişer tüfeklik birer mevzi hazırlıyacaklardır. Makineli tüfek bölükleri ordugahlarının bu mevziler civarında mestur bulunmaları münasiptir.

5- 1 Temmuz'a kadar bütün bunların ikmal edilmiş olduğunu göreceğim. (274)

Batı Trakya'da olduğu gibi, Fransızların Tekirdağa çıkarma yaparak bilahere burayı Yunanlılara teslim etmeleri muhtemel görüldüğünden, Fransızların böyle bir teşebbüsü halinde onlara karşı da 55. tümen komutanlığının dikkatli bulunması bildirildi. (275)

Yunan taaruzunun başlamasıyla bölgedeki yerli Rumların kargaşa çıkarması ve düşmanla işbirliği yapmasından endişe edilmekte idi. Bunu önlemek gayesiyle de Temmuz ayı ortalarında

bazı tedbirler alındı.

16 Temmuz'da düşmanın Tekirdağı'na çıkması halinde halkın riayete mecbur olduğu hususlarla ilgili şu beyanname yayınlandı;

1- "Bu güne kadar kardeş gibi yaşayan Tekfurdağı ahalisi hangi millete mensup olursa olsun yekdiğerine asla kıyam veya düşman askerine muavenet suretiyle her türlü hareketi terk etmelidirler.

2- Düşmana muavenet veya ahali ve askere karşı müsella ve gayrı müsella kast ve vukuata müteşebbis olanlar bila muhakeme idam edileceklerdir.

3- Hanesinde harb silahı saklayanlar yahud kargaşa için silah atan veya infilaka sebep olanlar idam ile tecziye edileceklerdir.
(2 7 6)

C - I. Kolordunun Doğu Trakya'yı Savunma Planları

Bu tedbirler alınırken Yunanlıların Doğu Trakya'ya karşı girişecekleri istila hareketinin ne şekilde cereyan edebileceği ve savunmanın nasıl yapılacağı da planlanmaya başlandı. Düşmanın asıl kuvvetinin batıdan taarruz edeceği düşünölmekle beraber tali bir kuvvetin de Marmara sahillerine çıkarılması muhtemel görölüyordu.(277) 6 Haziran 1920'de Kolordu Kumandanı, Doğu Trakya'nın savunulması ile ilgili olarak birliklere; düşmanın durumu ve alınacak tertibat, kuvvetlerin bölümü, kolordu ihtiyatı ve batıdan yapılacak taarruz karşısında takip edilecek hareket tarzını ihtiva eden bir muharebe planı bildirdi.(278)

Bu plana göre, düşmanın batıdan yapacağı bir taarruza karşı, Edirne-Uzunköprü-İpsala mevkilerinde bir tahkimat grubu meydana getirilecekti. Güney'den yapılacak bir çıkarmaya karşı da, Keşan-Malkara-Gündüzlü-Çerkezköy hattının savunulmasının uygun olacağı düşünölmekle birlikte, bu hattı boydan boya tutacak kuvvet bulunmadığı için, bu hat üzerinde ancak belli başlı geçit yerlerinde biraz tahkimat yapıp bütün sahiller gözetlenecekti. Meriç kıyılarında düşman durdurulmaya çalışılacak, Hadımköy'ünden yapılacak bir taarruz karşısında 60.Tümen ve 55.Tümen oyalama muharebeleri yaparak Ergene'nin gerisine çekilecekti.

Eğer Yunanlılar, batıdan ve kıyıda çıkaracakları kıtalarla birlikte Hadımköy'ündeki taburlarıyla aynı zamanda güneyden taarruz edecek olurlarsa 55.Tümen'in Hayrabolu'da bulunacak

alayından faydalanılacaktı. Şayet Yunanlılar çıkarma yapmaz ve Hadımköy'ndeki taburları da savunmada kalır, düşman taarruzu yalnız batıdan yapılırsa, o zaman 55.Tümen kolordu ihtiyatı olarak Havsa-Babaeski bölgesine getirilecekti.(279)

Batıdan yapılacak taarruza karşı takip edilecek savunma planı da şöyle idi: Yunan kuvvetlerinin Edirne üzerine yüklenip Kırklareli istikametinde yapacağı bir taarruzla, Bulgaristan'la olan irtibatımızı keserek kuvvetlerimizi denizle Hadımköy'ndeki taburu arasına sıkıştırmayı düşünebilecekleri veya Uzunköprü-Lüleburgaz-Babeeski doğrultusunda ilerleyerek 60.Tümen'i kolordudan ayırarak kolorduyu parçalamak isteyebilecekleri gözönünde tutulmuştu.

Düşmanın bu iki harekettten birinde, aynı zamanda ikisinde hatta sahilden de ilerlemede başarılı olması halinde, Kolordu Ergene'nin kuzeyine çekilecekti. 60.Tümen Havsa-Süloğlu istikametinde, 55.Tümen Kırklareli istikâmetinde araziye karış karış müdafaa ederek çekilecekti.(280)

Yunan taarruzundan üç gün önce de (17 Temmuz 1920'de), Yunanlıların sahillerdeki Rum köylerine çeteciler göndererek onları teşkilatlandırıp kendiliğinden meydana gelmesi muhtemel bir işgale mani olmak gayesiyle de çıkarma yapacak düşmanın ateşle karşılaşmasına dair kolordu komutanlığı, 55. ve 60.Tümen komutanlarına şu emri verdi:

"Marmara kıyılarını icabı veçhile, gözetlemek ve Yunanlıların kıyılardaki Rum köylerine göndereceği bazı çetecilerin yapacağı teşkilat ve vereceği silahla kendiliğinden meydana gelecek bir Yunan işgaline mani olmak ve Yunanlıların kıyı üzerinde bu gibi yerlere uzatacakları eli yerinde kırmak ve Meriç ve Saros cephelerine de yardım edebilmek üzere;

1-60.Tümen Yeniköy'deki taburundan bir bölüğünü Şarköy'e gönderecektir.

2-55.Tümen, Malkara'daki taburunu Ganos-Mürefte kıyısına yaklaştıracaktır. Alay, makineli tüfek bölüğü ve bir taburuyla Hayrabolu'da kalacak, bir taburu da Malkara'da bulunacaktır.

Çorlu'daki alaydan bir bölük Ereğli çevresini tutacaktır. Çatalca'daki süvari müfrezesinin fırka karargahına aldırılması uygundur.

3-Kıyıdaki noktaları tutacak olan müfrezeler, Yunan çıkarmasını yakından menedecek surette, Rumların da hareketini

düşünerek tahkimat yapacaklardır. Düşman donanması ve kuvveti her ne olursa olsun, çıkarma mutlaka ateşle karşılanacak ve bu müfrezeler bu hususta her türlü fedakarlığı göze alacaklardır." (281)

Savunma planlarında da görüldüğü gibi, Türk kuvvetleri Bulgaristan'la irtibatın kesilmemesine dikkat etmiş, Bulgaristan herhangi bir tehlikeli durum anında sığınılacak bir bölge olarak görülmüştür. Böyle düşünülmesinin sebebi kanaatimizce boğazlar ve İstanbul çevresinin itilaf kuvvetlerince tutularak Anadolu ile Doğu Trakya'nın irtibatının kesilmiş olması idi. Nitekim 1920 Haziran'ında Bulgarlarla işbirliği ve onlardan destek sağlamak amacıyla Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden Şakir Bey(Kesebir) temaslarda bulunmuştu. Bulgarlar fiili yardım yapmamışlar, ancak "Yunanlılar'a karşı yapılacak savunmada lüzumunda Bulgaristan'a sığınacak olanlar hakkında iyi kabul gösterilebileceği"(282) vaadinde bulunmuşlardı.

C- DOĞU TRAKYA'NIN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİ VE I.KOLORDU'NUN BULGARİSTAN'A ÇEKİLMESİ

İtilaf devletlerinin kendilerine tanıdıkları hakları elde etmek için, Yunanlılar 22 Haziran 1920'de Batı Anadolu'da taarruza geçmişlerdi. Buna paralel olarak, Yunan Başbakanı Venizelos, 8 Temmuz 1920'de Doğu Trakya'nın işgalini de düşünmeye başladı. (283) Fakat Batı Trakya'daki Yunan ordusu komutanı, sadece meriç bölgesinden yapılacak bir taaruzun başarı ihtimalinin zayıf olduğunu; bu sebeple daha iki tümen verilerek hareketin bir çıkarma ile birleşik yapılmasını istemişti. (284)

Yunan Genelkurmay Başkanlığı'nın bu teklifi değerlendirip olumlu bulduğu anlaşılıyor. Batı Anadolu'da bulunan Yunanlıların İzmir Kolordusu'ndan bir tümen, önce Bandırmaya oradan Tekirdağ'a sevk edildi.(285) Böylece Doğu Trakya'ya yapılacak olan Yunan taarruzunun Marmara kıyılarına bir çıkarma ve batıdan kara taarruzu şeklinde planlandığı anlaşılmaktadır.

a- Yunan Taarruzu

19 Temmuz 1920'de Bandırma'da bulunan Yunan tümeni 17 vapur, bir zırhlı, bir İngiliz harp gemisi, dört Yunan muhribi ve bir uçak gemisinin refakatinde Ereğli ve Tekirdağ sahillerine nakledildi.(286)

Yunan taarruzu 20 Temmuz sabahı Tekirdağ'ın doğusunda ve Marmara Ereğlisi'nin batısında bulunan Çanta deresi, doğudaki, Sultan Çiftliği ile Tekirdağ Gaziler mevkiine asker çıkarma ile başladı.(287) Çıkarmaya İngiltere, üç savaş gemisi, dört destroyer ve bir uçak gemisiyle yardım ediyordu.(288) İngiliz uçak gemisinden kalkan uçaklar, Tekirdağ'ın kuzeyindeki mevzilerimizi havadan tehdit ediyordu.

Karaya çıkan İngiliz, Fransız ve Yunan askerlerine şiddetli bir topçu ateşi açıldı ise de, çıkarmaya mani olunamadı. Saat 11'e kadar Türk gözetleme postasını geriye atmış olan Yunan, İngiliz ve Fransız kuvvetleri, ağırlıklarıyla birlikte Tekirdağ'a çıkmış bulunuyorlardı.(289)

Bu durum karşısında 55.Tümen Komutanı, daha kuzeyde bir savunma hattı kurmak üzere piyade ve topçu birliklerinin Muratlı-Hayrabolu hattına çekilmesini emretti.(290) Öbür taraftan Sultan Çiftliği'ne çıkan Yunan kuvvetleri, Çorlu'ya doğru ilerlerken, Çorlu yolu üzerinde bulunan 168.Alay buradaki mevzileri tutamayarak dağıldı ve Yunanlılar akşama doğru Çorlu'yu işgal ettiler.(291)

Tekirdağ'dan çekilen kuvvetlerin önce Muratlı yolu üzerindeki Gündüzlü'de toplanması bildirildi. Bu çekiliş sırasında 171. alay'da dağılmalar görüldü. Bu çekilmeler sırasında silahların ve topların bir kısmı götürülemeyerek düşmanın eline geçmişti. Yerli Rumlar da, bu çekiliş sırasında Yunan askerleriyle işbirliği yaparak kuvvetlerimizi güç durumlarda bırakıyorlardı. (292) 55.Tümen'e bağlı Hayrabolu'daki 170. Alay'ın durumu daha kötü idi. Bu alaya bağlı bir tabur, (II.Tabur) Mürefte'ye giderken, Yunanlıların çıkarma yaptığı duyulunca kendiliğinden dağılmıştı. İngilizlerin bol paralar vererek savunma aleyhinde yaptırdıkları yıkıcı propagandalar tesirini göstermişti. (293) Yabancı propagandasına aldanan erler, birliklerinden firar etmişler, 1800 kişi olan 170.Piyade Alay'ının mevcudu

bin kişiye düşmüştü. Ayrıca 170.Alay'ın III.Taburu emir almadan kendiliğinden Lüleburgaz'a çekilip, subaylarını tevkif ettikten başka askerlik şubesi başkanları ile Müdafaa-i Hukuk Hey'eti azalarını da hırpalamışlardı.(294) Bu arada, halkın da askerlere yardımcı olacakları yerde, onlara cephe almaları dikkat çeken bir husustur. "Saray kazasında bazı vatandaşlar, oradaki süvari takımının silahlarını ve hayvanlarını almışlar ve müdafaaya taraftar olanları hapsedmişlerdi.(295)

168.Alay'ın dağılışı, 171.Alay'da görülen firarlar ve ahalinin tutumu gibi sebeplerle Gündüzlü'de savunmanın imkansızlığını gören 55.Tümen Komutanı, birliklerini Lüleburgaz'ın güneydoğusundaki Karıştıran'da toplayarak burada savunma yapmaya karar verdi. Tümen Komutanı ayrıca, durumdan kolorduyu haberdar edip, kolordu komutanına 60.Tümen birliklerinin acele Ergene'nin kuzeyine alınarak (60.Tümen Keşan-Mürefte-Malkara hattında bulunuyordu) Lüleburgaz-Hayrabolu mevzilerinin birlikte savunulmasını teklif etti.(296)

Bu şekilde Yunan taarruzunun ilk gününde 55.Tümen'e bağlı birlikler İngiliz ve Fransızların desteğindeki Yunan kuvvetlerine karşı başarılı olamamış, Tekirdağ ve Çorlu işgale uğramıştı.

Marmara Ereğlisi ve Tekirdağ'a Yunan çıkarmasının yapıldığı I.Kolordu Kumandanlığı tarafından haber alındığı zaman, 55.Tümen'e Çorlu-Gündüzlü hattını savunması, 60.Tümen'in, Uzunköprü demiryolu ile diğer köprüleri tahrip etmesi ve düşmanın hareketine ateşle karşılık vermesi ve 49.Tümen'in de Edirne-Karaağaç köprü başındaki düşman mevzilerini tahrip etmesi emredilmişti.(297)

Yukarıda açıklandığı şekilde 55.Tümen Tekirdağ ve Çorlu'nun savunmasında başarılı olamadılar. 60.Tümen'in topçuları da köprüleri kısmen tahrip edebildi.

İstanbul hükümeti, memleketin diğer bölgelerindeki işgaller gibi Doğu Trakya'nın işgalini de normal bir hadiseymiş gibi görmek temayülünde idi. I.Kolordu Kumandanı'nın, 20 Temmuz 1920'de Yunanlıların Marmara kıyılarında Ereğli'yi bombardıman edip, Tekirdağ'a çıkarma yaptıkları ve çarpışmaların başladığını bildiren raporuna, İstanbul'un verdiği cevap, hükümetin düşüncesini anlamamıza yardımcı olacak mahiyettedir. Damat Ferid Paşa, Kolordu Kumandanı'na

verdiği cevapta; Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından konferans kararlarına göre işgal edildiğini, beyhude kan dökülmemesini ve muharebeden vazgeçilmesini tavsiye ediyordu. (298) Bu telgrafın kolorduya ulaşp ulaşmadığı bilinmemektedir. 55.Tümen'e bağlı birliklerin ve ahalinin savunmaya taraftar olmamalarını biraz da hükümetin genel tutumuna bağlamak lazımdır. Ancak düşman yurda girip mukaddes sayılan değerler tahlikeye girdiği zaman bunları korumak için mutlaka bir yerden emir alınması gerekmez. Böyle anlarda alınan kararlar hayati bir önem taşır. Bundan beş yıl önce Mustafa Kemal Paşa'nın 19.Tümen Komutanı iken Çanakkale'de emir almadan Arıburnu'na çıkan düşmanı durdurmak için harekete geçtiğini ve Çanakkale'yi kurtardığını belirtmek faydalı olacaktır. Aynı basireti gösteremeyen 55.Tümen'in birlikleri telafisi mümkün olmayan zarara sebep olmuşlardır.

20 Temmuz 1920 akşamı 55.Tümen'in mevcutları Karıştıran'a çekilmeye çalışıyordu. 55.Tümen'in çekilişi, Uzunköprü cephesindeki 60.Tümeni de müşkül durumda bırakmıştı. Bu tehlikeli durum karşısında Kolordu Komutanı 60.Tümen'e bağlı Keşan grubunun Ergene'nin kuzeyine alınmasını emretti.(299)

Yunan taarruzunun ikinci gününde 60.Tümen'in bulunduğu Uzunköprü cephesinde karşılıklı topçu ateşlerinden başka ciddi bir çatışma olmadı. Fakat 49.Tümen'in bulunduğu Karağaç cephesinde şiddetli muharebeler yapıldı. Öğle vakti Yunan topçusunun Türk mevzilerini topa tutmasıyla başlayan çatışma geç saatlere kadar devam etti. Baskın şeklinde gelişen düşman taarruzu 154.Piyade Alay Komutanı'nın yerinde müdahalesi ve şahsi gayretiyle durduruldu. Ağır zayıat veren Yunanlılar geri çekilmek zorunda kaldılar.(300)

22 Temmuz'da Karıştıran'da toplanabilmiş olan 55.Tümen birliklerine Yunan saldırısı devam etti. Yüksek ateş gücüne sahip düşman taarruzu karşısında zaten morali bozuk olan birlikler dağıldı. Karanlığın da basmasından istifade eden erler köylerine gittiler. Geri kalan birlikler, geceleyin Lüleburgaz'a çekildi.(301) Çok miktarda askeri malzeme düşmanın eline geçti. 55.Tümen'in Karıştıran'dan perişen bir şekilde çekilmesi, buradaki savunma teşebbüsünü de yıkmıştı. Lüleburgaz'a gelen birliklerin mevcudu çok az kalmıştı. Bu

kuvvetler daha sonra Babaeski'ye çekildiler. Bu gelişmelerden sonra 55.Tümen'in işe yaramaz hale geldiğini gören Kolordu Kumandanlığı, 49. ve 60.tümenlerden alınacak kuvvetlerle Babaeski sırtlarında Yunan kuvvetlerinin karşılanmasına karar verdi.(302) Bunu gerçekleştirmek için ahalinin imkânlarından da faydalanılması düşünüldü. Askerler ahalinin elinde bulunan arabalarla taşınacaktı. Önce Edirne bölgesinden 49.Tümen'e bağlı155.Alay Babaeski bölgesine sevk edildi. Kolordu Komutanı 60.Tümen Komutanı'na topçu ile takviyeli piyade alayının Uzunköprü'den acele olarak yola çıkarılmasını ve Alpullu batısında düşmanın karşılanmasını emretti. (303) Ayrıca Bulgar sınırındaki 545.Hudut Taburu'nun, Kırklareli bölgesinde toplanıp Babaeski'ye hareketi emredildi. Hudut taburu kolordunun emrini dinlemeyip Babaeski'ye gitmedi. Hatta taburun erleri dağılarak çapulculuk ve soygunculuk yaparak birliklerin durumunu sarsmıştır.

23 Temmuz sabahı Kolordu Komutanı Muhiddin Bey ile Kolordu Kurmay Başkanı, Babaeski'ye giderek durumu yerinde görüp savunma tedbirlerini incelediler. Buradaki incelemelerden sonra Kolordu Komutanı ile Kurmay Başkanı, Sazlıdere'ye taşınmış olan Kolordu Karargahı'na döndüler. Cafer Tayyar Paşa da, karargaha gelip karanlık bastıktan sonra Havsa'ya gitti.

1.Kolordu bu hazırlıkları yapmaya çalışırken, Tekirdağ bölgesine çıkan Yunan kuvvetlerinin bir kısmı Hayrabolu'ya doğru ilerleyerek burayı işgal edip, 23 Temmuz öğleden sonra Alpullu'ya ulaşmıştı. 22-23 Temmuz gecesini Lüleburgaz'da geçiren Yunanlılar'ın İzmir Tümeni'ne bağlı kuvvetler de 23 Temmuz'dan itibaren Babaeski'ye yönelmişlerdi.(304)

Bu şekilde Yunanlılar, biri Lüleburgaz'dan diğeri de güneyden Hayrabolu üzerinden Ergene vadisine doğru iki koldan ilerlemeye başladılar. Yunanlıların birdenbire başlayan şiddetli topçu ateşi karşısında, Babaeski'nin doğusundaki birliklerle, Alpullu civarındaki kuvvetler savaşımadan Havsa'nın doğusuna çekildiler. (305) Bu durum, Havsa'da bulunan Cafer Tayyar Bey'e anlatıldı. Resmi görevi olmamakla birlikte, milli kumandan ilan edilmiş olan Cafer Tayyar Paşa, yanına bir subayla birkaç atlı alıp keşif için düşman istikametine gitti. Fakat bir daha dönmedi. Cafer Tayyar Bey, 27 Temmuz'da Yunanlılar tarafından esir edilip Atina'ya

gönderilmiştir.(305)

Babaeski ve Alpullu'nun düşmesiyle Yunanlılar Doğu Trakya'nın büyük bir kısmını işgal etmiş oluyorlardı. Bundan sonra Edirne ve Uzunköprü'de bulunan 49. ve 60.tümenlerin gerisine uzanarak Kırklareli'ni de işgal edip Bulgaristan'a geçişi engellemeyi düşündükleri anlaşılıyor. Yunanlıların bundan sonra süratle ilerleyerek Kırklareli'ni işgal etmelerini Kolordu Komutanlığı böyle değerlendirmişti.(306)

b-1.Kolordu'nun Bulgaristan'a Çekilmesi

Babaeski'nin Yunanlıların eline geçmesi, Uzunköprü'deki 60.Tümen'le Edirne cephesini müdafaa eden 49.Tümen birliklerinin durumunu kritik bir hale getirmişti. Bu kuvvetlerin iki ateş arasında kalıp toptan esir veya imha edilmelerini önlemek gayesiyle Kolordu Komutanı 23 Temmuz akşamı tümenlere verdiği emirde, düşmanın Alpullu'dan yaptığı bir taarruzla, 55.Tümen'in kalan kuvvetleri ile bunları takviye için gönderilen kuvvetlerden meydana gelen ve Şark Müfrezesi adı verilen birlikleri Babaeski'nin batısına çekilmeye mecbur ettiğini, bu durumda 60.Tümen'in Uzunköprü'de zayıf bir alay bıraktıktan sonra Sazlıdere ve Havsa'ya, 49.Tümen'in de Hanlıyenice'nin kuzeyine çekilmesini emretti.(307) Bu arada, Kırklareli'nin Yunanlıların eline geçmesi üzerine, Kolordu Komutanı en son çare olarak düşünülen Bulgaristan'a çekilme yolunun açık tutulmasını sağlamak gayesiyle birliklere yeni bir emir gönderdi. Bunda özetle:

"55.Tümen birlikleri Hasköy istikâmetinde çekilmektedirler. Düşman Kırklareli'ni işgal etmiştir. Buradaki hudut taburu Bulgaristan'a geçmiştir. Kırklareli bölgesindeki düşmanın Sazlıdere istikametinde göndereceği kuvvetler yollarımızı kesebilir. 60.Tümen bunu önleyecek ve kolordunun çekilmesini emniyet altına alacaktır." deniyordu. (308)

Çekilme emrine uygun olarak 60.Tümen'in büyük bir kısmı gece yapılan hızlı bir yürüyüşle 24 Temmuz sabahı kolordu karargahının bulunduğu Sazlıdere'ye ulaştı. Tümenin hareketi sırasında, bölge halkından olan ikmal erlerinin çoğunun geceleyin kaçtıkları anlaşıldı.(309) Karargâha ulaşanların

çoğu topçu ve makinelı tüfek birlikleriydi. Askeri birliklerin çekilmesi halkta da bir panik meydana getirmiş, bunlar da perişan bir vaziyette çekilmeye başlamışlardı. şark Müfrezesi de 24 Temmuz sabahı Hasköy'e gelip, buradan da Süloğlu istikametine çekildi.

Kolordu Kumandanlığı'nın 23 Temmuz tarihli geri çekilme emrinin Edirne'de bulunan 49.Tümen'e ulaşmadığı anlaşılıyor. 60.Tümen birlikleri ile şark Müfrezesi 24 Temmuz sabahı bildirilen yerlere geldikleri halde 49.Tümen birliklerinden haber alınamamıştı. 24 Temmuz'da Edirne'de Yunanlılar'la savaş devam ediyordu. (310) Burada 49.Tümen mukavemete devam ederken, şehir ileri gelenleri, Yunanlılara müracaat etmişlerdi. Kolordu Kurmay Başkanı Abdurrahman Nafiz Bey, 24 Temmuz günü akşama doğru 49.Tümen Komutanı şükrü Naili Bey'i arayıp tümenin durumunu sorduğu zaman, Belediye Reisi şevket Bey'in başkanlığında Türk, Ermeni, Rum ve Yahudi ileri gelenlerinden mürekkep bir hey'etin muharebenin kesilmesi için, Karaağaç'ta Yunan kumandanı'na müracaat ettiğini öğrendi. (311)

24 Temmuz akşamı 55.Tümen'in kalıntıları Taşlı Müsellim'de, 60.Tümen'in dağılmayan kuvvetleri Lalapaşa'da, 49.Tümen de Edirne'de bulunuyordu. 55. ve 60. tmenlerdeki erlerin çoğunun firar ederek silahlarıyla köylerine dağılmaları sebebiyle, yeni bir muharebe imknsız hale gelmişti. Bu şartlar altında, kolordunun bütün birlikleriyle tarafsız bir ülke durumunda olan Bulgaristan'a geçirilmesinin en uygun yol olarak görüldüğü anlaşılıyor. Bu maksatla Bulgar hudut görevlileri ile temasa geçilerek, kolordu birliklerinin hududu nereden geçecekleri haber verildi. Kolordu Kumandanlığı aynı zamanda 25 Temmuz'dan itibaren şark Müfrezesi'nin Taşlı Müsellim'in kuzeyindeki hudut kapısından Büyük Derbend'e, 60.Tümen'in Hanlıyenice zerinden Büyük Derbend'e, 49.Tümen'in Doğanca zerinden Mustafapaşa'ya gireceklerini tümenlere bildirdi. (312) 49.Tümen'e bu emrin de ulaşmadığı anlaşılıyor. Bu tmene Mustafapaşa'ya girmesi emredildiği halde 24-25 Temmuz gecesi Lalapaşa'ya doğru yürüyerek Büyük Derbend'e gelmişti. 49.Tümen'in çekilmesi zerine 25 Temmuz'da Yunanlılar Edirne'yi işgal ettiler. Işgalden sonra da birliklerimizin çekilme hattını kesmek için Edirne'nin doğusunda tertibat aldılar. Fakat bu

zamana kadar 49.Tümen Bulgaristan hududuna varmıştı.
(313)

Askeri birlikler çekilirken, bir Yunan katliamından haklı olarak endişe eden sivil halkın da Bulgaristan'a geçmek için sınıra yığılması durumu oldukça zorlaştırmakta idi. Bulgarlar'ın 25 Temmuz günü öğleye doğru geçiş izni vermeleriyle geçiş başladı. Böylece 20 Temmuz 1920'den beri devam eden savaş, halkın savunma için teşkilatlandırılmaması ve savunma arazisinin darlığı gibi sebeplerle I.Kolordu'nun üç tümeniyle birlikte Bulgaristan'a geçmesiyle sonuçlanıyordu. Bulgaristan'a 700 subay ve askeri memur, 4 bin er ve astsubay, 200 kadar sivil devlet memuru, 10 bin kadar göçmen, 3 bin piyade tüfeği, 30 makineli tüfek, 31 değişik cins, çap ve modelde top, 1147 hayvan ve bir kısım araba geçmiştir.(314)

25 Temmuz'da Edirne'nin işgalinden sonra Yunan ilerleyişi devam etti. 26 Temmuz'da Sarayköy, İpsala, Vize ve Demirköy işgale uğradı. Kırklareli'nde 10 subay ile 173 er Yunanlılar'a esir düştü. Aynı gün Yunan Kralı Aleksandr Edirne'ye girdi. (315) 28 Temmuz'da Edirne'deki Yunan Yüksek Komiseri bir bildiri yayınlayarak, Edirne'nin bir Yunan şehri olduğunu bildiriyordu. Enez de işgal edilip Kırklareli'ne bir Yunan tugayı girdi.(316)

V.BÖLÜM:

YUNAN İŞGALİNDEN MUDANYA MÜTAREKESİNEKADAR DOĞU TRAKYA

A- SÉVRES ANDLAŞMASI VE DOĞU TRAKYA'NIN YUNANİSTAN'A BIRAKILMASI

Mondros Mütarekesi'nden sonra müttefikler Osmanlı Devleti'nin temsilcilerini görüşlerini almak üzere Paris Barış Konferansı'na davet etmişlerdi. Osmanlı Devleti, Damat Ferit Paşa başkanlığında bir heyet gönderdi. Damat Ferit Paşa, konferansa Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki toprakları, Asya'nın Türk kısımları ve Arabistan'la ilgili görüşlerini bildiren bir beyanat vermişti. Burada Türk istekleri şu şekilde açıklanmaktaydı:

"a) Trakya: Avrupa'nın bu kısmında devamlı bir barışın muhafazası Edirne şehrine karşı girişilmesi muhtemel bir saldırıyı bertaraf edebilecek bir sınıra malik olunmasına bağlıdır. Osmanlı Devleti'nin başşehri İstanbul'un korunabilmesi, ancak buna bağlıdır. Wilson ilkelerine uygun olarak ve iktisadi sebeplerle Edirne'nin kuzeyindeki ve batısındaki bölgeler, mutlak bir Türk çoğunluğu ile meskun olduklarından, Osmanlı sınırları içine dahil edilmelidir. Bu husus esasın 1878 Berlin Kongresi'nde de Londra Hükümeti ile Rus temsilcileri arasında müzakere konusu olmuş, uzun ve titiz müzakerelerden sonra meselenin, Karadeniz üzerindeki Siton'dan Demirhan ve Mustafapaşa istikametinde içerilere uzanan ve Kara Balkanlar'da sona eren bir hattın sınır olarak kabul edilmesi suretiyle çözümlenmesinde mutabık kalınmıştı.

Kuçeva noktasında yeni sınır karası mecrasını takiben Balkan Yarımadası kıyısındaki Kavala'nın batısındaki ağızına kadar uzanıyordu.

b) Küçük Asya(Anadolu): Kuzeyde Karadeniz, doğuda Musul, Diyarbekt vilayetleri ve Adana'nın bir kısmı dahil Akdeniz'e kadar; savaş öncesi Türk-Rus sınırı

c) Adalar: Osmanlı kıyıları yakınındaki adalar kıyının devamından başka birşey değildir. Tarihî ve iktisadi bakımdan ülkeye bağlı olduklarından muhtemel kaçakçılık ve sızmalara karşı sahilin savunmasını temin için Osmanlı hakimiyetinde kalmalıdır.

d) Ermenistan: Müttefik devletler, Erivan'da kurulan Ermeni Cumhuriyeti'ni tanımak üzere olurlarsa, Osmanlı heyeti sınırların tashihi konusunda müzakereler yapılmasını mümkün addetmektedir. Osmanlı heyeti ayrıca yeni cumhuriyete yerleşmek üzere vatanlarını terketmek isteyen Ermenilere her türlü kolaylığı göstermeyi taahhüt eder.

e) Arabistan: Türkçe konuşulan bölgelerin ötesinde kalan bütün bölgeler, Suriye, Filistin, Hicaz, Yemen, ve Irak tek kelimeyle savaştan önce Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünün bir parçasını teşkil eden Arap bölgeleri, Osmanlı hakimiyeti altında geniş bir muhtariyetten istifade edeceklerdir." (317) Türk heyeti Wilson prensiplerine dayanarak böyle bir talepte bulunmuştu. Ancak müttefikler 25 Haziran 1919'da verdikleri cevapta, "Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da Türk hakimiyetinin yerleştiği bir memlekette maddi zenginliğin azalmadığı ve kültür seviyesinin düşmediği görülmemiştir. Avrupa'daki Hristiyanlar arasında olsun veya Suriye, Arabistan veya Afrika Müslümanları arasında olsun, Türkler girdiği her yeri tahrip etmiştir." (318) demek suretiyle sadece o günkü durumun değil, geçmişteki olayların da hesabını sormak niyetinde olduklarını göstermişlerdi. İki gün sonra da Osmanlı heyetini konferansı terke davet ederek, Osmanlı İmparatorluğu'na uygulanacak barış andlaşmasının esaslarını tespit etmek üzere uzun sürecek çalışmalara başlamışlardı.

Bunlardan birincisi Lord Curzon'un baskıları sonucunda 12 Şubat 1920'de toplanan Birinci Londra Konferansı idi. Birinci Londra Konferansı'na Fransız Başbakanı Millerand, İtalyan Başbakanı Signor Nitti katılmış, Lloyd George başkanlık

etmiştir. Konferansı sunulan Fransız barış teklifinde, İstanbul ve Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki sınırları hakkında şu görüşler yer alıyordu:

"İstanbul Türk Devleti'nin başşehri olarak bırakılacaksa, boğazlarda güvenliği sağlamak üzere müttefiklerarası bir kuvvet askeri uzmanlar tarafından tespit edilecek noktaları işgal edecek, İstanbul'da padişahın muhafız birlikleri dışında asker bulunmayacak, Türkiye'nin Avrupa'daki sınırları Çatalca'dan öteye gitmeyecek, Çatalca'ya kadar Trakya tazminat olarak Yunanistan'a bırakılacak."(319)

14 Şubat 1920'deki İngiliz mukabil muhtırasında ise, Türkiye'nin Avrupa'daki durumu hakkında, "Padişah İstanbul'da bırakılmalıdır, Edirne ili ve boğazların kuzeyindeki Türk toprakları konusunda bu bölge ne olacaktır? Yunanistan'a mı bırakılacaktır ? bu takdirde hudutları nasıl çizilecektir?"(320) deniyordu. Konferans boyunca İngilizler, Türklerin İstanbul'dan çıkarılmasında ısrar etti ise de, Fransa ve İtalya'nın itirazlarıyla bundan vazgeçmez zorunda kalmışlardı. Ancak, Fransızların Güneydoğu Anadolu'da yenilgiye uğrayıp bölgeyi boşaltmak zorunda kalmaları, müttefiklerin fikirlerinde değişiklik meydana getirmişti. Onlar bölgedeki olayların İstanbul'dan idare edildiği gerekçesiyle 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal ettiler. İstanbul'un işgali ile Türklere bir gözdağı verilerek, ağır antlaşma şartlarını kabul etmelerinin kolaylaşacağı düşüncesi de hakimdi. Ancak durum, müttefiklerin düşündüklerinin tam tersi olup İstanbul'dan kaçmak zorunda kalan pek çok devlet adamının katılmasıyla milli mücadele güçlenmiş, direnme azmi daha artmıştır.

Birinci Londra Konferansı'nda bir karara varamayan müttefikler, 18-26 Nisan 1920 tarihleri arasında yapılan San Remo Konferansı'nda tekrar biraraya geldiler. Bu konferansta, Osmanlı Devleti'yle ilgili kararlar verilecek olmasına rağmen, müttefikler, Türklerin görüşünü almak lüzumunu dahi hissetmemişlerdir. Bundan da onların adil bir barış yapmak değil, kendi şartlarını zorla kabul ettirmek niyetinde oldukları anlaşılıyordu. Nitekim Türk diplomatı Galip Kemali Bey'in(Söylemezoğlu) 23 Nisan 1920'de konferansa bir muhtıra gönderip "resmi istatistiklerle İzmir, Adana, Trabzon, Erzurum, Bitlis ve Trakya'da kahir

ekseriyetin Türk ve Müslüman olduğunu ispat ederek" Türk milletinin galip devletlerden adil bir karar beklediğini belirtmesine rağmen, (321) bu talebi dikkate alınmamıştı. Bununla birlikte, Batı Anadolu ile bütün Doğu Trakya'nın Yunanistan'a bırakılmasından rahatsız olan İtalya, San Remo Konferansı'nda Türkiye'nin Avrupa'daki sınırlarının çizilmesinde müttefiklerinin fikrine muhalefet etmekte idi.

İtalyan Başbakanı Signor Nitti, sınırın Çatalca'dan geçmesiyle Marmara Denizi'ni çevreleyen bölgenin bir bölümünün Yunanistan'a bırakılması halinde boğazların güvenliğinin kontrolünün sağlanamayacağını söylemişti. Bölgeyi Yunanistan'a kazandırmayı düşünen Lloyd George, Signor Nitti'nin sınırın Çatalca hattından geçmesine itirazını özetle şöyle cevaplandırmıştı:

"Çatalca'nın sınır olmasına karşı ileri sürülen tercih nedir? Nüfusun çoğunluğu Türk değilken, bütün Trakya Türklere mi bırakılmalıydı? Böyle bir hal şekli, Yunanistan ve Bulgaristan ile uyuşmazlık yaratır, bu da bölgede yeni bir çatışmaya yol açardı. Midye-Enez hattı tabii bir savunma hattı olmayıp, Çatalca kısa ve savunulabilir bir hattır. Midye-Enez hattı nüfus dağılışı bakımından da uygun değildi. Bütün etrafı Yunanistan'a verilirken, Edirne Türklere bırakılamazdı."

(3 2 2)

Signor Nitti, Lloyd George'un nüfusla ilgili sözlerinin sıhhatli olmadığını ve Türklerin andlaşmaya konacak ağır şartları kabul etmeyecekleri hususunda itirazda bulunup ısrar etti ise de, Konsey'in Trakya sınırının Çatalca'nın biraz ilerisinden geçmesini kararlaştırmasına engel olamadı. Yapılan görüşmeler sonunda, Trakya için varılan karar şöyle idi:

- "Terkos Gölü dahil, Çatalca hattı doğusu, Türkiye'ye ait olacaktır. Edirne'nin belediye idaresinin düzenlenmesi, kutsal yerler Türk cemaati tarafından idare edilmek şartıyla, altı ay içerisinde gerçekleştirilecektir. Çatalca hattının batı ve kuzeyinde kalan topraklar, Gelibolu Yarımadası da dahil olmak üzere Yunanistan'a bırakılacaktır."-(323)

Müttefikler, 1920 Mayıs'ında Türkiye ile yapılacak barış andlaşmasının şartlarında mutabakata vardılar. Bu şartlar özetle şöyle idi:

"-Irak ve Filistin'de İngiliz, Suriye'de bir Fransız mandası kuruluyor, Güney ve Güneydoğu Anadolu'da Anadolu içlerine

doğru uzanan İtalyan ve Fransız nüfuz bölgeleri meydana getiriliyor, İngilizlerin himayesi altında bir Kürdistan teşkil ediliyor, altı vilayet (Vilayat-ı sitte) dahil Doğu Anadolu Ermenileri veriliyordu. İzmir ile Batı Trakya ve Doğu Trakya'nın büyük bir kısmı Yunanlılar'a bırakılıyor, İstanbul ve boğazlar milletlerarası kontrole tabi tutuluyordu.-"

San Remo Konferansı'nda alınan kararları bildirmek üzere müttefikler, Türk barış hey'etini Paris'e davet ettiler. 10 Mayıs'ta bir defa daha gözden geçirilen konferans kararları 11 Mayıs'ta Türk hey'eti Başkanı Tefvik Paşa'ya Fransız Dışişleri Bakanı Millerand tarafından tebliğ edilip bir ay müsaade verildiği bildirildi. Kendisini delege tayin ettirerek Paris'e giden Damat Ferit Paşa dahi, bu ağır şartlar karşısında hayal kırıklığına uğramıştı. Osmanlı Hükümeti, barış andlaşmasıyla ilgili görüşlerini 25 Haziran ve 8 Temmuz tarihlerinde konseye sunulan iki notada belirtti.(324) Ancak kararlarından taviz vermek niyetinde olmayan müttefikler, 27 Temmuz akşamına kadar zaman tanıdıklarını bildirdiler. Bu arada, müttefikler barış şartlarını zorla kabul ettirmek gayesiyle, Yunan ordusunun yukarıda işaret edildiği gibi, 22 Haziran'da Batı Anadolu'da ilerlemesine de müsaade etmişlerdi.

Osmanlı Hükümeti şartların değiştirilemeyeceğini anlayınca, 20 Temmuz'da andlaşmanın izma edilmesini tavsiyeye karar verdi. 22 Temmuz 1920'de saltanat şûrası toplanarak konu görüşüldü. Şûraya katılanlardan Topçu Feriki Rıza Paşa dışındakiler, hükümetin tavsiyesine uyarak andlaşmanın imzalanmasını kabul edip, böylelikle bir bakıma Osmanlı Devleti'nin yıkılması kararını da tasdik ettiler.

10 Ağustos 1920'de imzalanan Sévres Andlaşması ile Türk toprakları paylaşılarak, Türk devletinin bütün denizlerle bağlantısı kesilip Türklere sadece İç Anadolu bırakılıyordu. Andlaşmayla bütün Trakya Yunanistan'a bırakıldı. Bu andlaşma ile Türk-Yunan sınırı şu şekilde çiziliyordu:

"Yalıköy'ün (Podima) aşağı-yukarı 7 kilometre kuzeybatısında bulunan Büyük Dere'nin ağzında Karadeniz üzerinde seçilecek bir noktadan başlayarak, güneybatıya doğru ve Istranca Dere havzası sınırlarının en kuzeybatı noktasına kadar (Istranca'nın aşağı-yukarı 8 kilometre kuzeybatısında bulunan nokta) Kaplıca Dağ ile Üçpınar Tepesi noktalarından geçmek üzere arazi üzerinde tespit edilecek bir çizgi; oradan

güney, güneydoğu doğrultusunda ve Sinekli demiryolu istasyonunun aşağı yukarı 1 kilometre batısında, Çorlu-Çatalca üzerinde seçilecek bir noktaya kadar ve Istranca Dere havzasının batı sınırını izleyen bir çizgi; oradan güneydoğuya doğru ve kuzeydoğuda Büyük Çekmece Gölü'ne akan ırmaklar havzalarıyla, güneybatıda doğrudan doğruya Marmara Denizi'ne dökülen ırmakların havzası arasındaki su bölümü çizgisi üzerinde Fener ve Kurfalı arasında seçilecek bir noktaya kadar, oradan da Sinekli'nin güneyinden geçmek üzere arazi üzerinde tespit edilecek bir çizgi; oradan güneydoğuya doğru ve Kalikratia'nın aşağı yukarı 1 kilometre güneybatısında Marmara Denizi üzerinde seçilecek bir noktaya kadar: Yukarıda tamamlanan su bölümü çizgisini izleyen bir çizgi."(325)

Görülüyor ki, 1920 Temmuz'unda Yunanlılar'ın işgal ettikleri Trakya toprakları, Sevres Andlaşması ile onlara bırakılmak suretiyle haksız bir harekete meşruluk kazandırılmaya çalışılıyordu. Ancak, bu andlaşmanın onaylanmaması sonucu, bu durum hiçbir zaman hukuki bir geçerlilik kazanmamıştır.

B- YUNANLILAR'IN TÜRKLERİ SİNDİRME VE DOĞU TRAKYA'YA YERLEŞME FAALİYETLERİ

Daha Mondros Mütarekesinden sonra Doğu Trakya'ya yerleştirilmiş olan Yunan taburu burada Türkler'e karşı çok insafsız davranmıştı. Yedi ay zarfında 1200 Türk öldürülmüştü. (326) Trakya'nın işgalinden sonra işgalci Yunanlılar Türkleri korkunç bir yıldırma faaliyetinine girişmişlerdir. Bu hareketler çeşitli şekillerde yapıyordu. Türklerin evlerini basan, mallarını yağmalayan Yunanlılar, İngiliz Fransız ve İtalyan subay üniformaları giyip, kendilerini tarafsız tahkik eheyeti olarak tanıtarak halkın şikayeti olup olmadığını sorduktan sonra şikayetçi olanları tutukluyorlardı. (327)

Lalapaşa ve köylerinde, baskılar sebebiyle Bulgaristan ve İstanbul'a giden erkeklerin aileleri türlü işkencelere maruz kalmışlardır. Türklerin malları gasbedilerek Rumlara verilmekte idi. 1921 Nisanında Hayrabolu'nun Doğancalı

köyünden Ali Bey ve oğlu ile Arif Ağa'nın koyunları zorla alınarak Işıklı köyünden Yorgi Ayostol'e verilmişti. (328) Türk ahali bu gibi baskı metodları ile yerlerinden uzaklaştırılmaya çalışılıyordu. Yerlerini terk etmeyen köylülerin yaşadığı köyler toptan imha edilmekte idi. 1921 Martında Hayrabolu'ya bağlı 500 haneli Çerkez Müsellem köyü ateşe verilmiş, kaçmaya çalışanlar süngülerle ateşe sürülüp yakılmışlardır. (329) Yunanlılar Türkleri yerlerinden uzaklaştırarak, başta Kafkasya olmak üzere çeşitli yerlerden Rum göçmenler getirerek, bölgenin etnik yapısını değiştirmeyi düşünüyorlardı. 1921'de sadece Tekirdağı dahilinde 60 Türk köyü baskı ve işkenceler sebebiyle boşalmıştı. Yunanistan bu politikasına işgal süresince devam etmiş olup 1922 yılı ortalarına kadar, Doğu Trakya'ya 50.000'den fazla Kafkasyalı Rum'u getirip yerleştirmişti. (330)

Sevres andlaşmasından sonra Yunanistan Doğu ve Batı Trakya ile İmroz ve Bozcaada'yı Trakya Umumi valiliği adıyla kurduğu bir idari birime bağlayarak teşkilatlanmayı da tamamlamaya çalışmıştır. Merkezi Edirne'de bulunan Trakya Umumi valiliği Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Gelibolu, Meriç Rodop sancaklarına ayrılmıştı. Edirne sancağı, Edirne, Karaağaç, Lalapaşa, Uzunköprü, Havsa; Kırklareli sancağı, Kırklareli, Pınarhisar, Demirköy, Babaeski, Vize, Lüleburgaz, Saray; Tekirdağ sancağı, Tekirdağ, Hayrabolu, Malkara, Çorlu, Mürefte, Silivri; Meriç sancağı, Dedeağaç Sofulu, Dimetoka, İpsala, Enez; Gelibolu sancağı, Şarköy, Keşan, Maydos; Rodop sancağı da, Gümölcine ve İskeçe kazalarından meydana geliyordu. (331)

Bu zorlamalarla Yunanlılar Doğu Trakya'da yerleşmeye çalışmalarına rağmen bölgedeki Türk varlığından sonra derece tedirgin idiler. Nitekim belediye seçimlerinde, Trakya hariç tutulmuş, Trakya'da mahalli idareciler Yunan hükümeti tarafından tayin olunmuşlardı. (332) Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin işgalden sonra da T.B.M.M.'nin desteğinde faaliyetlerini sürdürmesi, Yunan idaresinin burada kökleşmesini engellemiştir.

C - İŞGALDEN SONRA TRAKYA - PAŞAELİ MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ'NİN DOĞU TRAKYA İLE İLGİLİ FAALİYETLERİ

Yunan işgali sebebiyle Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin yönetim kadrosu, Trakya dışına gitmek mecburiyetinde kalmışlardı. Bunlardan bir kısmı Bulgaristan'a giderken, bir kısmı İstanbul'a, bir kısmı da Anadolu'ya geçerek T.B.M.Meclisi hükümeti ile çalışmaya başladılar. Trakya davasının başarıya ulaşması için, bu dağınıklık giderilmek suretiyle bir koordinasyon'a ihtiyaç vardı. Bulgaristan'da bulunan Cemiyet üyeleri ile Ankara'nın temasını, işgalden önce ve işgalden sonra, Ankara'da ve Trakya'da kendilerine itimad edilen, aynı zamanda büyük nüfuzları olan, Şakir (Kesebir) ve Kasım Efendi'nin sağladığı anlaşıyor. Önce Şakir Bey Ekrem (Demiray) Bey ile birlikte Ankara'ya gittiler. (333) Burada Mustafa Kemal Paşa ve Erkânıharbiye-i Umumiye reisi Fevzi Paşa (Çakmak) ile görüşerek Trakya'nın durumu hakkında bilgi verip Trakya'da yapılacak işlerle ilgili talimat istediler. Bu arada Cemiyetin Bulgaristan'daki üyeleri arasında Trakya'nın istiklâli veya muhtariyeti fikri uyanmaya başlamıştı. Ancak Ankara, Trakya konusunda baştan beri tesbit ettiği hedefleri gerçekleştirmek kararındaydı. Şakir Bey ve Ekrem Bey'e şu talimat verilmişti:

1- İstanbul'da Trakya davasını yürütmek için yapılacak teşkilat ve propaganda

2- İşgal altında olan Trakya topraklarında yapılması mutasavver (tasarlanmış) teşkilât.

3- Bulgaristan'da yapılması ve idamesi mühim olan teşkilat. (334)

Bulgaristan'da bulunan cemiyet üyeleri, Şakir Bey'le, Ekrem Bey'in Ankara'ya gittiklerini duymuşlar, İstanbul'da bulunan Cemiyetin merkez heyeti üyelerinden Süleyman Faik Bey'e mektup yazarak durum hakkında bilgi istemişlerdi. Trakya hakkında Ankara hükümetinin fikrinin ne olduğu ve Trakya'lıların Anadolu'daki harekete nasıl yardımcı olabilecekleri de soruluyordu. (335) Diğer taraftan Sofya ve Kızanlık'taki Trakya'lılar arasında yapılan yazışmalar,

Trakya'nın Yunan işgal felaketinden başka Bulgar tehdidi altında olduğunu da gösteriyordu. Bulgarlar buradaki Trakyalılara Trakya'nın istikali için birlikte çalışmayı teklif etmişlerdi ve bazı cemiyet üyeleri tarafından bu teklif kabul görmüş gibiydi. (336) Halbuki Trakya'nın muhtariyeti ve istiklali fikri Milli dava'ya ters düşüyordu.

Trakya Paşaeli Cemiyeti üyeleri şimdilik kararsız bir vaziyette iken millî mücadelenin başından itibaren Trakya davasını milli davanın ayrılmaz bir parçası olarak gören Mustafa Kemal Paşa, meseleyi daha yakından takip etmeye başlamıştır. 14 Aralık 1920 tarihli Trakya-Paşaeli cemiyetine hitaben yazılan aşağıdaki mektup bunun ilk müşahhas örneği idi.

" Hadiselerin müessif neticelerine ve her şeye rağmen, Edirne'yi Türk camiasının bir cüzü sayan Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu mübarek hıttanın ana vatana avdetini teminen her türlü fedakarlığı ihtiyara karar vermiş ve Anadolu'nun istiyaklarını ve selamlarını Trakya'ya tebliğe Bolu mebusu Cevat Abbas ve Galip Bahtiyar Beyleri memur etmiştir. Trakya davası, Anadolu davasıyla tev'emdir. Türk Milletinin fedakarlığı ve metaneti sayesinde, her iki dava da kurtarılacaktır. O mesut anın hululüne değin ittihat ve vifakla hareket olunması mercudur. Muvaffakiyet temenni eder ve en samimi selamlarını ithaf eylerim." (337) diyen Mustafa Kemal Paşa, Trakya'dan hiçbir taviz verilmeyeceğini belirtmekte idi.

Ankara'dan görevlendirilen Galip Bahtiyar ve Cevat Abbas Beyler, Bulgaristan'a sığınmış olan Trakya-Paşaeli Cemiyeti üyeleri ile subayların yeniden teşkilatlanmasını ve Bulgarlar'ın T.B.M. Meclisi hükûetine desteğini sağlamaya çalışacaklardı.

Bulgaristan, büyük devletlerin baskısından çekindiği için açıkca destek olmamış, bununla birlikte "Trakya'da faaliyete geçecek Türk müfrezeleri Bulgaristan'a sığınmak zorunda kalırlarsa kabul edilecekleri ve başka bir yardım yapılamıyacağı" (338) Cevat Abbas Bey'e söylenmiştir.

Trakya'nın tamamının Yunanistan'a bırakılması ile Ege denizi bağlantısı kesilmiş olan Bulgaristan'ın başka hesaplar peşinde olduğu anlaşılıyor. Vaktiyle Doğu Rumeli vilayeti gibi Doğu Trakya'yı ele geçirmeyi tasarlayan Bulgaristan,

Türklerin bir daha Doğu Trakya'ya sahip olmaları ihtimalini zayıf görüyordu. Bu sebeple Yunanlılar'a karşı Sofya'da Cevat Abbas Bey tarafından kurulmuş olan "Trakya İhtilal Komitesi" Bulgar komiteciler tarafından desteklenmişti. (339) Cevat Abbas Bey daha sonra "Türk Makedonya Komitesi" adıyla başka bir teşkilât daha kurmaya teşebbüs etmiş, ancak onun bu faaliyetlerinden ürken Bulgaristan ülkeyi terk etmesini isteyince (340) çalışmaların daha dikkatli yürütülmesi durumu hasil olmuştu.

T.B.M. Meclisi hükümetinin verdiği talimatla Bulgaristan'a giden Şakir ve Ekrem Beyler, 24 Aralık 1920'de Eski Zağra'da bulunan Kasım Efendi'ye ve onun vasıtasıyla diğer ileri gelenlere Mustafa Kemal Paşa'nın direktiflerini bildirmişlerdi. Bundan sonra Ankara hükümetinin hem resmî temsilcileri vasıtasıyla (Galip Bahtiyar Bey ve Cevat Abbas Bey) hem de Trakya Paşaeli Cemiyeti yöneticileri vasıtasıyla olayları yönlendirmeye çalıştığı görülüyor. Ankara ile irtibat sağlanması ve T.B.M.Meclisi hükümetinin Trakya meselesine sahip çıktığının görülmesi, işgal ile meydana gelen sarsıntının düzeltilmesinde büyük bir rol oynamıştır. Nitekim 27 Aralık 1920'de Ekrem Bey'le Ankara'ya gönderilen rapor bunu gösteriyordu. Bu raporda; Anadolu'da hizmetlerinden faydalanılacak olan Rıdvan Nafiz (Ergüder), Ali Seyfi (Tülümen), Muhsin Bey v.b.'nin Ankara'ya gönderileceği, Eski Zağra'daki Türk subaylarının Anadolu'daki milli mücadeleye katılmalarının teşvik edileceği, Kasım Efendi, Şevket Bey (Dingiloğlu) Şefik Bey (Bicioğlu) ve İbrahim Bey'in (Akıncı) teşkilatta çalışmak üzere Bulgaristan'da kalacakları belirtiliyordu. (341)

1921 yılı başlarından itibaren Batı Anadolu'ya yapılan Yunan saldırıları sebebiyle (I. İnönü, II. İnönü savaşları) T.B.M.M. hükümeti Trakya işleri ile doğrudan meşgul olamamıştır. Ancak II. İnönü zaferi ile biraz rahatlayan Ankara, Trakya işleri ile yeniden meşgul olma imkânı buldu. Batı ve Doğu Trakya'daki işlerle ilgili olarak 26 Haziran 1921 tarihli bir talimat bölgeyi çok iyi tanıyan Fuat Balkan'a verildi. Bu talimatta Trakya heyeti olarak, Cevat Abbas Bey, Şakir Bey ve Fuat Bey kabul ediliyor, yapacakları işler belirtiliyor ve Doğu Trakya ile ilgili şu hususlara yer veriliyordu : Şakir Bey Doğu Trakya mintikasyndaki halkı

aşağıda zikredilen tafsilata göre, irşat ve İslam ahali arasında birlik bağı kuracaktır. TBMM hükümeti Trakya'da kurulacak teşkilattan, mümkün olduğu kadar, Yunan silahlı kuvvetlerini, Anadolu dışında tespit ve meşgul etmek ve esasen Misak-ı Milli hududumuz içinde bulunan Doğu Trakya'nın muntazam bir teşkilat altında teslim alınabilmesine hizmet edecek bir ittihat şebekesi vücuda getirmek gibi faydalar beklemektedir. Bulgaristan'daki Yunan aleyhtarlığından faydalanılacak, Yunan işgali altındaki yerlerde çeteler teşkil edilecek, Bulgar'lara da, Bulgaristan'ın menfaatlerinin tarafımızdan dikkate alındığı belirtilecek. Doğu Trakya'da Müslüman ahali arasında çok gizli olarak, Doğu Trakya'nın ergeç anavatana katılacağı ve İstanbul'un emniyeti için esasen Milli Misak hududumuz içinde bulunan Doğu Trakya'nın Büyük Millet Meclisi'ne geçeceği fikrini telkin ve bu gayeye varmak için de dava etrafında bütün Müslüman ahalinin birleşmesinin lüzumu anlatılacak, propaganda faaliyetleri yürütülürken çok dikkatli davranılacaktır. En küçük bir ihtiyatsızlık ve önemsiz sayılan bir açıklama, Yunanlılar ve Bulgarlar'ın olumsuz davranışlarına sebep olabilir. Bu itibarla, Doğu Trakya'da Müslümanların fikirlerini, Anadolu hükümetine yaklaştırmaya ve istikbal için konacak esasları hazırlamaya ve sağlamaya yarayacak gizli çalışmaları, vakti gelinceye kadar, gerçek şekil ve mahiyetini büyük bir itina ile gizlemek zaruridir. Doğu Trakya'nın şehir, kasaba ve köylerinde, güvenilir ve yurtsever insanlar marifetiyle Yunan aleyhtarlığı fikrini yayacak gizli bir teşkilat kurulacaktır. Bu gizli şebekeye yazılacak ve kabul olunacak üyelere yemin ettirilecek ve girdiği teşkilatın çalışmaları ve programı hakkında en küçük bir ifşaatta bulunanların cezası ölüm olduğu belirtilecektir.(342)

Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reis Vekili Fevzi Paşa tarafından hazırlanan bu talimatın uygulanması için Doğu Trakya'da daha önce başlayan faaliyetlerde büyük bir ilerleme görüldü.

Ankara'dan daha önce Ekrem Bey'le Şakir Bey'e verilmiş olan talimata uygun olarak 1921 yılı başlarından itibaren Cemil Bey ve Şakir Bey'in teşebbüsleriyle Çatalca'da İslam Cemaatı Teşkilatı canlandırılmıştı.(343) Daha sonra Çatalca hudut teşkilatının kuvvetlendirilmesine çalışılıp, Doğu Trakya'da faaliyette bulunacak müfrezelerin kurulması için

alışmalar yapılmıştı. Bu gaye ile şakir Bey, İbrahim (Akıncı) Bey, Süvari Yüzbaşısı Hüseyin (Akkerman) Bey ve olak Sabri Beyleri Eski Zağra'daki Kasım Efendi'nin yanına göndermişti. Bu komutanlar, Bulgaristan'da müfrezeler kurduktan sonra, Meriç'in doğusunda, batısında ve Kırklareli bölgesinde faaliyetlerde bulunacaklardı. İbrahim Bey'in faaliyet sahası Meriç'in doğusu, olak Sabri Bey'in Meriç'in batısı, Hüseyin Bey'in Kırklareli olacak, Istranca ve orlu bölgesini şakir ve Cemil Beyler idare edeceklerdi.

26 Haziran tarihli Ankara'nın direktifi alındıktan sonra, Doğu Trakya'ya halkı şuurlandıracak, içeride gizli teşkilat kurabilecek adamlar gönderildi. Üç kişilik yeminli teşkilat kuruldu.(344) Bu teşkilatın milli şuurun ayakta tutulmasında büyük rolü olmuştur.

1921 yılı ile 1922 yılı başlarında, Bulgaristan'da Kasım Efendi ve şevket Bey'in nezaretlerinde Doğu Trakya için kurulmuş olan üç müfreze, Anadolu'da Türk ordusu Yunanlılara karşı taarruza geçtiği zaman harekete geçeceklerdi. Bu şekilde Yunan kuvvetlerinin bütün gücüyle Anadolu'ya yüklenmesinin önlenmesi planlanmış olmalı idi. Nitekim Trakya'nın kurtuluşu da buna bağlı görünüyordu. Bu müfrezelerin düşmanı meşgul etmesi ile Anadolu kurtulduğu takdirde Trakya daha kolay kurtarılabilirdi. Milli mücadele tarihinde fazla göze çarpmayan, Trakya'daki Türk müfrezelerinin Trakya'da Yunanlıları devamlı surette taciz etmeleri olayının, Anadolu'daki mücadelenin başarıya ulaşmasında büyük bir rol oynadığı anlaşılıyor. Bu sebeple, gerek Bulgaristan'da kurulup Doğu ve Batı Trakya'da mücadele eden, gerekse Çatalca ssnden hareketle Doğu Trakya'da faaliyette bulunan müfrezelerin faaliyetlerine temas etmek yerinde olacaktır.

Bulgaristan'da hazırlanan üç Türk müfrezesi 1922 Nisan'ında hemen hemen aynı anda harekete geçmişlerdi. Komutanları Hüseyin (Akkerman), Ramazan, olak Sabri, Recep ve İbrahim (Akıncı) Beylerdi. Gizlice Doğu Trakya'ya giren Hüseyin Bey.

Kırklareli-Kavaklı-Taşağıl-Babaeski-Mandıra-Alpullu demiryolu hattı ile Derekyn batısında faaliyet göstermiştir. Bu müfreze 20 kişiden müteşekkildi. (345) İlk nce Kofçaz ile Kırklareli'nin kuzeyinde faaliyet göstermeye alışan Hüseyin Bey'in müfrezesi, Keşirlik-Kofçaz-Kırklareli

yollarındaki Yunan devriyelerine ve bu yörede eşkiyalık yapan Rum çetelerine etkili baskınlarda bulundu. Kırklareli-Babaeski demiryolu hattında çalışan yük ve yolcu trenlerine baskınlar düzenleyip rahat çalışma imkanı vermedi. Bu faaliyetler bir ay kadar sürmüştür.(346) Edirne'nin kuzeybatısından, Kerameddin ve Büyükgerdelli köyleri üzerinden Süloğlu yöresine İbrahim Be müfrezesi girmişti. İbrahim Bey Trakya'daki "yeminli teşkilat"ın üyesi olarak da Trakya Paşaeli Cemiyeti mensupları ile Trakya'da kalanlar arasında kuryelik görevini de başarıyla sürdürmüştür. Edirne-Lalapaşa-Süloğlu-Havsa bölgesinde verilen görevi başarıyla tamamladıktan sonra 1922 Haziranı başlarında Süloğlu-Karahamza arasından sınırı geçip Bulgaristan'daki eğitim üssüne dönmüştür.(347) Çolak Sabri müfrezesi ise Sırpsındığı-Adaıçı-Uzunköprü'nün Kırca Salih bucağı ile Havsa'nın doğusu ve Kuleli köyüne kadar uzanan sahada faaliyet gösteriyordu. Ancak, Çolak Sabri, Yunanlar'ın teşviki ile 1922 Mayıs sonlarında çetesinden iki kişi tarafından Kuleli köyünün güneyinde Burunsuz ormanlarında pusuya düşürölüp şehit edilmiş ve müfrezesi dağılmıştır. Bunlardan bazıları daha sonra İbrahim Bey'in müfrezesine katılmışlardır.(348) Bulgaristan'dan Doğu Trakya'ya girip faaliyette bulunan bu çetelere, Çatalca'dan harekete geçirilen müfrezeler de katılmışlardır.

Anadolu'da "Büyük Taarruz"un zaferle sonuçlanması üzerine bu müfrezeler hareketlerini daha artırmışlar, Yunanlılar'ın yapmaya çalıştıkları tahribatı önlemişler, daha sonra Yunanlılar Doğu Trakya'dan çekilirken burayı soymalarını ve halkı katletmelerini önlemişlerdir.

D- İNÖNÜ VE SAKARYA ZAFERLERİNDEN SONRAKİ KONFERANSLARDA DOĞU TRAKYA

1920 Temmuz'unda işgale uğradıktan sonra sıkıntılının daha da arttığı Doğu Trakya'da, Anadolu'nun desteği ile mücadele devam ettirilmeyi çalışılırken, 1921 yılında Türkiye ile ilgili konferanslarda da Trakya meselesi önemli yer tutmakta idi. Bu konferanslardan ilki Londra Konferansı'dır.

TBMM Hükümeti doğuda Ermenilere, batıda Yunanlılara karşı elde ettiği başarılarıyla (Gümrü Antlaşması, I.Inönü Zaferi) batıda birtakım endişeler uyandırmıştı. I.Inönü Zaferi'nin arkasından Ankara Hükümeti, 1 Mart 1921'de Afganistan, 16 Mart 1921'de de Türk-Sovyet Antlaşması'nı imzalamıştı. Bu gelişmeler üzerine Fransızların zorlamalarıyla, Sévres Antlaşması'nı gözden geçirmek ve Şark meselesine yeni bir hal tarzı bulmak için Londra'da Türk ve Yunan temsilcilerinin de katılacağı bir konferans toplanmasını kararlaştırdılar. Londra Konferansı 21 Şubat-10 Mart tarihleri arasında toplanmıştır.

İtilaf devletleri Sévres Antlaşması'nın hükümlerinde pek az bir değişiklik öngörüyorlardı. Görüşmelerin ilk ve önemli konularından biri Trakya ve İzmir'in durumu olmuştur. İtilaf devletleri, Sévres Antlaşması'nın kendilerine ait hükümlerini bazı ufak değişikliklerle bize kabul ettirmek için, İzmir ve Doğu Trakya'da nüfus oranının milletlerarası bir komisyon tarafından araştırılmasını ve alınacak sonuca göre karar verilmesini teklif ettiler. Türk heyeti, adı geçen yerlerde tahkikat yapılmasını, Yunan idaresinin kaldırılması şartına bağlamış, sonra kabul etmiş Yunanlılar ise tamamen reddetmişlerdir.(349)

Türk delegelerinin Trakya ve İzmir hakkındaki tahkikat teklifini kabul, fakat Sevres Andlaşması'nın diğer hükümleri hakkındaki teklifleri reddetmeleri, Yunan delegelerinin ise tahkikatı hiç kabul etmemeleri üzerine, itilaf devletleri, taraflara yeni teklifler getiren bir tasarı vererek hükümetlerinin cevaplarını konferansa bildirmelerini istemişlerdir.

Londra Konferansı kararlarına cevap verme süresi sona ermeden Yunanların giriştiği saldırının II.Inönü bozgunuyla

sonuçlanması, İngiltere'de de durumu karıştırdı. Lloyd George'un politikasına tepkiler görülmeye başlamıştı. Bunlardan Hindistan İşleri Bakanı Montagu'nun 8 Nisan 1921 tarihli İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na sunduğu muhtarisinde Edirne ve Doğu Trakya'ya dair hususlara da yer veriliyordu. Burada, "Edirne'ye özerklik verilmesi ve Müslümanların mezarlıklarına, kutsal yerlerine gayri müslimlerin dokunmamaları, Trakya'da Müslümanları korumak için hükümler konulması" isteniyordu.(350) İngiliz bakanın bu muhtırasından, Hindistan Müslümanlarının, İngiltere'nin Türkiye politikasına tepki gösterdikleri anlaşılıyor. Diğer taraftan İstanbul'daki İngiliz kuvvetleri komutanı Harington da 10 Mayıs 1921 tarihli telgrafında, Yunanlıların yenilmesinden sonra, İstanbul ve Boğazlar bölgesinde İngiliz menfaatlerinin tehlikeye girdiğini ve İngiliz kuvvetlerinin bölgeden çekilmesini teklif ediyordu.(351) Gerçekleri görmek istemeyen İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, yeni barış projeleriyle Türkleri oyalayıp Yunanlılara zaman kazandırmaya çalışıyordu. Bu maksatla Lord Curzon, Türk-Yunan savaşına son vermek üzere yeni bir barış programı ve arabuluculuk teklifi ile ortaya çıktı. İngiltere ile Fransa arasında yapılacak görüşmeye, Paris'teki İtalyan büyükelçisi de katılabilecekti. 18 Haziran 1921'de başlayan görüşmelerde, Trakya ile ilgili şu görüşler tartışılmıştı: Lord Curzon, Trakya'da sınır olarak yine Çatalca hattını kabul ediyordu. Fransa ise, Doğu Trakya'da "uluslararası bir bölge" kurulmasını, nüfus incelemesi yapılmasını istiyordu.(352) İtalya da, Fransa'nın teklifini destekliyordu. Burada İngiltere Çatalca'ya kadar Doğu Trakya'yı Yunanistan'a kazandırma fikrinden vazgeçmemiş, fakat Fransa ve İtalya'ya bu fikrini kabul ettirememişti. Paris görüşmelerinde tam bir mutabakata varılamamakla birlikte, aracılık teklifi Yunanistan'a bildirilmişti. Ancak "Megalo İdea'yı" silahla gerçekleştirmeye kararlı olan Yunanistan, arabuluculuk teklifini reddetti. Fakat bu hayaller 1921 Eylül'ünde Sakarya Savaşı ile ağır bir darbe yedi. Sakarya Zaferi'nden sonra yürütülen diplomatik çalışmalarda da Trakya önemli konulardan biri olmaya devam etti.

Sakarya Zaferi'nden sonra TBMM Hükümeti, Sovyetler Birliği ile 13 Ekim 1921'de Kars Andlaşması'nı, Fransa ile 20

ekim 1921'de Ankara İtilafnamesi'ni imzalayarak, doğudaki ve güneydeki meselelerini çözümlendi. Şimdi sıra Batı Anadolu ve Trakya'ya gelmiş görünüyordu. Fakat bunun için daha epeyi bir çaba sarfetmek gerekmiştir. Bu konuda bütün zorluklar İngiltere'den çıkıyordu.

Sakarya Zaferi'nin sonuçları, İngiltere'de de kısa zamanda görülmüştü, İngiliz basını, çeşitli bakanlar, Yunanlıları koruma pahasına İngiliz menfaatlerinin tehlikeye girdiğini açıkça belirtmeye başlamışlar, Mustafa Kemal'le anlaşmanın lüzumuna işaret etmişlerdi. Koloniler Bakanı Winston S.Churchil, 26 Eylül 1921 tarihli Bağdat'daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir P.Cox, 28 Eylül-7 Ekim ve 11 Ekim Harbiye Bakanlığı 12 ekim, Genelkurmay Başkanlığı 21 Ekim 1921 tarihleri raporlarında hep yukarıdaki konulara dikkat çekmekte idiler.(353) Bunların tesiriyle Sakarya Zaferi'nden sonra İngiliz hükümet çevrelerinde, Ankara'ya karşı takip edilen politikada değişiklik yapılması gerektiği fikri hakim olmaya başlamıştı. Ayrıca Ankara Andlaşması'ndan sonra, İngiltere'nin de Fransa ile İtalya gibi Ankara'yla doğrudan anlaşmaya varmasını isteyenler, hükümet ve parlamentoda İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nı sıkıştırmakta idiler.(354)

19 Aralık 1921'de İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon, İngiliz kabinesine yeni bir konferans yapılmasını öngören ve "Sèvres Andlaşması'nın revizyonu için Paris'te yapılması düşünülen toplantı" başlığını taşıyan bir muhtıra sundu. (355) Bu program 21 Aralık'ta İngiliz kabinesi tarafından onaylanıp 30 Aralık'ta Fransa ve İtalya'ya bildirildi. Burada, Sévres Andlaşması'nın diğer hükümlerinin yanında Trakya ile ilgili teklif edilen değişiklik şu şekilde idi: "Batı Trakya Yunanistan'a kalacaktı. Doğu Trakya da Yunanistan'a kalacaktı. Yalnız sınır, Türkiye lehine biraz değiştirilecekti. Sévres Andlaşması'yla Çatalca yakınından geçeceği öngörülen Türk-Yunan sınırı biraz batıya alınacaktı. Yeni sınır, Midye'nin güneyinden başlayıp Tekirdağ'ın doğusunda bitecekti. Edirne, Kırklareli, Tekirdağ'la Gelibolu Yarımadası Yunanistan'a kalacaktı."(356) Fransa, İngiliz muhtirasına 27 Ocak'ta verdiği cevapta, Trakya ile ilgili şu görüşleri ileri sürüyordu:" Doğu Trakya'nın önemli kısımlarının Türklere verilmesi gereklidir. Trakya'da yeni Türk-Yunan sınırı,

Tunca'dan Edirne'ye, oradan Meriç ve Kuleli Burgaz'a ve Tekirdağ yanında Marmara Denizi'ne uzanan bir sınır olmalıdır. Yani Gelibolu Yarımadası Yunanistan'da, Doğu Trakya'nın öteki bölgeleri Türkiye'de kalacaktı." (357)

Müttefikler arasında bu temaslar devam ederken, Mustafa Kemal da, barış yoklamalarında bulunmak ve Ankara Hükümeti'nin sesini daha geniş çevrelere duyurmak üzere, Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'i Avrupa'ya gönderdi. Yusuf Kemal Bey, 16-18 Mart tarihlerinde Lord Curzon ile yaptığı görüşmelerden, İngiltere'nin bir oyalama politikası içinde olduğunu anlamıştı. Nitekim İngiltere, uzun ve kısır diplomatik yazışmalarla konferans toplanmasını geciktiriyordu. Konferansın önce 1 Şubat'ta toplanması kararlaştırılmış iken, daha sonra bu ileriiki bir tarihe ertelenmişti. Daha sonra İtalya'da hükümet bunalımı başgösterdiğinden, müttefikler arası bir konferans, 22 Mart 1922'de Paris'te toplanabilmiştir.(358)

Müttefik dışişleri bakanları aynı gün Atina, İstanbul ve Ankara hükümetlerine mütareke teklif eden bir nota yolladılar. Konferansın 24-25-26 Mart'taki oturumlarında, Doğu Trakya konusu görüşülerek, İngiltere ile Fransa arasında görüş ayrılıklarının ortaya çıktığı çetin tartışmalar oldu.(359) 22-26 Mart 1922'de yapılan Paris Konferansı kararları, 26 Mart'ta ortak bir notayla Atina, İstanbul ve Ankara hükümetlerine sunuldu. Notada, Trakya ilgili kararlar şöyle idi:

"Doğu Trakya için yeni bir sınır çizilecekti. Tekirdağ'ın batısından Istranca Dağı'na doğru uzanacak bu sınır uyarınca, Edirne, Babaeski, Kırklareli ve Gelibolu Yarımadası Yunanistan'a verilecek, Tekirdağ Türkiye'ye kalacaktı."(360)

Burada İngilizlerin fikirlerinin ağır bastığı bir defa daha görülmüyordu. Ankara, müttefik notasına 5 Nisan'da verdiği cevapta, dört aylık bir mütareke yapılmasını, bu zaman zarfında Anadolu'nun boşaltılmasını, barış görüşmeleri bitmezse, üç ay daha uzatılabileceğini, bu kabul edilirse barış görüşmelerine başlanabileceğini bildirdi. Müttefikler 15 Nisan'da mütarekenin imzalanmasıyla Anadolu'nun boşaltılmasına başlanmayacağını, boşaltmaya başlanabilmesi için Ankara hükümetinin barış şartlarının tamamını kabul etmesi gerektiğini bildiren bir notayı bildirdiler. Müttefikler

bu nota ile önce barış şartlarının kabul edilmesini istemekle, mütareke değil, adeta kayıtsız şartsız teslim istiyorlardı. Nota teatileri bundan sonra da devam etmiş, ancak müşahhas bir sonuç elde edilememiştir.

VI.BÖLÜM

MUDANYA MÜTAREKESİ VE DOĞU TRAKYA'NIN TBMM HÜKÜMETİNE TESLİMİ

A-BÜYÜK TAARRUZ SIRASINDA VE MUDANYA MÜTAREKESİNDE DOĞU TRAKYA

Sakarya Zaferi'ne ve girifilen bütün barif teŖebbüslerine rağmen müttetik hükümetlerin Türk milletinin en tabii haklarını kabul etmek niyetinde olmadıkları anlaşılnca, Misak-ı Milli'yi kuvvet yoluyla gerçekleştirmekten başka çare kalmamıştı.

TBMM Hükümeti bu ihtimali her zaman gözönünde bulundurarak bütün ilkbahar ve yaz ayları boyunca mali kaynakları da zorlayarak ordunun eksiklerini tamamlamaya çalışmıştı. 1922 Temmuz'u ortalarına kadar bütün hazırlıklar tamamlandı. Hazırlanan taarruz planı, Yunan ordusunun imha edilmesi esasına dayanıyordu.(361) Buna göre, Afyonkarahisar bölgesindeki Yunan ordusunun sağı kanadına taarruz edilecek, İzmir'le irtibatı kesilip imha edilecekti.

26 Ağustos sabahı başlayan taarruz, 30 Ağustos günü Yunan istila ordusunun büyük bir kısmının imhası ve başkomutanın esir edilmesi gibi büyük bir Türk zaferiyle sonuçlandı. 31 Ağustos'ta Yunanlıların Eskişehir'deki kuvvetlerinin, Kocaeli ve Trakya'daki kuvvetleriyle birleşip toparlanmalarına fırsat vermemek için I. ve II. ordulara düşmanı İzmir'e kadar takip etmeleri emredildi. Gelişen Türk taarruzu karşısında tutunamayan Yunanlılar, bozgun halinde kaçarken, Türk şehirlerinde büyük tahribat yapıyorlardı.

Taarruzun gizli tutulması, Ankara hükümetinin herhangi

bir dış müdahaleyi önlemek için başarılarını önemsiz gibi göstermesi ve Yunanistan'ın da hezimetini gizlemeye çalışması, İngilterenin gerçek durumu öğrenmesini geciktirmişti. İngilizler gerçek durumu Yunanlıların 2 Eylül'de mütareke için müracaat ettikleri zaman öğrenebilmişti. Müttefikler derhal Ankara hükümetine mütareke teklifinde bulundular. Mustafa Kemal Paşa, mütarekeyle ilgili görüşlerini şu şekilde bildirdi:

"-Anadolu'daki Yunan ordusu kesin şekilde yenilgiye uğratılmıştır. Yunan ordusunun artık yeniden ciddi bir direniş göstermesine ihtimal yoktur. Anadolu için herhangi bir görüşmeye lüzum kalmamıştır. Mütareke ancak Trakya için söz konusu olabilir. Bu bakımdan Eylül'ün 10'una kadar Yunan hükümeti doğrudan doğruya veyahut İngiltere vasıtasıyla hükümetimize resmen müracaat ettiği takdirde, aşağıdaki şartlarla mütareke yapılabilir.

1- Mütareke tarihinden itibaren 15 gün içinde Trakya 1914 sınırlarına kadar kayıtsız şartsız TBMM Hükümeti'nin sivil memurlarına ve askeri kuvvetlerine teslim edilecektir.

2- Yunanlılar, Türk esirlerini 15 gün içinde İzmir, Bandırma ve İzmit limanlarında teslim edeceklerdi.

3- Yunan hükümeti üçbuçuk yıldan beri Yunan ordusunun Anadolu'da yaptığı tahribatı telafi etmeyi taahhüt etmelidir." (362)

Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözleri, İstanbul ve boğazların emniyeti bakımından hayati bir önem taşıyan Doğu Trakya'dan asla vazgeçilmeyeceğini bir defa daha gösteriyordu. Burada dikkati çeken bir husus da, 1914 sınırlarından söz edilmesi idi. Buna göre, Meriç nehrinin batısındaki Kuleliburgaz, Karaağaç ve Dimetoka'yı içine alan saha Doğu Trakya'nın bir parçası sayılıyordu. Çünkü, adı geçen yerler 29 Eylül 1913'de Bulgarlarla yapılan İstanbul Andlaşması ile Türkiye'ye bırakılmış, 6 Eylül 1915'de imzalanan Türk-Bulgar ittifakı ile Bulgaristan'a bırakılmıştı.(363)

Bu diplomatik temaslarla birlikte Türk askeri harekatı da devam ediyordu. 9 Eylül'de ordularımız İzmir'e girdi. Kuzeye yönelen kuvvetlerimiz de, 10-11 Eylül 1922'de Bursa'yı kurtardı. Anadolu'nun kurtarılmasından sonra Trakya ve İstanbul'un kurtarılması için ordularımız Çanakkale'ye yönelince TBMM Hükümeti ile İngiltere arasında bir buhran

ortaya çıktı. İngiltere burada yine ön plana çıkarak Türklerin Gelibolu Yarımadası'nı işgale kalkışması halinde, İstanbul ve Çanakkale'yi savunma kararı aldı.(364) Bu hususta müttefiklerini ve dominyonlarını da yardıma çağırırdı. Fakat Yeni Zelanda hariç dominyonları ve müttefikleri sonu belirsiz yeni bir macera için destek vermeyince, o da tek başına savaşa cesaret edemedi. Ancak, buhran devam ediyordu. 18 Eylül'de İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri General Pelle Mustafa Kemal Paşa ile görüşüp, tarafsız bölge ilân edilen Boğazlar bölgesine girilmemesini istedi. Mustafa Kemal Paşa ise, milli hükümetin "böyle bir bölge tanımadığını ve Trakya'yı da kurmadıkça" ordunun durdurulmasının mümkün olmadığını söyledi. (365)

Bu sıralarda Paris'te müttefikler arasında da son durum görüşülüyordu. Fransızların Trakya ve Edirne'nin kayıtsız şartsız Türklere teklif edilerek barış yapılması fikri Lord Curzon tarafından 22 Eylül'de reddedildi ise de, 23 Eylül'de mütarekeyi öngören bir nota Ankara Hükümeti'ne gönderilmişti. (366) Hükümet bu nota üzerinde çalışırken, Fransız siyasetçilerinden Franklin Bouillon, müttefiklerin uygun görmesiyle İzmir'e gelip 28 Eylül 1922'de Mustafa Kemal Paşa ile görüştü. Bu görüşmeden sonra 29 Eylül'de Mustafa Kemal Paşa, Trakya'nın Meriç'e kadar Türklere verilmesini ve 3 Ekim'de Mudanya Konferansı'nı kabul ettiğini bildiren cevabi notasını müttefiklere bildirdi.(367)

Mudanya Konferansı 3 Ekim 1922'de itilaf devletlerinin komutanları (İngiltere General Harington, Fransa General Charpy, İtalya General Monbelli) ile Türkiye'yi temsil eden İsmet Paşa arasında toplandı. İsmet Paşa'nın başkanlık ettiği konferansın başlıca konusu, Doğu Trakya'nın Türklere teslimi ve boğazlarla İstanbul'un barış andlaşmasının imzalanmasına kadar tabi olacağı hükümlerin tesbiti idi. Bu konularda anlaşmazlık bulunması, toplantının gergin bir havada devam etmesine sebep olmuştur.

İlk günkü toplantıda General Harington, Doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılmasını, fakat buraların Türklere değil, barış konferansının sonuna kadar müttefik kontrolü altına verilmesini (368) öngören bir projeyi konferansı kabul ettirmeye çalıştı. 4 Ekim'de Türk delegesi, Franklin Bouillon ile kararlaştırıldığı gibi, Doğu Trakya'nın hemen

Yunanlılar tarafından itilaf devletlerine değil, doğrudan doğruya TBMM Hükümeti'ne devir ve teslimini, Meriç'in güneyindeki Karaağaç Köyü ile demiryolu istasyonunun da Edirne ile birlikte Türkiye'ye verilmesini istedi.(369) Fransızlar, Türk teklifini kabul ederken, General Harington, Türk isteklerinin askeri niteliği aşıp siyasi nitelik aldığını ve hükümetine danışması gerektiğini söyledi. 5 Ekim'de bu danışmaya imkan bırakmak için konferansa ara verildi.(370) Müttefik generaller hem talimat almak, hem de yüksek komiserlerle temaslarda bulunmak üzere İstanbul'a döndüler. 6 Ekim 1922'de Bakanlar Kurulu ve Başkumandanlık İsmet Paşa'ya verdiği talimatta, Karaağaç dahil bütün Doğu Trakya'nın derhal TBMM Hükümeti'ne teslim edilmesini, bunun başka bir zamana ertelenmesinin mümkün olmadığını, teslimin 30 gün içinde tamamlanmasını ve bu zaman zarfında itilaf devletlerinin askeri ve siyasi yetkilerinin de bölgeyi terketmeleri, savaşın durması için yalnız Yunanlıların çekilmesinin kafi olmadığını(371) kesin bir şekilde bildirdi. Aynı gün Mustafa Kemal Paşa 6 Ekim 1922 öğleden sonra toplanacak konferansta ileri sürülen noktaların kabul edilmemesi halinde, harekâtın durdurulması hakkındaki yetkisinin 6 Ekim 1922 öğleden sonra saat 6'dan itibaren kaldırılacağını(372) İsmet Paşa'ya bildirdi.

Bu sırada Lord Curzon bir taraftan Paris'te Poincaré ile görüşürken, diğer taraftan gerektiğinde silaha başvurulabileceğini bildirmiş bulunuyordu.(373) Konferansın yavaş yavaş bir buhran dönemine girdiğini gören TBMM Hükümeti de Trakya teslim edilmediği takdirde İstanbul üzerine harekete geçilmesini kararlaştırdı.(374) Bu kritik durum, General Harington'un soğukkanlı ve ihtiyatlı tutumu ve Franklin Bouillon'un Mustafa Kemal Paşa nezdindeki teşebbüsleriyle silahlı bir çatışmaya dönüşmeden atlatıldı.

6 Ekim 1922'de tekrar başlayan konferans müzakerelerinde, İtalya ve Fransa temsilcileri "Karaağaç istasyonunun Edirne'ye dahil olduğunu, Trakya'nın teslimini" (375) hükümetlerinin kabul ettiklerini söylediler. Londra'nın talimatı gecikince, 7 ve 8 Ekim'de toplantı yapılamadı. Sonunda İngiltere de Türk isteklerini kabullenip başka bir yol kalmadığını görmüş olacak ki, 9 Ekim'de tekrar toplanan konferansta, Harington'un müttefikler adına sunduğu

mütareke projesinde, Türk istekleri kabul ediliyordu. Nihayet 11 Ekim 1922'de 14-15 Ekim 1922'den itibaren yürürlüğe girecek olan Mudanya Mütarekesi, TBMM Hükümeti adına Ferik (Tümgeneral) İsmet, Fransa adına General Charpy, İtalya adına General Monbelli, Büyük Britanya adına General Harington tarafından imzalandı. Yunanistan, Mudanya Mütarekesi'ni bazı ihtirazi kayıtlarla kabul ettiğini, 14 Ekim 1922'de müttefiklere bildirmiştir.(376)

Mudanya Mütarekesi'nin Trakya için yapıldığını söylemek pek yanlış olmaz. Nitekim müttefik hükümetlerle TBMM Hükümeti ve Yunanistan arasındaki askeri mukavelenin başlangıç kısmında konferansın gayesi şöyle belirtilmekte idi:

"1- Şarki Trakya'dan çekilmeye davet edilecek olan Yunan kuvvetlerinin, Meriç'in arkasına çekileceği hattı tespit etmek.

2- Yunan askerî kuvvetleri ve mülkî idaresinin bu toprakları boşaltması ve buralarda TBMM Hükümeti memurları ile jandarmasının yerleştirilmesi usullerini tayin etmek.

3- İntikal devresi esnasında bu mıntıkada asayiş ve emniyeti korumak maksadıyla buranın kontrolünü temin eylemek"(377) Ayrıca 14 maddelik mütareke metninin 9 maddesi, Doğu Trakya'daki Yunan kuvvetlerinin çekilmeye davet edilecekleri hat, Yunanlıların bu bölgeyi nasıl boşaltacakları, TBMM Hükümeti'nin memur ve jandarmasının ne şekilde yerleşeceklerinin tesbiti gibi hususları öngörüyordu.(378)

Müttefiklerin Doğu Trakya'yı TBMM Hükümeti'ne geri vermeyi kabul etmeleriyle istenilen hedefe ulaşılmıştır. Misak-ı Milli'de 30 Ekim 1918 tarihinde düşmanlar tarafından işgal edilmemiş Türk topraklarının siyasi sınırlarımız kabul edildiği gözönüne alınacak olursa, şimdi Anadolu'dan sonra Trakya'da da düşman bu sınırların gerisini atılmış oluyordu.

B- DOĞU TRAKYA'NIN TBMM HÜKÜMETİ TARAFINDAN TESLİM ALINMASI

14-15 Ekim 1922 gece yarısından itibaren yedi taburluk bir müttefik kuvveti, Doğu Trakya'yı Yunanlılardan devralmak

üzere İstanbul'dan hareket etti. Bunlardan İngilizler Tekirdağ, Malkara, Keşan, Şarköy, Mürefte ve Gelibolu'yu, İtalyanlar Saray, Çorlu, Muradlı, Hayrabolu ve havalisini, Fransızlar da Kırklareli ve Edirne'yi teslim alacaklardı. Bu arada, müttefik askerleri gelinceye kadar Yunanlıların bölgedeki Türklere kötü davranmalarından endişe edilmekteydi. Bu tür hareketlere fırsat vermemek için daha önce gizlice hazırlanmış olan bir kuvvet, Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından Çatalca'dan Doğu Trakya'ya geçirildi.(380)

Doğu Trakya'yı TBMM Hükümeti adına teslim almak üzere Refet Paşa görevlendirilmişti.(381) Müttefik askerlerinin Doğu Trakya'yı devralma işlemi devam ederken, Refet Paşa da 19 Ekim'de İstanbul'a geldi.(382) Burada müttefik generalleriyle görüşerek Doğu Trakya'nın devir ve teslimine ait meseleleri karara bağlamaya çalıştı. 23 Ekim'de yapılan görüşmelerde müttefik yüksek komiserleri Refet Paşa'ya Doğu Trakya'nın 20 Kasım'a kadar boşaltılacağını vaadettiler. (383) Buna göre Çorlu, Saray, Vize ve Demirköy 31 Ekim'de, Tekirdağ 13 Kasım'da teslim edilecek, Meriç'e kadar olan diğer kısımların teslimi 15 ile 20 Kasım arasında tespit edilecekti. (384) 23 Ekim'de Edirne Valiliği'ne tayin edilen Şakir Bey (Kesebir) teslim alınan yerlerin idaresini üzerine alacaktı.

Şakir Bey ilk olarak 31 Ekim 1922'de İtalyanlardan teslim alınan Çorlu'ya(385) gelerek mülki idareyi kurdu. Devralınan yerlerde asayişin temin etmek üzere jandarma birlikleri de Trakya'ya geçiriliyordu. Bölgeye gönderilen jandarmalar, dört bölgede görev yapacaklardı. Bunlar Tekirdağ, Kırklareli, Edirne ve Gelibolu bölgeleri idi.(386)

31 Ekim 1922'de TBMM Hükümeti tarafından teslim alınmaya başlanan Doğu Trakya'daki şehir ve kasabaların Türk idaresine geçmesi işlemi Kasım 1922 sonlarında tamamlandı. Bu yerlerin teslim tarihleri şöyledir:

Kırklareli ve kazaları: Vize ve Demirköy 2 Kasım 1922, Pınarhisar ve Lüleburgaz 8 Kasım 1922, Babaeski 9 Kasım 1922, Kırklareli 10 Kasım 1922

Tekirdağ ve kazaları: Çorlu 31 Ekim 1922, Tekirdağ ve Saray 13 Kasım 1922, Malkara ve Hayrabolu 15 Kasım 1922, Mürefte 17 Kasım 1922,

Edirne ve kazaları: Uzunköprü 18 Kasım 1922, Kavaklı 19 Kasım 1922, Havsa 22 Kasım 1922, Edirne 25 Kasım 1922, - Lalapaşa 26 Kasım 1922

Gelibolu ve kazaları: Şarköy 18 Kasım 1922, İpsala 20 Kasım 1922, Keşan 21 Kasım 1922, Enez 23 Kasım 1922, Gelibolu ve Maydos 26 Kasım 1922 (387)

Bir kısmı Mondros Mütarekesi'ni müteakip, bir kısmı da 20 Temmuz 1920'de başlayan Yunan taarruzu ile anavatandan koparılmaya çalışılan Doğu Trakya, bu şekilde kurtarılmış oluyordu. Daha sonra Lozan Andlaşması ile bu duruma hukuki bir geçerlilik kazandırılmak suretiyle Doğu Trakya Türk vatanının ayrılmaz bir parçası haline getirilmiştir.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilmiş olarak çıkan Osmanlı Devleti, Wilson prensiplerine göre Türklerin çoğunlukta bulunduğu yerlerin kendisine bırakılacağını ümit etmekte idi. Fakat Mondros Mütarekesi'ni takip eden günlerde Türkiye topraklarının işgal edilmesi, bu ümidin boş olduğunu gösterdi. İşgaller, Türkler tarafından tepkiyle karşılanıp milli teşkilatlar kuruldu. Bu teşkilatların kurulması hakkında daha mütarekenin imzalanmasından önce telkinler ve teşebbüsler yapılmıştı. Bu teşkilatlardan biri de Trakya'nın Türk hakimiyetinde kalmasını temin etmek gayesiyle 2 Aralık 1918'de kurulan Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi'dir. Cemiyetin kuruluşu ile ilgili şimdiye kadar değişik tarihler verilmiş ise de, kesin tarihin 2 Aralık 1918 olduğu tespit edilmiştir.

1919 Ocak'ında Doğu Trakya'daki demiryolları Yunan birlikleri tarafından işgal edilince, Yunanlıların bütün Trakya'yı ele geçirmek niyetinde oldukları anlaşıldı. Bu tehlike karşısında Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi, Trakya'nın Türk vatani olduğuna dair ilmi neşriyat ve diplomatik teşebbüslerde bulunarak tedbir almaya çalışmıştır.

İtilaf devletlerinin baskı ve kontrolü altına girmiş olan İstanbul Hükümeti, Doğu Trakya için de barış konferansının vereceği kararı kabul etmek niyetinde idi. O sebeple Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi'nin hükümet nezdinde yaptığı teşebbüsler müsbet bir netice vermemiştir.

İzmir'in işgali Türkiye'nin parçalanma tehlikesine maruz bulunduğunu, fiilen gösterin bir olaydı. Bu durumu önceden sezmiş olan Mustafa Kemal Paşa, milleti, içinde bulunulan tehlikeli durumdan haberdar ederek "milli hakimiyete

dayanan, kayıtsız şartsız, bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak" üzere Anadolu'ya geçmeye karar verdi. Merkezi Samsun'da bulunan 9'uncu Ordu Müfettişliği'ne tayin edilen Mustafa Kemal Paşa, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktıktan sonra süratle teşkilatlanma faaliyetlerine başlamıştır.

Bu gayeyle, önce müstakil çalışan Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinin hepsini tek merkezden idare edecek bir teşkilat kurulmayı çalışılmıştır. Sivas Kongresi'nde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti teşkil edildi. Trakya-Paşaeli Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi Doğu ve Batı Trakya'nın birlikte savunulması fikrini benimsemişti. Ancak Mustafa Kemal Paşa'nın Doğu ve Batı Trakya'yı ayrı ayrı düşündüğü anlaşıyor. Nitekim, Erzurum ve Sivas Kongresi kararlarında, Türk vatanının sınırları, Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı sırada işgal edilmemiş yerler olarak tespit edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Batı Trakya üzerinde ısrar etmenin Doğu Trakya'nın da kaybına sebep olabileceği endişesini taşıyordu. Böyle bir durumda ise, Anadolu'daki bir devletin emniyet içinde olması mümkün değildi. Bu sebeple Trakya Paşaeli-Müdafaa Hey'et-i Osmaniyesi üyelerinin aksine Mustafa Kemal Paşa'nın Trakya hakkındaki görüşü şu idi:

"Doğu Trakya itiraz ve münakaşa götürmez bir surette Türk vatanının bir parçasıdır. Bu cihat Erzurum ve Sivas kongrelerinde milli hudut hakkında verilmiş olan kararda mündemidir ve bütün dünyaya da ilan edilmiştir. Batı Trakya ise, bir barış andlaşmasıyla vaktiyle bırakılmış bir vatan parçasıdır. Bu sebeple Rumeli'deki çalışmalar Doğu Trakya'nın müdafaasına matuf olmalıdır. Batı Trakyalı Türkler de bu bölgenin şimdilik muhtariyet veya istiklalleri için mesai sarf etmelidirler. Batı Trakya'ya resmen ve alenen hiçbir yardımda bulunulamaz. Binnetice, Doğu ve Batı Trakya'nın birliği için ısrar etmek faydasızdır, hatta Doğu Trakya müdafaasını bile güçleştirecek mahiyettedir."

Bu ciheti dikkate alan Osmanlı Mebusan Meclisi'nin, Misak-ı Milli'de Batı Trakya'nın mukadderatının bir halkoylaması ile kararlaştırılmasını prensip olarak kabul ettiği görülmektedir.

Misak-ı Milli kararlarına tepki gösteren itilâf devletlerinin İstanbul'u resmen işgal etmeleri ile Trakya

mesalesinin yeni bir safhaya girmiştir. İşgal üzerine Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Paşa, Doğu Trakya'yı bir yabancı saldırısına ve muhtemel bir iç kargaşaya karşı korumak için İstanbul ile münasebetlerini keserek sıkıyönetim ve seferberlik ilan ederken, Tekirdağ mutasarrıfı Çatalca Mutasarrıfı ve 4'üncü Tümen Kumandanı'nın bunlara uymayarak müdafaayı zorlaştırdıkları görülüyor.

Bu ayrılıkları gidermek ve silahlı mukavemet fikrini halka maletmek için 31 Mart 1920'de Lüleburgaz Kongresi'ni topladı. Bu kongrede Doğu Trakya'nın silahla müdafa edilmesinin ve Ankara'da toplanacak "Milli Meclis"e temsilci gönderilmesinin karar altına alınması ile Trakya'nın da Anadolu ile tam bir işbirliği yapmak kararında olduğunu göstermektedir.

Bu gelişmelerden tedirgin olan İstanbul hükümeti, Trakya ile Anadolu'nun işbirliği yapmasını engellemeye çalışmıştır. Bu gaye ile Cafer Tayyar Paşa İstanbul'a davet edilip 21 Nisan 1920'de Albay Muhiddin Bey Birinci Kolordu Komutanlığı'na tayin edilmiştir. Buna rağmen Trakya'daki mücadele azmi kırılmadı, 9-14 Mayıs 1920 tarihlerinde Edirne Kongresi toplanarak Lüleburgaz Kongresi'nde verilmiş olan silahlı mukavemet kararı burada da kabul edildi. Yine bu kongrede Müdafa-i Hukuk-u Milliye'nin Trakya'daki idaresini üzerine almış olan Trakya Paşaeli Müdafa Hey'et-i Osmaniyesi ile 1920 başlarında yalnız Doğu Trakya'nın müdafaası ile ilgilenmek üzere kurulmuş olan Müdafa-i Hukuk Cemiyeti, Trakya Paşaeli Müdafa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir.

Trakya'nın silahla savunulmasında kolordu komutanı ile mülki amirlerden bazılarının mütereddit davranışları sebebiyle Doğu Trakya çok kısa bir zamanda işgale uğramıştır.

İşgalden sonraki dönemde, Doğu Trakya ile ilgili faaliyetlerin Büyük Millet Meclisi'nce yönlendirildiği görülmektedir. Bu meyanda, Bolu Mebusu Cevat Abbas Bey, Bulgaristan'a gönderilerek Bulgaristan'da çeteler kurup Doğu ve Batı Trakya'ya göndermek ve Makedonya'da da çete faaliyetlerini organize etmekle görevlendirilmiştir. Bu müfrezeler Doğu ve Batı Trakya'daki Yunan kuvvetlerine yıpratıcı hücumlarda bulunmuşlardı. Bilhassa Büyük Taarruz esnasında Trakya'daki Türk müfrezelerinin faaliyeti

dolayısıyla Yunanlılar, Anadolu'daki kuvvetlerine destek sağlayamamışlar, hatta Trakya'ya Anadolu'dan kuvvet göndermek zorunda kalmışlardır. Bu müfrezelerin Anadolu'daki mücadeleye bu yönüyle yaptıkları katkı, Milli Mücadele'nin başka bir cephesini teşkil eder.

Sonuç olarak; Türk vatanının tabii bir parçası olan Doğu Trakya'da, milli mücadele başlarken Anadolu'dan farklı yol takip edilmiştir. Ancak gelişen olaylar, Trakya'yı Anadolu ile işbirliğine zorlamış ve bugünkü milli sınırlarımızın elde edilmesinde Doğu Trakya'da verilen mücadelenin de büyük bir katkısı olmuştur.

DİPNOTLAR

1. Eski Yunanlılar Adalar Denizi'nin kuzeyinden Balkan dağlarına kadar olan yerlerde yaşayanlara Trak ve buralara da Trakya diyorlardı. Doğu Trakya'ya Paşaeli denilmesi, yakın devirlere aittir. Bu ismin Osmanlı idari yapısıyla ilgili olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde Gelibolu ve civarı. Kaptan Paşa eyaletine tabi olduğundan Güney Trakya'ya Paşaeli denirken, sonradan bu isim bütün Doğu Trakya için kullanılmıştır. Geniş bilgi için bk. Hamit Sadi, Paşaeli, Şarki Trakya'nın Coğrafyasına ve İktisadi Tarihine Dair Notlar, T.H.T.M. sayı 1, İst.1931, S.71; Bıyıklıoğlu T.M.M.I, S.3, 128.
2. Besim Darkot, Balkan, İ.A. C.II. S.282
3. Hamit Sadi, Adı geçen makale
4. Halil İnalçık, Rumeli, İ.A.C.IX, S.770
5. Halil İnalçık, Rumeli İ.A.C. IX, S.771
6. Geniş bilgi için bk. M.Tayyip Gökbilgin, XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, İstanbul 1952
7. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I. S.2; Halil İnalçık, Rumeli, İ.A. S.772
8. Teferruatlı bilgi için bk. Akdes Nimet Kurat, Türkiye ve Rusya, Ankara, 1970, S.53 v.d; Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, c.v. Ankara, 1970, S.119 v.d.
9. E.Z.Karal, A.g.e, S.121
10. Bu hususta geniş bilgi için bk, Akdes Nimet Kurat, Panславизм, D.T.C.F. Dergisi, C.XI, Sayı 2-4 Ank.1953, S.241-278
11. Süleyman Oğuz, Osman Vilayet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilayeti, Ankara, 1986, S.30
12. Bilal Şimşir, Rumeli'den Türk Göçleri, Ankara 1970, II, S.104-105
13. S.Oğuz, A.g.e., S.30
- 14- A.Nimet Kurat, A.g.e. S.74; Fahir Armaoğlu, Siyasi Tarih, Ankara 1975, S.146; E.Ziya Karal, A.g.e S.245
15. Ömer Kürkçüoğlu, Türk-İngiliz İlişkileri (1919-1926), Ankara,1978, S.24-25
16. A.N.Kurat, A.g.e., S.77
17. A.N.Kurat, A.g.e., S.79
18. F.Armaoğlu, A.g.e., S.260
19. Teferruatlı bilgi için bk. E.Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, CVII, S.79 v.d; F.Armaoğlu, A.g.e., S.261 v.d.
20. E.Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, CVIII, S.29; A.N.Kurat, A.g.e., S.82.
21. Islahatlarla ilgili olarak Avrupa devletleri ve Osmanlı Devleti'nin teklifleri için bk. E.Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, CVIII, S.30. v.d.
22. Ali Kemal Balkanlı, Şarki Rumeli ve Buradaki Türkler, Ankara, 1986, S.225
23. E.Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, CVIII, S.39

24. E.Ziya Karal, A.g.e., S.45; A.N.Kurat, A.g.e., S.82
25. A.N.Kurat, A.g.e., S.83
26. E.Ziya Karal, A.g.e., S.49
27. A.N.Kurat, A.g.e., S.84
28. E.Ziya Karal, A.g.e., S.61
29. F.Armaoğlu, A.g.e., S.268
30. Yulluğ Tekin Kurat, Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği, Ankara, 1968, S.57-58
31. E.Ziya Karal, A.g.e., S.61
32. Fahir Armaoğlu, A.g.e., S.269; Bıyıklıoğlu, T.M.M.; I, S.10
33. Berlin Kongresi'nde tespit edilen Bulgaristan ve Doğu Rumeli sınırları için bk. S.Oğuz, A.g.e., S.59-64; Bıyıklıoğlu, T.M.M., I, S.35-40.
34. Bıyıklıoğlu, T.M.M., I, S.42.
35. Y.Tekin Kurat, A.g.e., S.151.
36. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.50.
37. E.Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, CVIII, S.109.
38. Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C.I, Ankara,1983, S.69.
39. F.Armaoğlu, A.g.e., S.299.
40. F.Armaoğlu, A.g.e., S.301.
41. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.61.
42. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.63.
43. F.Armaoğlu, A.g.e, S.334 vd; A.N.Kurat, A.g.e., S.171.
44. Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C.II, Kısım 2, Ankara, 1983, S.20.
45. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.64
46. Balkan Harbi'nden Sonra Trakya, Makedonya ve Epir'den Anadolu'ya 200.000'den fazla gözmən gelmişti. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.92.
47. F.Armaoğlu, A.g.e., S.343.
48. M.Tayyib Gökbilgin, Edirne, İ.A. Cüz.30 S.115; geniş bilgi için bk. A.N.Kurat, A.g.e., S.186 vd.
49. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.97.
50. Andlaşma metni için bk. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.105.
51. Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, C.II, kısım III, giriş.
52. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.117.
53. Yulluğ Tekin Kurat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, Ankara, 1986, S.17.
54. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S.118.
55. Osmanlı Devleti'nin savaşa katılması meselesi ile ilgili olarak bk. Yusuf Hikmet Bayur, XX.yüzyılda Türklüğün Tarih ve Acun Siyasası Üzerindeki Etkileri, Ankara,1974, S.81 vd.
56. T.İ.H.,I, S.13.
57. F.Armaoğlu, A.g.e., S.457; T.İ.H.,I, S.14-15.
58. A.N.Kurat, A.g.e., S.528. vd.
59. F.Armaoğlu, A.g.e., S.457.
60. T.İ.H.,I, S.17.
61. F.Armaoğlu, S.457.
62. T.İ.H.,I, S.20.
63. F.Armaoğlu, S.459
64. 1917'den beri ABD ile münasebetler kesilmiş olduğundan, münasebetleri diplomatik seviyede İspanya

temsil en yürütüyordu.

65. Tansel, M.M.K.,I, S.11.

66. Gotthard Jaeschke, Mondros'a Giden Yol, Belleten, XXVIII, S.143.

67. Yuluğ Tekin Kurat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, S.39.

68. Bu andlaşmalar için bk., Ömer Kürkçüoğlu, Türk-İngiliz İlişkileri, S.40. v.d.

69. Tansel, M.M.K.,I, S.17.

70. Y.Tekin Kurat, A.g.e., S.40.

71. T.I.H.,I, S.28; Tansel, M.M.K.,I, S.19-20.

72. Hey'et üyeleri şunlardı: Bahriye Nazırı Rauf Bey, Hariciye Müsteşarı Reşat Hikmet Bey ve Kurmay Yarbay Sadullah Bey.

73. T.I.H.,I, S.30; Tansel, M.M.K.,I, S.23; Y.Tekin Kurat, A.g.e., S.41.

74. Ali Fuad Türkgeldi, Görüp İşittiklerim, Ankara,1948, S.170; T.I.H.,I, S.31.

75. Tansel, M.M.K.,I, S.23.

76. Talimatın tam metni için bk. T.I.H.,I, S.31-32; Ali Türkgeldi, Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, Ankara,1948, S.32.

77. Y.Tekin Kurat, A.g.e., S.42. T.I.H.'de mütareke projesinin daha önce Osmanlı hey'etine verildiği belirtilmektedir. S.32.

78. Yılmaz Altuğ, Türk Devrim Tarihi Dersleri, İstanbul,1973, S.11-17; T.I.H.,I, S.38-41.

79. T.I.H.,I, S.33.

80. Rauf Bey'in Hatıraları, Yakın Tarihimiz Dergisi, C.I, 1962, S.274.

81. Y.Tekin Kurat, A.g.e., S.43.

82. Rauf Bey'in Hatıraları, S.273.

83. T.I.H.,I, S.35-36.

84. Değiştirilmesi istenen hususlar için bk. T.I.H.,I, S.36.

85. T.I.H.,I, S.37.

86. T.I.H. S. 38, Ali Türkgeldi, A.g.e. S. 60.

87. Mütarekenin tam metni için Bk, Ali Türkgeldi, A.g.e. S.69 ; T.I.H. I, S.41-43 I, Osman Olcay-Seha L.Meray Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri, Ankara, 1977, S.1-5.

88. Salahi R. Sonyel, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I, Ankara, 1987, S.8.

89. Milli Mücadele Başlarken C. I, Ankara 1959, S.3. M.M.B. I. S.3.

90. S.R. Sonyel, A.g.e. S.9.

91. T.K.S.K., I, S 3; Ayrıca bu hususla ilgili olarak İngiliz Dışişleri Bakanının Caltporpe'a yazdığı bir talimatname için bk, Gotthard Jaesehke, Kurtuluş savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri, Ankara, 1986, S.21-23.

92. Y.Tekin Kurat, Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması, S.50.

93. S. R.Sonyel, A.g.e. S. 16.

95. K.S.I.I. B. S. 33.

96. K.S.I.I. B. S. 33.

97. Fahri Belen, Türk Kurtuluş Savaşı Ankara, 1983, S. 33.

98. KSl. I.B. S. 33.

99. Tansel, M.M.K., I. S. 37.

100. KSl.I. B., S. 31; Tansel, M.M.K.I. S. 45.

101. KSlI. B. S. 31; F. Belen, A.g.e S. 30.

102. T.I.H., I, S. 70-74.

103. F. Belen, A.g.e., S. 30.
104. T.İ.H., I, S. 110.
105. Tansel, M.M.K., I. S. 56.
106. ATASE, K1, 51, D. 200., F., 13; Hüsnü Himmetoğlu, Kurtuluş savaşında İstanbul ve Yardımları, İstanbul, 1957. C. II, S. 69.
107. Kazım Karabekir, İstiklal Harbimiz, İstanbul, 1960, S. 11.
108. M.M.B.I. S. 15.
109. Stanford J. Shaw, Ezel Kural Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C. 2, İstanbul, 1983, S. 394.
110. Aynı Eser.
111. Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasi Partiler. 1895-1952, İstanbul, 1952, S. 412-414.
112. Tansel, M.M.K. I, S. 136; Hüsnü Himmetoğlu, A.g.e. S. 80.
113. Hüsnü Himmetoğlu, A.g.e. S. 81.
114. T.İ.H. C II. 1. Kısım, Ankara, 1963, S. 79.
115. Cemal Kutay, İstiklal Savaşının Maneviyat Ordusu, İstanbul, 1977, S.55 .
116. T.İ.H.I., S. 120.
117. Hüsnü Himmetoğlu, A.g.e. S. 69; ATASE, K1, 51, D. 200., F. 13.
118. T.İ.H. I, S 120.
119. ATASE, K1. 51, D. 200, F. 13; T.İ.H., I, S. 121.
120. ATASE, K1. 18, D. 72, F. 37.
121. ATASE, K1. 18, D. 72, F. 68/1.
122. ATASE, K1. 276, D. 78, F. 1-2; Tansel, M.M.K. I. S. 59.
123. ATASE, K1. 276, D. 78, F. 4.
124. ATASE, K1, 276, D. 78, F. 24/1-2.
125. M.M.B. I. S. 32.
126. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 152.
127. 21 Ocak 1919 tarihli ve 448/9 sayılı Muvakkit Gazetesi, Ali Seyfi Tülümen, Milli Mücadelede Trakya Mes'elesine Dair Türk Basınında Derlemeler. 10 Eylül 1918/29 Eylül 1920, S. 45-46. A.Ü. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Arşiv no: 134/2398.
128. M.M.B. I. S. 59.
129. Tansel, M.M.K. I. S. 137-138.
130. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 123.
131. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 128.
132. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 128-124.
133. Tarık Zafer Tunaya, A.g.e., S. 478.
134. ATASE, K1. 51, D. 200, F. 49.
135. T.B.D. S. 27.
136. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 129.
137. Beyannamenin tam metni için bk, Bıyıklıoğlu, T.M.M. II, s. 34 vd.
138. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 151.
139. M.M.B.I, S. 71; Tansel, M.M.K.I, S. 146.
140. ATASE, K1. 276, D. 78, F. 30; M.M.B.I, S. 33.
141. Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı 10, vesika 224.

142. M.M.B.I, S. 33; Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 202.
143. M.M.B.I, S. 155.
144. Salahi R. Sonyel, A.g.e., S. 31. A.g.e. S. 31; K.S.l.l.B, S. 50.
145. Salahi R. Sonyel, A.g.e. S.31.
146. Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı 21, Vesika 548.
147. Dimitri Kitsikis, Yunan Propagandası, İstanbul,1964, S. 27; K.S.l.l. B, S. 61.
148. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I. S. 146; D. Kitsikis, A.g.e. S. 28.
149. D. Kitsikis, A.g.e. S.29.
150. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I. S. 146.
151. Yahya Akyüz, Türk Kurtuluş, Savaşı ve Fransız Kamuoyu, Ankara, 1975, S. 68-69; KSl. l.B, S. 50-61.
152. Salahi R. Sonyel, A.g.e. S.35.
153. Ahmet Aydınllı, Batı Trakya Faciasının İçyüzü, İstanbul, 1971, S. 534.
154. T.K.S. K. I, S. 24.
155. T.K.S. K., I, S. 32.
156. Kurtuluş Savaşımız, TC. Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Planlama Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara; 1973, S. 6-7; Taner Baytok, İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı, Ankara, 1970, S. 13.
157. Taner Baytok, A.g.e. S. 19-20.
158. Bıyıklıoğlu, T.M.M., I, S. 152.
159. Bıyıklıoğlu, T.M.M.,I, S. 153-154.
160. 16 Şubat 1919 tarihli Tasvir-i Efkar ve Yenigün gazeteleri.
161. 20 Mart 1919 tarihli İleri gazetesi.
162. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 150.
163. Ömer Sami Coşar, İstiklal Harbi Gazetesi, 15 Mayıs 1919, No: 1, S. 8.
164. İstiklal Harbi Gazetesi 23 Mayıs 1919, No: 9, S.2.
165. İstiklal Harbi Gazetesi, 27 Mayıs 1919, No: 12, S. 2.
166. İstiklal Harbi Gazetesi, 22 Temmuz, 1919, No: 61, S.2.
167. Bıyıklıoğlu, T.M.M., II, S. 52.
168. İstiklal Harbi Gazetesi, 16 Ağustos 1919, No: 83, S. 2.
169. İstiklal Harbi Gazetesi, 13 Ağustos, 1919, No: 80, S. 1.
170. Bıyıklıoğlu, T.M.M. II, vesika No: 36-36.
171. Nutuk, C.III. vesikalar vesika 247-250.
172. Bıyıklıoğlu, T.M.M. II. S. 71, vesika 39.
173. Mustafa Kemal Paşa'nın bu temasları için bk, KSl. l.B, S. 96 VD; Tansel, M.M.K.I, S. 75-76; l.A Atütürk, c.I. S. 730 vd.
174. Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı1, vesika 1; Faik Reşit Unat, Mustafa Kemal Paşa'ya 9. Ordu Kıtaaatı Müfettişi sıfatıyla verilen Vazife ve selahiyetlere Dair bazı vesikalar, Tarih Vesikaları dergisi c.2, sayı 12'den ayrı basım, İstanbul, 1942.
175. Salahi R. Sonyel, A.g.e., S. 71.
176. Nutuk, c II. Vesikalar, İstanbul, 1969, vesika 19.
177. Nutuk, c.I, S. 6.
178. Nutuk, C.II, vesika 251b.
179. Nutuk, c.III, vesika 19.
180. Nutuk, c.I, S. 26-27.

181. Salahi R. Sonyel, A.g.e. S. 79.
182. Nutuk, c.I, S. 37.
183. Nutuk, c.III, vesika 26.
184. Nutuk, c.I, S. 55-56.
185. Cevat Dursunoğlu, Erzurum Kongresi Sırasında Atatürk'ün Düşünceleri, Belleten, Ekim 1963, sayı 118, S. 636.
186. Nutuk, c.I, S. 80.
187. T. Bıyıklıoğlu, Atatürk Anadolu'da, Ankara, 1959, S. 60.
188. Nutuk, c. I, S. 98.
189. Kongrenin toplanmasına engel olma faaliyetleri için bak, KSl. I.B. S. 139-140; Salahi R. Sonyel, A.g.e. S. 113 vd.
190. Kemal Karpat, Türkler. I.A. c.XII², S. 385.
191. Nutuk, c.III. vesika 130.
192. Nutuk, c.III. vesika 267-268.
193. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 176-177.
194. Nutuk, c.III, vesika, 270-271-272-273-274.
195. Nutuk, c.III, vesika 277.
196. Tansel, M.M.K. II, S. 104 vd.
197. Nutuk, c.I, S. 160.
198. Nutuk, c.I, S. 170.
199. Nutuk, c.III, vesika 82.
200. bk. dipnot 178.
201. Nutuk, c.I. S. 295.
202. Nutuk, c.I. S. 295.
203. Nutuk c.III. vesika 228.
204. Nutuk, C.III, vesika 246.
205. Tansel, M.M.K. III. S. 18.
206. T.K.S.K., I, S. 89.
207. Misak-Millî'nin tam metni için bak Kurtuluş Savaşımız. S. 54-55.
208. Nutuk, c.III. vesika 251^a, 251^b; Dipnot 178.
209. İtilaf devletleri 12 Şubat 1920'de Türklerle yapılacak barış andlaşmasının şartlarını tesbit etmek üzere Birinci Londra Konferansı toplamışlar, İstanbul'un geleceği hakkında bir takım kararlar almışlardı. Taner Baytok, İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtuluş Savaşı, S. 52 vd.
210. Nutuk, c. 1, S. 508 vd.
211. Harp Tarihi vesikaları Dergisi, sayı 24, vesika 614.
212. Mehmet Şahingöz, İzmir, Maraş İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan protesto ve Mitingler basılmamış Doktora Tezi, Ank, 1986, S. 469-470.
212. ATASE, K1. 27, D. 1336, F. 2- 151- 161-162.
213. Bıyıklıoğlu, T.M.M. II. vesika 39, S. 72.
214. Harp Tarihi vesikaları Dergisi, Sayı 24, vesika 604.
215. Harp Tarihi vesikaları Dergisi, sayı 24, vesika 605.
216. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 212.
217. Harp Tarihi vesikaları dergisi, sayı 24 vesika 606.
218. I. Kolorduya 31 Aralık 1919 ve 9 Ocak 1920 tarih ve 55 numaralı şifre ile bildirilen planın tam

- metni için bak, T.İ.T.E. Arşivi, Arşiv no: 63/17437; Bıyıklıoğlu, T.M.M. II, S. 72. vd.
219. Harp Tarihi vesikaları Dergisi, sayı 24, vesika, 608.
220. Harp Tarihi vesikaları Dergisi, sayı 24. vesika, 610.
221. ATASE, K1, 277, Dosya 79, F. 1/24-25-26-27.
222. Harp Tarihi Vesikaları dergisi, sayı 24, vesika 623.
223. Harp Tarihi Vesikaları dergisi, sayı 24, vesika 624.
224. Harp Tarihi vesikaları dergisi, sayı 24, vesika 625.
225. Harp Tarihi vesikaları dergisi, sayı 24, vesika 628.
226. Harp Tarihi vesikaları dergisi, sayı 24, vesika 615.
227. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I. S. 214.
228. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I. S. 215.
229. Belgelerle Türk Tarihi dergisi, sayı, 43, S. 11; Bıyıklıoğlu T.M.M.I. S. 216.
230. 13 Nisan 1336 (1920) tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesi; Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 219.
231. ATASE, K1 273, D. 64, F. 1/42-43.
232. ATASE, K1. 277, D. 79, F. 1/28-29-30-31-32.
233. ATASE, K1. 277, D. 79, F. 1/33-34.
234. Bıyıklıoğlu, T.M.M., I, S. 228.
235. Bıyıklıoğlu, T.M.M., I, S. 230.
236. Bıyıklıoğlu, T.M.M., I, S. 234.
237. Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı Bey Evrakı, T.İ.T.E. Arşivi, Arşiv No: 134/23943, S. 49.
238. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 237.
239. T.B.D. s. 176-177-178-179; 30 Nisan 1920 tarihli ileri gazetesi.
240. Cafer Tayyar Paşa'nın Edirne'ye dönüş tarihi olarak, T. Bıyıklıoğlu 2 Mayıs 1920 tarihini, G.Jaesche 30 Nisan 1920 tarihlerini vermektedir. Bk, Bıyıklıoğlu T.M.M.I, S. 249; T.K.S.K, I. S. 101.
241. Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kongre Zabıtları, ikinci celse konuşmaları, T.İ.T.E.A. No : 29/4125.
242. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 249-250.
243. Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kongre zabıtları, S. 1-2.
244. Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Kongre zabıtları S. 101.
245. Galip Kemali Söylemezoğlu Başımıza Gelenler Yakın Bir Mazinin Hatıraları İstanbul, 1939, S. 238-239; Bıyıklıoğlu, T.M.M. II, S. 89 vesika 44.
246. Galip Kemali Söylemezoğlu, A.g.e, S. 239-240; Bıyıklıoğlu, T.M.M. II, S. 90-91.
247. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I, S. 200.
248. Taner Baytok, A.g.e, S. 105.
249. Galip Kemali Söylemezoğlu, A.g.e, S. 209.
250. Galip Kemali Söylemezoğlu, A.g.e. S. 241.
251. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 293.
252. Taner Baytok, A.g.e, S. 108 vd.
253. Yahya Akyüz, A.g.e, S. 103-104.
254. K.S.İ.İ. B, S. 90.
255. T.İ.H, c.II. Kısım II, S. 259.
256. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 304-305.
257. T.İ.H, c II. Kısım II. S. 260: Bıyıklıoğlu T.M.M. I. S. 324.
258. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 327.

259. Fevzi Kurtoğlu, Gelibolu ve Yöresi Tarihi, İstanbul 1938, S. 8.
260. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 198.
261. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 198.
262. Kurmay Binbaşı İsmail Hakkı Bey Evrakı, T.İ.T.E. Arşivi, No: 134/23943, S. 49.
263. Muhiddin Bey'in 29 Nisan 1920'deki Harbiye Nezaretine yazdığı rapor, için Bk, Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 241.
264. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 307-308.
265. T.İ.H. c. II, Kısım II, S. 261.
266. ATASE, K1. 913, D. 46, F 1/1-10.
267. ATASE, K1. 913, D. 46, F. 1/11-14.
268. ATASE, K1. 913, D. 46. F. 2-4
269. T.İ.H, c. II, Kısım II. S. 261, Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 314.
270. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 320.
271. Seferberlik emri ile ilgi Kolordu Kumandanın iki emri için Bk. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 320-321.
272. ATASE, K1. 913, D. 46, F. 6.
273. ATASE, K1. 913, D. 46. F 8/3.
274. ATASE, K1. 913, D. 46, F.9.
27. ATASE, K1. 913. D. 46, F. 43-43-1.
276. ATASE, K1. 913, D. 46. F. 47.
277. Fahri Belen, İstiklal Harbinde Trakya Harekatı, S. 276.
278. Bıyıklıoğlu, T.M.M.I. S. 328.
279. T.İ.H, c. II, Kısım II, S. 270.
280. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 330, T.İ.H, c. II. Kısım, II, S. 270.
281. T.İ.H, c. II, Kısım. II. S. 270-271, Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 349-350.
282. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 340. Bir Bulgar yazarı silah ve cephane yardımı yapıldığını iddia etmektedir. Bk. Stefan Velikov, Kemalist İhtilal ve Bulgaristan 1918-1922, İst. 1969, (Çeviren Naime Yılmaer) S. 141-142.
283. T.K.S. K; I, S. 111.
284. T.İ.H. c. II, Kısım II. S. 271.
285. Bujac, 1918-1922, Yunan Ordusunun Seferleri, Çev. Kur. Yzb. İbrahim Kemal, İstanbul 1939, 113 sayılı Askeri Mecmuanın Lahikası, S. 169.
286. Fahri Belen, A.g.m., S. 277; Bujac, a.g.e, S. 169.
287. ATASE, K1. 913, D. 46, F. 67.
288. Ömer Kürkçüoğlu, A.g.e. S. 74, ATASE, K1. 913, D. 46, F. 67.
289. Fahri Belen, a.g.m. S. 277, Bujak, a.g.e. S. 169.
290. T.İ.H. C.II, Kısım II. S. 272.
291. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 351-352. T.İ.H. c. II, Kısım II, S. 272, Bujak, a.g.e. S. 170.
292. ATASE, K1. 913, D. 46, F. 67, Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 352.
293. T.İ.H. c. II, Kısım II, S. 273.
294. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 353, T.İ.H. C. II, Kısım II. S. 273.
295. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 354-358, T.İ.H. C. II, Kısım II. S. 274.
296. T.İ.H. C. II, Kısım II. S. 272, ATASE, K1. 913, D. 46, F. 66.
297. ATASE, K1, 913, D. 46, F. 63, T.İ.H. c. II. Kısım II. S. 277.
298. Refik Halid Karay, Minelbab ilel Mihrab, İstanbul, 1964, S. 204.

299. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 356, T.İ.H. c. II. Kısım II. 278.
300. T.İ.H. c. II. Kısım, II. S. 279.
301. T.İ.H. c. II. Kısım II. S. 257; Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 360.
302. ATASE, K1. 913, D. 46, F. 70; Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 361.
303. ATASE, K1. 913, D. 46, F. 70. T.İ.H. c. II. Kısım II. S. 275.
305. Cafer Tayyar Paşa 24 Temmuz'da Babaeski'nin Kuzeyinde Yunanlılarla karşılaştı. Yanında bulunan muhafızlar düşmanla müsademeye girip kendisi kurtuldu. 27 Temmuz'da Yunanlılar bütün Doğu Trakya'yı işgal edince, Cafer Tayyar Paşa'yı de Bostanlı civarında esir edip Atina'ya gönderdiler. Bujac, A.g.e, S. 172-173, Cafer Tayyar Paşa atı yere kapaklanıp başı taşa çarpıp bayılmış, kendini bir köylü bulup Yunanlılara teslim etmiş, Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 375.
306. T.İ.H. c. II. Kısım II. S. 279.
307. Kolordu Komutanının çekilme emri için Bk. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 364.
308. T.İ.H. c.II, Kısım II. S. 279.
309. T.İ.H. c. II, Kısım II. S. 279, T. Bıyıklıoğlu, S. 365.
310. T.İ.H. c. II. Kısım II. S. 280.
311. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 366, Alb. Bujak, S. 173.
312. T.İ.H. c. II. Kısım II. S. 281, T. Bıyıklıoğlu T.M.M. I. S. 367.
313. Bujac A.g.e. S. 173.
314. T.İ.H. C. II. Kısım II. S. 282.
315. Bujac, A.g.e. S. 173.
316. Harp Mıntıkları Şehir ve Kasabaların İşgal İstirdat ve Bombardıman Tarihleri, Genel Kurmay Başk. Harp Tarihi Encümeni, Yayını Ank. 1940, S. 83-84.
317. Kurtuluş Savaşımız, S. 6-7
318. A.g.e. 9
319. Taner Baytok, A.g.e, S. 59.
320. Taner Baytok, A.g.e, S. 61.
321. Galip Kemali Söylemezoğlu, A.g.e. S. 209.
322. Taner Baytok, A.g.e. S. 116.
323. T.İ.H. c.II. Kısım II. S. 179.
324. Taner Baytok, A.g.e. 121.
325. Seha L. Meray - Osman Olcay, Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküş Belgeleri, S. 57.
326. Memoire Sur le Thrace, İstanbul 1922, S. 24.
327. Şarki Trakya'da Yunan Zulümleri, Trakya Cemiyeti Yayını, İstanbul 1922, S. 21.
328. Şarki Trakya'da Yunan Zulümleri, S. 30.
329. Şarki Trakya'da Yunan Zulümleri, S. 32.
330. Memoire sur le Thrace, S. 25.
331. İkdam Gazetesi, 29 Eylül 1920, Sayı 8461, Nazif Karaçam Bütün yönleriyle Kırklareli ve ilçeleri İst. 1970, S. 151.
332. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 377.
333. Ekrem Demiray'ın Milli Mücadele Hatıraları T.İ.T.E. Arşivi No: 134/23944 S. 1.
334. Ekrem Demiray'ın Milli Mücadele Hatıraları, S. 3.
335. T.İ.T.E. Arşivi No: 134/b
336. T.İ.T.E. Arşivi No: 134/b

337. T.İ.T.E. Arşivi No: 11/1950
338. Bıyıklıoğlu, T.M.M., I. S. 387.
339. Bıyıklıoğlu, T.M.M., I, S. 388.
340. Cevat Abbas Bey'in Hatıraları T.İ.T.E. Arşivi No: 11/1950.
341. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I, S. 390.
342. Bu talimatnamenin tam metni için Bk, Bıyıklıoğlu T.M.M. II. S. 98, 99, 100, 101, vesika No: 49^{b1}
343. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 393.
344. Nazif Karaçam, Ulusal Kurtuluş Savaşında Trakya, İstanbul, 1984, S. 110, Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 401. Tevfik Bıyıklıoğlu teşkilat üyelerinin ismini belirtmemiş, Nazif Karaçam teşkilatın üyeleri olarak İbrahim Akıncı, Hüseyin Akkerman ve Mazhar Bey'in ismini zikreder.
345. Nazif Karaçam, a.g.e. S. 136, T. Bıyıklıoğlu 15 kişi olduğunu yazar. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 402.
346. Nazif Karaçam, a.g.e. S. 139, Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 402.
347. Nazif Karaçam, a.g.e. S. 123, Bıyıklıoğlu T.M.M. I. S. 402.
348. Bıyıklıoğlu T.M.M. I. S. 402 N. Karaçam, a.g.e. S. 127-128.
349. Kurtuluş Savaşımız, S. 96-97.
350. Bilal N. Şimşir, Sakarya'dan İzmir'e 1921-1922, Ankara 1989, S. 16.
351. Bilal N. Şimşir, a.g.e. S. 20-21.
352. Bilal N. Şimşir, a.g.e. S. 28-29.
353. Bu raporlar için Bk, Bilal N. Şimşir, a.g.e., 173, 183.
354. Ömer Kürkçüoğlu, Türk İngiliz İlişkileri, S. 213.
355. Bilal N. Şimşir, a.g.e. S. 236.
356. Yeni barış teklifinin tam metni için Bk, Bilal N. Şimşir, a.g.e. S. 238-239
357. Bilal N. Şimşir, a.g.e. S. 242.
358. Kurtuluş Savaşımız, S. 176, Bilal N. Şimşir. a.g.e. S. 256.
359. Bu tartışmalar için Bk. Bilal N. Şimşir, a.g.e. S. 259- 260-261.
360. Bilal N. Şimşir, a.g.e. S. 264.
361. Nutuk, c. 2. S. 27.
362. Nutuk, c. 2. S. 282.
363. Bk. dipnot 50 ve Bıyıklıoğlu T.M.M. I. S. 84, 103.
364. Ömer Kürkçüoğlu, a.g.e. S. 240.
365. Nutuk, c. 2. S. 284.
366. Nutuk, c. 2. S. 284.
367. Nutuk, c. 2. S. 285, Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV. 1917-1938, Derleyen Nimet Arsan, Ankara, 1964, S. 464-465.
368. Ali Türkgeldi, Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, S. 158-160.
369. Ali Türkgeldi, a.g.e. S. 161-162.
370. Ömer Kürkçüoğlu, a.g.e. S. 247.
371. Ali Türkgeldi, a.g.e. S. 164-165.
372. Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV. S. 469.
373. Ömer Kürkçüoğlu, a.g.e. S. 247.
374. Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, IV. S. 469.
375. Kurtuluş savaşıımız, S. 203.
376. Yunanistan'ın Mudanya Mütarekesini kabulüyle ilgili bildirisinin metni için Bk, İsmail Soysal, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları I. Ankara 1983, S. 66. Kurtuluş Savaşımız, S. 207.

377. Kurtuluş Savaşımız, S. 208.
378. Bu hususlar mütarekenin 2,3,4,5,6,7,8,9 ve 10 maddelerinde yer alırlar.
379. Bıyıklıoğlu, T.M.M. I. S. 458.
381. T.B.M.M. Zabıt Ceridesi 2. Basılış I. Devre, c. 23 Ank. 1961, S. 342, 16 Ekim, 1992 tarihli Sabah Gazetesi, sayı 11817.
382. T.K.S.K. II. S. 2
383. T.K.S.K. II. S. 3.
384. 24 Ekim 1922 tarihli Sabah Gazetesi Sayı 11825.
385. Harp Mintikaları S. 83, 31 Ekim 1992 Sabah Gazetesi, Sayı 11832.
386. 30 Ekim 1922 tarihli Sabah Gazetesi Sayı 11831.
387. Harp Mintikaları S. 82-83-84.

A large, stylized pink 'X' logo composed of multiple parallel diagonal lines, creating a sense of depth and movement. The 'X' is centered horizontally and partially obscured by the text 'E K L E R'.

E K L E R

میدان افشاری

تاریخ قبضی

پیشانی و سیر

دوباسی چهار

حکم

اوراق اوله سنک

و سیر

سیرک و سیر

سیرک افشاری

تاریخ سیر

۴۸

۲

قول در دادی (۱)

قول در سنقه نایبیه معقیده قطعاً و غیر

ایمانیه که در سیر به ملک افشاری اجماعاً تـ بـ آینه های ز

ذبح گوشت

هوزر کدی سنقه سیرها را همه و باریکی مدح

رجحانه استوار و به اوزر و سیر

الکایه معقیده سیرک از همه اقرار قضای

الکایه مدح قضایه که استوار و باریکی

هوزر سنقه سیرک از همه اقرار قضای

ملک سنقر از رعایت بافقان ارفاق و سیر

بانیه و زرم مدح به اید و حکم

اعتبار باریک رعایت بافقان و سیر

وسایل ارفاق که مدح به اید و معقیده

هوزر سنقه سیرک از همه اقرار قضای

ایمانیه که در سیر به ملک افشاری اجماعاً تـ بـ آینه های ز

ذبح گوشت

هوزر کدی سنقه سیرها را همه و باریکی مدح

رجحانه استوار و به اوزر و سیر

الکایه معقیده سیرک از همه اقرار قضای

الکایه مدح قضایه که استوار و باریکی

هوزر سنقه سیرک از همه اقرار قضای

ملک سنقر از رعایت بافقان ارفاق و سیر

بانیه و زرم مدح به اید و حکم

اعتبار باریک رعایت بافقان و سیر

وسایل ارفاق که مدح به اید و معقیده

هوزر سنقه سیرک از همه اقرار قضای

میکه امفاسی	اوراق اوله - نکر
تاریخ	نومروس
میکه فو یلان و مروت	نمبره نکر نومروس
دوسه سی	موسودینک امفاسی
	تاریخ نکر دی

در جوابات ایه عکره برای وجه ابانت ادهی
 حد طرقتن جوت ضبا به بیج تراک
 و نقیانی منع اده عکره -
 هر فده شفقته کی خدایانه لاله تنقاف
 فطرقتن حوت فطرته خونه لماره افشاره
 من رانت درجا - انقطاع ادهی نابره
 ایه به عکره -
 ۷ - هر فخرت ایه کبیرا و کفری تنقاف
 اینهاتی نه ریش و فخرتونه فطر ایه عکره -
 ۸ - هر فده لماره لماره و هر فده لماره لماره و هر فده لماره لماره
 سده فده لماره لماره و هر فده لماره لماره -

42

عفو و انعام حضرت

مہربانانہ
راہوں

27/4/17

[illegible]

بیاننامہ

دول استلافیہ مک شمدی بہ قدر مملکتی قسبہ بول بولق البحر۔ نول۔ ابدکری
تدایر مخلفہ شولردر۔

اولاً۔ فریدلنا ایلہ بالاختلاف ملتی مدافہ سز برحالہ اجنی ادارہ سہ اسر اتمک و مملکتک
مخلف اقسام مہمہ سی غالب دوللر مستحکمانہ علاوہ اتمک دوشو شمدی قوای ملیہ مک
مظاہرت عمومیہ ملیہ ایلہ مدافہ استقلال خصوصہ کوسزدیکی عزم و عنایت بولسوری
آلت اوست ابتدی۔

ثانیاً۔ قوای ملیہ غفلت و آلت مساعدیہ نہ قدم برچمن سیاسی تعزیر اتمک البحر
ہیت تنبیہ بہ مراجعت ابتدی۔ ہیت ملک استقلال و مملکت تمامینی تأمین اتمک
و خصوصہ اشغال ساحہ تربیک نحلہ شت اولیہ مدافہ۔ ہیچ برنوع مذاکرہ بیاماشہای۔
ثالثاً۔ قوای ملیہ ایلہ توحید حرکات ابدی حکومت ترک احرا آتہ مدافہ اتمک صورتہ
وحدت ملیہ صاصیق و خاشانہ مخلفلری تشریق و تزئید حرانہ۔ وق اتمک طریق
تعزیر ابدی۔ وحدت ملیہ مک تشکیل ابدی۔ ثبات و لساند قارشوسندہ و حرکتلویہ ابدی
رابعاً۔ مقدرات مملکتی حقدہ اندیشہ آور قرارلر و برلیدکندن بحث اولحق صورتہ
افکار عمومیہ مک تضیقنہ بلشلا ندی۔ مدافہ ناموس و مملکت اوغورندہ ہر فداکارانی کوفہ
آتش اولان ملت عنایہ مک عزم و ارادہ سی اوکندہ ہونم لیدت دسی قائدہ و برمدی
نہایت ۱۶-۳-۳۱ کون استانبول حیرا اشغال اتمک صورتہ دولت عنایہ مک بدیوق
سہ مک حیات و حاکیتہ ختام و برلیدی۔ یسی ہوکون عنایت ملیہ قابلیت مدنیہ مک حقوق
حیات و استقلالتک و ہون استقبالک مدافہ نہ دعوت ابدی۔ حمان السایتک انظار
استحصانی و عالم اسلامک آمال استخلاصی مقام خلافتک تأثیرات اخلاصہ و نفاختہ
و استقلال ملک ماضی شوکت مزملایق زایمان ایلہ مصافہ و تائبہ و وق دہ۔ بریشد بکنس
استقلال و وطن مجاہدہ سندہ جاب حقک عون و عنایتی برملہ در۔

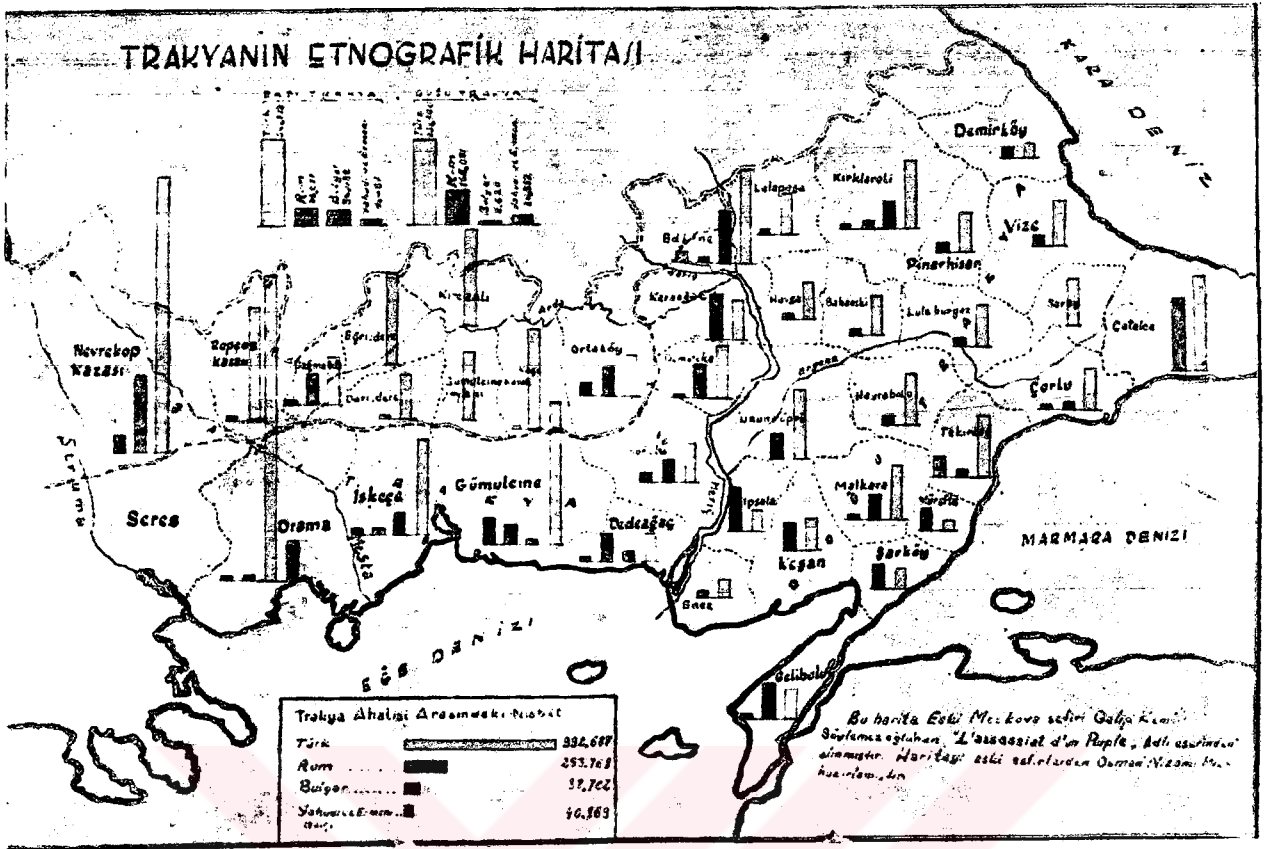
۱۸-۱۹ مارٹ ۳۶

آمانولی و دروم ایل مدافہ ہنوق جمیق
ادارہ ہیت مرکزیہ سی زبسی
نوکنہ

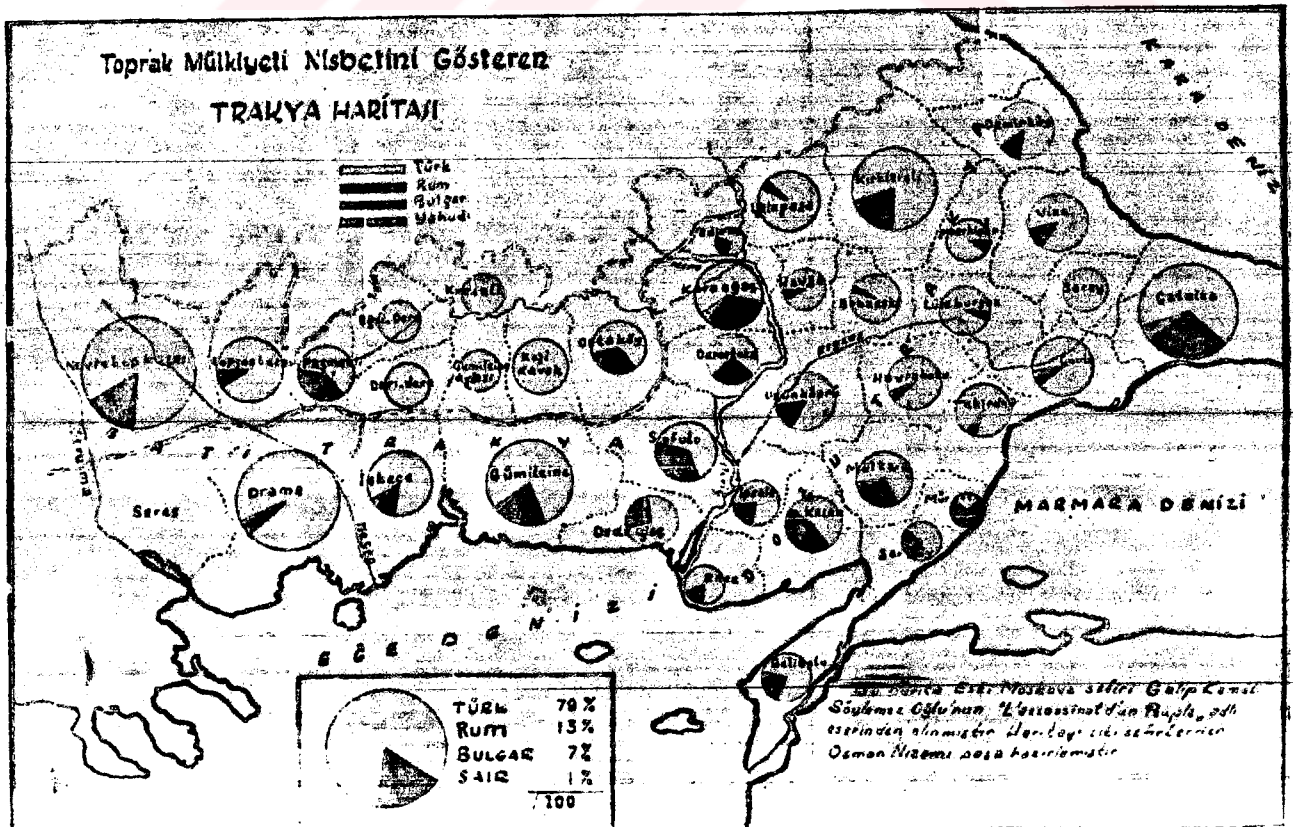
[illegible]

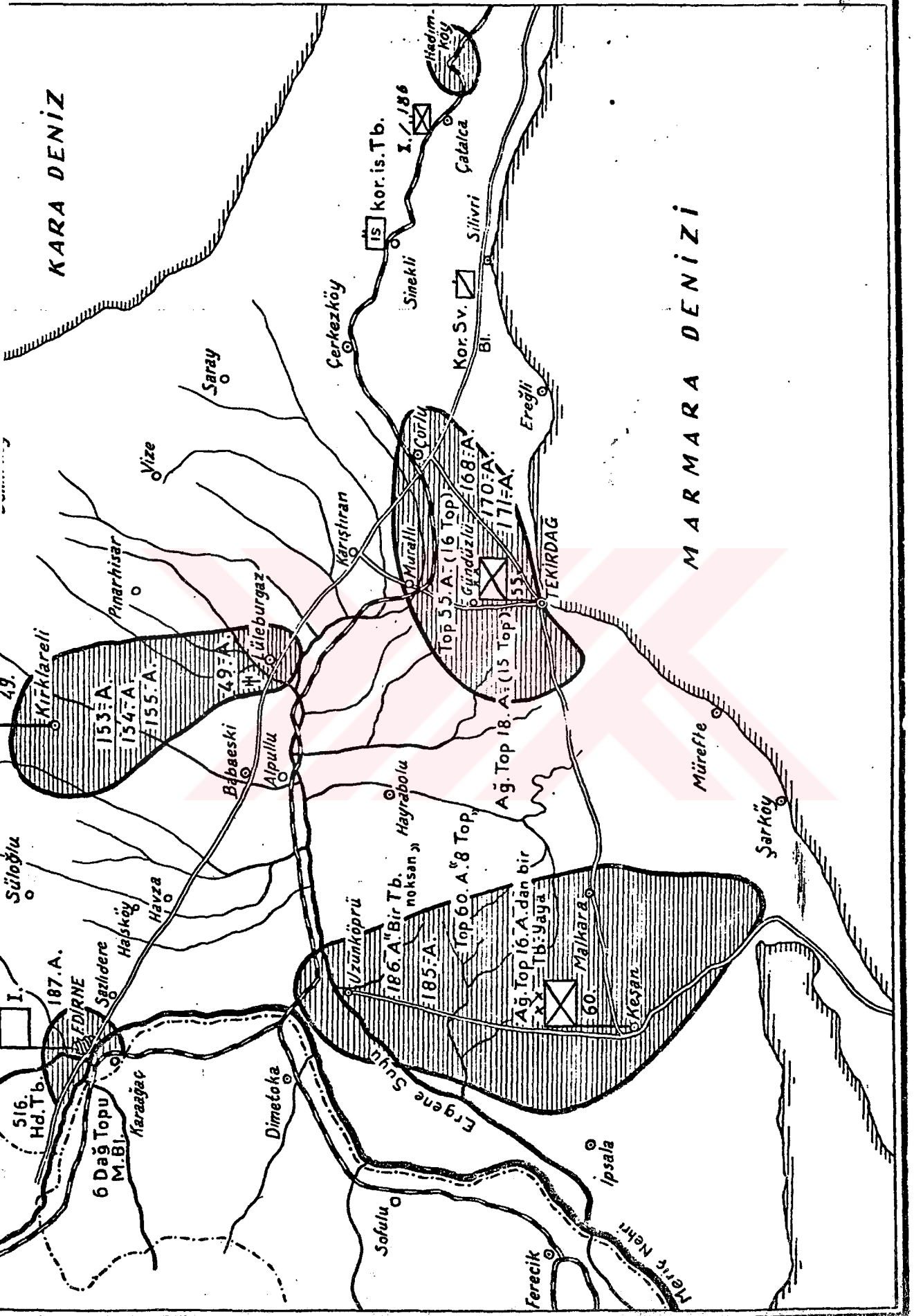
h

تاریخ: ۱۳۰۱

Ves. 36 — Her iki Trakya'nın Etnografik haritası.

Kroki 4 — I. Kolordunun 1920 mayıs ortalarında konusu.

Res. 28a — Trakya - Paşaeli Cemiyeti kurucularından Faik Kaltakkıran.

Res. 29 — Büyük Edirne Kongresi üyelerinden emekli vali Şefik Bicioğlu.

Res. 30—Trakya - Paşaeli Cemiyetinin ilk reisi Edirne Müftüsü İskeçeli Mestan Efendi.

Res. 31 — Trakya - Paşaeli Cemiyeti kurucularından Ali Seyfi Tülümen.

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV VESİKALARI

T.İ.T.E ARŞİVİ

Arşiv No : 134/2398

Arşiv no : 63/17437

Arşiv no : 29/4125

Arşiv no : 134/b

Arşiv no : 134/23943

Arşiv no : 11/1950

Arşiv no : 134/23944

ATASE ARŞİVİ

K1. 18, D.72, F. 37, 68/1

K1. 27, D.1336, F.2-151-161-162.

K1. 51, D.200, F.13-49.

K1. 273, D.64, F.1/42-43

K1. 276, D.78, F.1-2, 4, 24/1-2

K1. 277 D.79, F.1/24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34

K1. 913, D.46, F.1/1-10-11-14.

K1. 913, D.46, F. 2-6-8/ 3-9-43-43-1-47-67-70.

KİTAPLAR MAKALELER VE SURELİ YAYINLAR

- 1- Akyüz, Yahya, Türk Kurtulus Savaşı ve Fransız Kamuoyu, Ankara, 1975
- 2- Altug, Yılmaz, Türk Devrim Tarihi, İstanbul, 1973.
- 3- Armaoglu, Fahir, Siyâsi Tarih, Ankara, 1975.
- 4- Atatürk ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, IV (1917-38) Derleyen Nimet Arsan, Ankara, 1964.
- 5- Aydınli, Ahmet, Batı Trakya Faciasının İcyüzü, İstanbul, 1971.
- 6- Balkanlı, Ali Kemal Şarkî Rumeli ve Buradaki Türkler, Ankara, 1986.
- 7- Baytok, Taner, İngiliz Kaynaklarından Türk Kurtulus Savaşı, Ankara, 1970.
- 8- Bayur, Yusuf Hikmet, Türk İnkılâbı Tarihi, I-II, Ankara, 1983.
- 9- _____ XX YY da Türklüğün Tarih ve Acun Siyaseti Üzerindeki Etkileri, Ankara, 1974.
- 10- Belen, Fahri, Türk Kurtulus Savaşı, Ankara, 1983.
- 11- _____ İstiklâl Harbinde Trakya Harekatı, Askeri Mecmua, C.VII, Sayı 101, Ankara, 1936.
- 12- Bıyıklıoğlu, Tefvik, Trakya'da Millî Mücadele, I-II Ankara, 1955, 1956.
- 13- _____ Atatürk Anadolu'da, Ankara, 1959
- 14- Bujac, Yunan Ordusunun Seferleri, Çev. İbrahim Kemal, İstanbul, 1939
- 15- Darkot, Besim, Balkan, İA.C.II, s.282
- 16- Dursunoğlu, Cevat, Erzurum Kongresi Sırasında Atatürk'ün Düşünceleri, Belleten, Sayı 108, Ankara, 1963.
- 17- Gökbiçgin, M.Tayyip, XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, İstanbul, 1953.
- 18- _____ Edirne, İA.Cüz.30, s.115.
- 19- _____ Millî Mücadele Başlarken, I, Ankara, 1959.
- 20- Harp Mıntıkaları, Şehir ve Kasabaların İşgal, İstirdat ve Bombardıman Tarihleri, Ankara, 1940.
- 21- Himmetoğlu, Hüsnü, Kurtulus Savaşında İstanbul ve Yardımları, I-II, İstanbul, 1975.
- 22- İnalçık, Halil, Rumeli, İA.C.IX, S.770-71-72
- 23- Jaeschke, Gotthard, Kurtulus Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri, Ankara, 1986
- 24- Jaeschke, Gotthard, Mondrosa Giden Yol, Belleten, XXVIII, Ankara, 1964.

- 25- _____, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, I-II, Ankara, 1970.
- 26- Karabekir, Kazım, İstiklâl Harbimiz, İstanbul, 1960.
- 27- Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C.V-VII-VIII, Ankara, 1970.
- 28- Karaçam, Nazif, Ulusal Kurtuluş Savaşında Trakya, İstanbul, 1984.
- 29- _____, Bütün Yönleriyle Kırklareli ve İlçeleri, İstanbul, 1970.
- 30- Karay, Refik Halit, Minelbab ilel Mihrab, İstanbul, 1964.
- 31- Karpat, Kemal, Türkler, İA.C.XII², s.385
- 32- Kitsikis, Dimitri, Yunan Propagandası, İstanbul, 1964.
- 33- Kurat, Akdes Nimet, Panславизм, DTCF Dergisi, XI, Sayı.2-4, Ankara, 1953. s.241-278
- 34- _____, Türkiye ve Rusya, Ankara, 1970.
- 35- Kurat, Yulluğ Tekin, Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği, Ankara, 1968.
- 36- _____, Osmanlı İmparatorluğunun Paylaşılması, Ankara, 1986.
- 37- Kurdoğlu, Fevzi, Gelibolu ve Yöresi Tarihi, İstanbul, 1938.
- 38- Kurtuluş Savaşımız, TC Dışişleri Bakanlığı Araştırma ve Siyaset Gen.Müd.Yayını, Ankara, 1973.
- 39- Kutay, Cemal, İstiklâl Savaşının Maneviyat Ordusu, İstanbul, 1977.
- 40- Kürkcüoğlu, Ömer, Türk İngiliz İlişkileri, (1919-1926), Ankara, 1978.
- 41- Mémoire Sur le Thrace, İstanbul, 1922, Trakya Cemiyeti Yayını
- 42- Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk I-II, Ankara, 1973.
- 43- _____, Nutuk III, Ankara, 1969.
- 44- Olcay, Osman-Meray, Seha L Osmanlı İmparatorluğunun Çöküş Belgeleri, Ankara, 1977.
- 45- Oguz, Süleyman, Osmanlı Vilâyet İdaresi ve Doğu Rumeli Vilâyeti, Ankara, 1986.
- 46- Selen, Hamid Sadi, Paşaeli, Şarki Trakyanın Coğrafyasına ve İktisadi Tarihine Dair Notlar, Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, S.1, İstanbul 1931, s.71
- 47- Shaw, Satanford-Shaw Kural Ezel, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, İstanbul, 1983. Çev. Mehmet Harmancı.
- 48- Sonyel, R. Salahi, Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I, Ankara, 1978.

- 49- Soysal, İsmail, Türkiye'nin Siyasal Andlaşması, I, Ankara, 1983.
- 50- Söylemezoğlu, G. Kemalî, Başımıza Gelenler, İstanbul, 1939
- 51- Şahingöz, Mehmet, İzmir, Maras, İstanbul'un işgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1986.
- 52- Şarkî Trakya'da Yunan Zulümleri, İstanbul, 1922, Trakya Cemiyeti Yayını.
- 53- Simsir, Bilal, Sakarya'dan İzmir'e 1921-1922 Ankara, 1989.
- 54- _____, Rumeliden Türk Göçleri, Ankara, 1970, II.
- 55- Tansel, Selahattin, Mondrostan Mudanyaya'Kadar, I, II, III, Ankara, 1977-1978
- 56- Tunaya, Tarık Zafer, Türkiyede Siyasî Partiler, İstanbul, 1952.
- 57- Türkgeldi, Ali, Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi, Ankara, 1948.
- 58- Türk İstiklâl Harbi, TC Genelkurmay Harp Dairesi Resmi Yayınları C.I, Ankara, 1962, C.II, Kısım II, Ankara, 1965.
- 59- Velikov, Stefan, Kemalist İhtilal ve Bulgaristan, İstanbul, 1969, Çev. Naime Yılmaer

SURELİ YAYINLAR

a) Dergiler :

- 1- Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 43
- 2- Yakın Tarihimiz Dergisi, C.1, s.274
- 3- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı.1 Vesika 1, Sayı 10 Vesika 224, Sayı 21, Vesika 548, Sayı 24, Vesika 604-605-606-608-610-614-615-623-624-625-628

b) Gazeteler :

Hâkimiyet-i Milliye,	13 Nisan 1336 (1920)
İkdam,	29 Eylül 1920
İleri,	20 Mart 1919, 30 Nisan 1920
İstiklâl Harbi Gazetesi,	15.5.1919, 23.5.1919, 27.5.1919, 22.7.1919, 13.8.1919, 16.8.1919,
Sabah,	15.10.1922, 16.10.1922, 24.10.1922, 30.10.1922,
Tasvir-i Efkar,	16.2.1919,
Yenigün,	16.2.1919,

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**